

श्री
कञ्चनपुर जिल्ला अदालत
इजलास
माननीय जिल्ला न्यायाधीश डा. राजेन्द्र कुमार आचार्य
फैसला
मुद्दा नं.: ०७५-८३-०००२/ ९२-०७५-००४५६
निः.नं. ३८१

मुद्दा: अदालतको अवहेलना

वादीको नाम थर वतन	प्रतिवादीको नाम थर वतन
जिल्ला अदालत बार एसोसिएसन महेन्द्रनगर मानसखण्ड दैनिकका सम्पादक खेम भण्डारी..... १ कञ्चनपुर..... १	साक्षी: xx
साक्षी: xx	कागज: xx
कागज: xx	

अदालतबाट बुझेको

साक्षी: xx

कागज: xx

दायरी मिति: २०७५।१२।४

फैसला/निर्णय सुनाएको मिति: २०७६।३।३०।२

प्रमाणिकरण मिति: २०७६।३।३०।२

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ७ र १७ र मुलुकी ऐन तथा तथा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता २०७४ को परिच्छेद ४ को दफा ४५ ले यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार रहेको छ।

तथ्य खण्ड

१. जिल्ला अदालत बार एसोसियशन महेन्द्रनगर कञ्चनपुरको पत्र

यस सम्मानित अदालतबाट मिति २०७५/११/२६, च. नं. ३५८५ बाट यस बार एकाइलाई दुर्गादेवी पन्तको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार दिल्लीराज विष्ट, अंगुर जि. सि. समेत ८ प्रतिवादी भएको सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसुर मुद्दामा मिति २०७५/११/२३ गते भएको आदेशको प्रतिलिपी समेत राखी सहयोग गरि दिन अनुरोध भई आएकोमा यस बारले आदेशानुसार अधिवक्ता श्री हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकश क्युरीका रूपमा पठाईएकोमा एमिकश क्युरीका विषयमा जिल्ला कञ्चनपुर भिमदत्त नगरपालिका वडा नं. १८ बस्ने मानसखण्ड दैनिक पत्रिकाको प्रकाशक, सम्पादक उजीर सिंह भण्डारीको छोरा अ. ब. ५१ को खेम भण्डारीले सम्मानित अदालतबाट जारी भएको आदेश कार्यान्वयनमा बाधा व्यवधान पर्ने गरि समाचार प्रकाशन, प्रसारित गरेको,

एमिकश क्युरीलाई सम्मानित अदालतमा उपस्थित हुन नदिने वातावरण श्रृजना गरि सम्मानित अदालतको आदेश अउनु पूर्व नै निज खेम भण्डारीले आफ्नो निजी फेसबुक आई डि मार्फत सम्मानित अदालतबाट मगाइएका एमिकश क्युरीहरूका विषयमा भ्रामक विषयहरू लेखी यस सम्मानित अदालत, बार एसोसिएसन, कानून व्यवसायीहरूलाई नै गंभीर आँच आउने गरि समाजमा अनर्गल प्रचार प्रसार गरेको विषयमा यस बारको गंभीर ध्यान आकर्षण भई मिति २०७५/१२/२ गतेसोही विषयमा छलफल हुँदा त्यसरी भ्रामक, अपमानित, अपहेलित विषय सम्बन्धमा विस्तृत व्यहोराको निर्णय गरि यस सम्मानित अदालतलाई लेखी पठाउने निर्णय भएको हुँदा प्रकाशित सामाग्री संलग्न गरि निज खेम भण्डारी तथा संलग्नहरूलाई यस सम्मानित अदालतमा झिकाई न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा १७ अनुसार अदालतको अवहेलनामा हदैसम्म कारवाही गरि पाउन निर्णय सहितको पत्र प्रेषित गरिएको छ भन्ने व्यहोराको मिति २०७५/१२/३ को पत्र ।

२. आदेश

क. प्रस्तुत जिल्ला अदालत बार एसोसिएसन महेन्द्रनगर कञ्चनपुरको पत्र माग बमोजिम प्रस्तुत निवेदन यस अदालतको निवेदन दायरीमा दर्ता गरि ईजलास समक्ष पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको मिति २०७५/१२/३ को आदेश ।

ख. यसमा के कसो भएको हो ? निवेदनको माग दावी बमोजिम अदालतको अवहेलनामा तपाईंलाई किन सजाय गर्नु नपर्ने हो ? तपाईंलाई सजाय गर्नु नपर्ने कुनै आधार कारण भए यो आदेश प्राप्त भएको मितिले बाटोको म्याद वाहेक ७ दिन भित्र आफैं लिखित जवाफ सहित यस अदालतमा उपस्थित हुनु होला भनी बिपक्षीका नाममा म्याद र निवेदनको प्रतिलिपि पठाई लिखित जवाफ सहित उपस्थित भएपछि वा अवधि नाघेपछि पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको मिति २०७५/१२/४ को आदेश ।

३. म्याद तामेली विवरण

प्रतिवादी मानसखण्ड दैनिकका सम्पादक खेम भण्डारीका नाउँको म्याद म्यादवालाले आफैं मिति २०७५/१२/८ मा बुझि तामेल भएको ।

४. खेम बहादुर भण्डारीको लिखित जवाफ

क. जिल्ला अदालत बार एसोसिएसनले आदेश आउनु पूर्व नै मैले म सम्पादक रहेको दैनिक मानसखण्ड र मेरो निजी फेसबुक आईडीमा एमिकस क्युरीका विरुद्ध समाचार तथा टिप्पणी लेखेर अदालतको अवहेलना गरेको आरोप लगाएको छ । यो आरोप सरासर झुठो हो । मैले निर्मला हत्या प्रकरणका क्रममा मात्रै नभई पत्रकारिताको ३० वर्षे जीवनमा कहिल्यै अदालतको अवहेलना गर्ने समाचार वा टिप्पणी लेखेको छैन र त्यस्तो नियतका साथ काम गरेको आरोपसमेत अहिलेसम्म मलाई लागेको छैन । म अदालतको सम्मानप्रति अत्यन्त संवेदनशील छु ।

ख. निर्मला हत्या प्रकरणका क्रममा सम्मानित अदालतमा नेपाल सरकारले दायर गरेको प्रमाण नष्ट र यातना सम्बन्धी मुद्दाका लागि सम्मानित जिल्ला अदालतले एमिकस क्युरी गठन गरेपछि म सम्पादक रहेको रहेको दैनिक मानसखण्डले अत्यन्त सकारात्मक कोण र शैलीबाट मिति २०७५/११/२८ को अंकमा समाचार प्रकाशन गरेको छ । समाचारमा उच्च अदालत बारका तर्फबाट वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर प्रसाद भट्टलाई एमिकस क्युरीमा उच्च अदालत बारले मनोनयन गरेको खबरलाई सकारात्मक तरिकाले प्रस्तुत पनि गरिएको छ । एमिकस क्युरीप्रति म र मेरो अखबारको ठूलो आशा भरोषा भएको सो समाचारबाट प्रष्ट हुन्छ । दैनिक मानसखण्डको सो अंक यसैसाथ संलग्न राखेको छु ।

ग. जिल्ला अदालत बार एसोसियनले २०७५।११।२८ मा अधिवक्ता श्री हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा मनोनयन गरेको भोलिपल्ट २०७५।११।२९ मा प्रकाशित दैनिक मानसखण्डमा श्री विष्ट प्रतिवादीमध्येका एक दिल्लीराज विष्टको नाता सम्बन्धमा पर्ने व्यक्ति भएको उजागर गरिएको छ । सम्मानित अदालतले एउटा महत्वपूर्ण मुद्दामा सहयोगको अपेक्षा राखेर गठन गर्न खोजेको एमिकस क्यूरीमा प्रतिवादीका नाता सम्बन्धभित्र पर्ने व्यक्तिलाई मनोनयन गर्ने जिल्ला अदालत बार एसोसियसनको त्रुटीपूर्ण निर्णयबारे समाचार लेख्नु दैनिक मानसखण्डको कर्तव्य हो भने त्यस्तो बदनियतपूर्ण निर्णयको विरोध गर्नु मेरो नागरिक दायित्व भएको हुनाले मैले मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्डमा स्रोतको हवाला दिंदै श्री हरेन्द्रराज विष्ट अभियुक्त दिल्लीराज विष्टको नातासम्बन्धमा पर्ने तथ्य उजागर गरिएको हो । न्यायालयकै गरिमामा आँच पुग्ने गरि जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले एमिकस क्यूरीमा मनोनयन गर्नु र समाचार प्रकाशन भइसकेवपछि अधिवक्ता विष्ट सम्मानित अदालतलाई सुझाव दिन नजान्नु एक महत्वपूर्ण घटनाक्रम भएको हुनाले त्यो समाचारको विषय बनेको हो । समाचारको लेखनमा कहिकतै अदालतको अवहेलना हुने वा अदालतको आदेश प्रक्रिया प्रभावित हुने एक शब्द पनि छैन, न त कुनै आशय नै निहित छ ।

घ. अधिवक्ता श्री विष्टलाई पठाउने जिल्ला अदालत बार एसोसियसनको त्रुटीपूर्ण निर्णयकै कारण सम्मानित जिल्ला अदालतको माग अनुसारको एमिकस क्यूरी गठन हुन सकेन । अधिवक्ता श्री विष्टले सम्मानित अदालतलाई सुझाव दिन इजलासमा प्रवेश नगरेपछि एमिकस क्यूरी असफल भएको हो । उहाँ प्रतिवादी दिल्लीराज विष्टको नाता सम्बन्धमा नपर्ने भए इजलासमा प्रवेश गरि सम्मानित अदालतले खोजेको महत्वपूर्ण सुझाव किन दिनु भएन भन्ने प्रश्न गर्ने ठाउँ बनेको छ । उहाँ इजलासमा उपस्थित भई एमिकस क्यूरीका तर्फबाट सुझाव नदिँदा सम्मानित अदालतको अपेक्षामा आघात परेको प्रति मैले चिन्ता व्यक्त गरेको हुँ । २०७५।११।१३ गते बेलुका ९ बजेर २५ मिनेटमा मैले मेरो फेसबुक आइडीमा पोष्ट गरेको बिचारमा अदालतको सम्मानप्रति मेरो चिन्ता प्रष्ट देखिएको छ । एमिकस क्यूरी जस्तो पवित्र संस्थामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्तिहरू प्रतिवादीकै नातासम्बन्धमा पर्ने, इजलासले मागेको सुझाव नै दिन नजान्ने अवस्थाले न्यायालयको प्रतिष्ठामा आँच पुऱ्याउने काम भएको मेरो निष्कर्ष हो । सम्मानित अदालतको आदेश भन्दा अगावै मैले फेसबुकमा आफ्नो अभिव्यक्ति दिनुको निहितार्थ अदालतको आदेश प्रभावित गर्नु नभई मेरो नितान्त व्यक्तिगत धारणाको अभिव्यक्ति पनि हो । फेसबुकका स्टेटसले अदालतको आदेश प्रभावित हुन्छ भन्ने सोच्न पनि म सकिदैन । मेरो सो अभिव्यक्ति अदालतको अवहेलना नभई सम्मानित अदालतको मर्यादामा जिल्ला अदालत बारले पुऱ्याउन खोजेको आँचप्रतिको रोष थियो ।

ङ. मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्ड र म स्वयं कानूनी राज्यका लागि संघर्षरत छौं । कानूनी राज्यको प्रत्याभूतिको अन्तिम र विवादरहित संस्था न्यायालय मात्रै हो भन्नेमा मेरो अगाध विश्वास छ । निर्मला हत्या प्रकरणसँग जोडिएका र हाल अदालतमा विचाराधीन प्रमाण नष्ट तथा यातना सम्बन्धी दुबै मुद्दाको सुनुवाईको क्रममा पनि मेरो र दैनिक मानसखण्डको न्यायालय प्रतिको आस्था झल्किएको छ । सम्मानित अदालतको २०७५ फागुन ३० को आदेशको समाचारको शिर्षकबाट पनि त्यो प्रष्ट हुन्छ । २०७५ चैत्र १ गतेको आफ्नो मुख्य समाचारमा दैनिक मानसखण्डले 'जाग्यो न्यायको आशा' शिर्षक दिएर प्रकाशन गरेको मुख्य समाचारले न्यायालयप्रतिको सम्मान बढाउने नियत नै बोकेको हो । साथै २०७५।११।३० मा सम्मानित अदालतको आदेशलगत्तै दिउँसो ४.१६ मा मैले फेसबुकमा पोष्ट गरेको स्टेटस पनि अदालतप्रतिको सम्मानमै केन्द्रीत छ । सोही दिन साँझ ७.५६ मा मैले मेरो फेसबुक आइडीमा अर्को स्टेटस पोस्ट गरेको थिएँ जसमा निर्मलाले न्याय नपाउने हुन् कि भन्ने सर्वत्र व्याप्त आशंका अदालतको आदेशपछि सकिएको भावार्थका साथ अभिव्यक्ति दिएको छु ।

च. सम्मानित अदालतले निर्मला हत्या प्रकरणसँग गाँसिएको न्यायिक प्रक्रियामा सहयोग खोजेर गठनका लागि अनुरोध गरिएको एमिकस क्यूरीलाई बदनियतपूर्ण तरिकाले उपयोग गर्ने मनसायको म र मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्डले विरोध गरेकै हो । यस्तो मनसायको विरोधमा स्वर निकाल्नु म र दैनिक मानसखण्डको कर्तव्य हो । यो कर्तव्य निर्वाह गर्दा पनि म अदालतको सम्मानप्रति सचेत थिए र छु । जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले आफ्नो कुत्सित मनसाय पूरा नभएको प्रतिशोध साँध्न अदालतको अवहेलनामा ममाथि कारवाहीको माग गरेको हो । सो एसोसियसनले सम्मानित अदालतलाई गुमराह पार्न खोजेको थियो तर मैले समयमै त्यसको रहस्योद्घाटन गरेको हुँ । सम्मानित अदालतको आदेशपछि त्यस्तो रहस्योद्घाटन गर्नुको कुनै अर्थ रहने थिएन । मैले रहस्योद्घाटन नगरेको भए सम्मानित अदालतको आदेशकै गरिमामा प्रभाव पर्ने सम्भावना थियो । तसर्थ, मेरा विरुद्ध कारवाहीको निवेदन दिने जिल्ला अदालत बार एसोसियसनका सबै आरोप कुत्सित अभिष्ट पूरा गर्न नपाउँदाको आक्रेश मात्रै हो भन्ने विनम्र अनुरोध गर्दछु ।

छ. निर्मला हत्या प्रकरणमा म र मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्डले वास्तविक दोषी पक्राउ गर्न र निर्दोषहरूलाई नफसाउन दवावमूलक भूमिका गर्दै आएको छौं । यस प्रकरणमा पक्राउ परी दोषी सावित गर्न खोजिएका चक्रदेव वडू, दिलिपसिंह विष्ट, प्रदीप रावल र विशाल चौधरीलाई फसाउने प्रपञ्चविरुद्ध पहिलो समाचार दिने दैनिक मानसखण्ड हो । मेरो र दैनिक मानसखण्डको लगातारको पहरेदारीबाट केही अदृश्य तत्वहरू चिन्तित भएर मेरो विरुद्ध विभिन्न अफवाह फैलाउने र ममाथि दवाव सिर्जना गरि मौन रहन बाध्य पार्ने प्रयास भइरहेको छ । एउटा पेशागत सँगठनका निर्णय र एमिकस क्यूरीबारे सत्यमा आधारित समाचार प्रकाशन तथा अभिव्यक्ति दिएकै कारण कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले मेराविरुद्ध अदालतको अवहेलना जस्तो गम्भीर आरोप लगाउनु पनि ममाथि दवाव बढाउने र निर्मला हत्या प्रकरणमा मेरो र दैनिक मानसखण्डको निर्भिक तथा सत्यतथ्यमा आधारित पत्रकारितालाई लगाम लगाउने प्रयास हो भन्ने मेरो बुझाई छ । तर, न्यायालयमाथिको मेरो असीम विश्वासका कारण यो आरोप सम्मानित अदालतबाटै निरस्त हुने आशा पनि गरेको छु ।

ज. जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले नै मेरा विरुद्ध निवेदन दिएको हुनाले मैले अथक प्रयास गर्दा पनि कानून व्यवसायीको सेवा प्राप्त गर्न नसकेको पनि अनुरोध गर्दछु । एउटा पेशागत सँगठनको अनाहकको आरोपका कारण म कानूनी परामर्शको मेरो मौलिक हकबाट बन्चित भएको छु । मानवअधिकारको दृष्टिबाट पनि यो अवस्था गम्भीर हो । मैले सम्पर्क गरेका कानून व्यवसायीहरूले जिल्ला बार विरुद्ध जान नसक्ने बताएपछि म निरिह भएर आफैले यो प्रत्युत्तर लेखी पेश गरेको छु । यसको ढाँचा भने काठमाडौँमा क्रियाशील कानून व्यवसायी मित्रहरूले सुझाउनु भएको हो । म कानूनी राज्यको प्रवल समर्थक रही जीवनभर त्यसको प्रत्याभूतिका लागि लडिरहेको भए पनि आज म स्वयंले नै कानूनी परामर्शबाट बन्चित रहँदा यो प्रतिउत्तरमा असंख्य त्रुटी भएका हुन सक्छन् । कानूनी निरक्षर ठानी यस प्रत्युत्तरमा रहेका सबै त्रुटीका लागि माफीको अपेक्षा समेत गर्दछु भन्ने व्यहोराको विपक्षी खेम बहादुर भण्डारीको मिति २०७५/१२/१९ को लिखित जवाफ ।

५. आदेश

यसमा निम्न विषयमा कानूनी व्याख्या समेत गर्नु पर्ने अवस्था रहेकोले सो विषयमा दुवै थरबाट लिखित वदसनोट माग गर्नु । निवेदकको जानकारीका लागि आदेशको प्रतिलिपि सहित जिल्ला अदालत बार एसोसियसन महेन्द्रनगरलाई लेखी पठाउनु । प्रतिवादीको हकमा तारेख लिदा जानकारी गराउनु ।

क. एमिकस क्यूरी भनेको को हुन ?

ख. एमिकस क्यूरीको माग किन हुन्छ र निजको काम कर्तव्य र अधिकार ?

ग. एमिकश क्यूरीको अदालत प्रतिको दायित्व एवम अन्तरसम्बन्ध ?

घ. अदालतको अवहेलना भनेको के हो यसको स्वरूप कस्तो हुन्छ ?

ङ. पत्रकार तथा निजहरूको पेशागत आचार संहिताको साथै कानूनी एवम न्याय सम्बन्धि समाचारको संवेदनशीलताको अवस्था तथा यस सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू के छन ?

च. अदालतमा भएका वहसहरू समाचारको विषय बन्न सक्छ वा सक्दैन यसमा उन्मुक्ति हुने नहुने के हो ?

छ. विवादित विषयबाट अदालतको मान सम्मान मर्यादामा परेको असर

लिखित वहसनोट २०७६।१।१५ गतेसम्म दाखेल गर्न लगाउनु । सो पश्चातको शुक्रवारका दिनमा पेशी व्यवस्थापन गर्नु । वहसनोट पेश भए पछि तथ्य टिपोट सहित अध्ययनको लागि पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको मिति २०७५/१२/२९ को आदेश ।

६. जिल्ला अदालत बार एशोसिएसन कञ्चनपुरको तर्फबाट ऐ. का अध्यक्ष प्रकाश बहादुर पाण्डेयको लिखित वहसनोट मिति २०७६।१।१५ मा प्रस्तुत भई मिसिल सामेल रहेको छ ।

७. खेम बहादुर भण्डारीको लिखित वहसनोट मिति २०७६।१।२०।६ मा प्रस्तुत भई मिसिल सामेल रहेको छ ।

८. खेम बहादुर भण्डारीको निवेदन

मेरो उपरोक्त मुद्दामा कानून व्यवसायी राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्न, अदालतको आदेश बमोजिम वहसनोट प्रस्तुतगर्न कानून व्यवसायी नियुक्ति गर्न खोज्दा कञ्चनपुर जिल्लामा मलाई प्रतिरक्षा गरिदिने कानून व्यवसायी समेत उपलब्ध नभएकोले सो प्रयोजनार्थ सम्मानित अदालतबाट कानून व्यवसायी राखि मेरो कानूनी प्रतिरक्षा गरि पाउँ भन्ने व्यहोराको मिति २०७६/१/२० को निवेदन ।

९. आदेश

निवेदन खेमराज भण्डारीले २०७६/१/२० मा अदालतबाट कानून व्यवसायी राखि मुद्दा पुर्पक्ष गरि पाउँ भनि निवेदन गर्नुभएको छ । यस अदालतमा वैतनिक अधिवक्ता देवराज पन्त जिल्ला बार एशोसिएसनका तर्फबाट कानून व्यवसायी नियुक्त हुनु भएको देखिदा निजलाई खटाउन मिल्दैन । अतः अदालतमा वैतनिक अधिवक्ताको सेवा उपलब्ध हुन नसक्ने व्यहोरा निवेदकलाई जानकारी गराउनु । साथै नियमित पेशीमा राखि पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको मिति २०७६/२/३/६ को आदेश ।

१०. आदेश

क. मुद्दाको विषयवस्तु तथा २०७५।१२।२९ मा उठाइएका कानूनी प्रश्न तथा आज वहसको क्रममा प्रस्तुत गरिएका तथ्यहरू समेत विस्तृत अध्ययन गरि निर्णयमा पुग्नु पर्ने अवस्था देखिन आएकोले प्रस्तुत मुद्दामा देवानी कार्यविधि संहिताको दफा १९७ अनुसार २०७६।३।२३ गते निर्णय सुनाउने तारिख तोक्नु ।

ख. साथै प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी खेम भण्डारीले आज गरेको छलफल समेतबाट न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा १७ (५) मा भएको व्यवस्था- अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाईएको व्यक्तिले मुद्दाको फैसला नहुँदै जुनसुकै अवस्थामा अदालत समक्ष क्षमा माग्न सक्नेछ । त्यसरी क्षमा मागेको कुरामा अदालत सन्तुष्ट भएमा त्यस्तो मुद्दाको कारवाही तामेलीमा राख्न सक्नेछ भन्ने रहेको हुँदा सो अनुसार निजको कुनै

आत्मालोचना वा समाचोलना वा पुनर्विचार रहे भएमा २०७६।३।१५ गते सम्ममा लिखित रूपमा प्रस्तुत गर्न समेत जानकारी दिनु । प्रस्तुत मुद्दाको टिपोट गरि पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको मिति २०७६/२/२१ को आदेश ।

ग. यसमा थप सामाग्रीको अध्ययन गर्नु पर्ने भएको हुँदा आजको निर्णय सुनाउने पेशी स्थगित गरिएको छ । २०७६।३।३० गते पेश गर्नु । यसमा प्रमाण बुझी छलफल बहस समेत भै सकेको हुँदा प्रतिवादी खेम भण्डारीलाई तारेखमा राखी रहन उपयुक्त देखिएन । अदालतको निर्णय फैसला प्रमाणिकरण गरि सूचना टाँस भए पछि निजले थाह पाउने नै हुँदा निज तारेखमा बस्न चाहे देखि बाहेक तारेखमा राख्न पर्दैन । आजैदेखी तारेख छोडाउनु भन्ने २०७६।३।२३को आदेश ।

अदालतको ठहर/आदेश

११. नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक पेशी सूचीमा चढी प्रस्तुत मुद्दा निर्णयार्थ पेश हुन आएको रहेछ ।

१२. निवेदक नेपाल बार एसोसियसन कञ्चनपुर तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता क्रमशः भुपेन्द्र विष्ट-१ प्रकास पाण्डेय-१ निरजन विष्ट-१ उमेशप्रसाद विष्ट-१ रुद्रप्रसाद पोखरेल-१ आनन्द जोशी-१ले बहस गर्नु भयो । प्रतिवादी खेम भण्डारीले आफै छलफल प्रस्तुत गर्नु भयो ।

१३. विद्वान अधिवक्ता भुपेन्द्र विष्टले प्रतिवादीलाई नेपाल बारको माग बमोजिम अदालतको अवहेलना ठहर गरि निजलाई सजाय हुन भनेर बहस गर्नु भयो । वहसमा तथ्यगत विषय निवेदनमा र बहसनोटमा उल्लेखन भएको तथ्य व्यक्त गर्नु भयो ।

१४. विद्वान अधिवक्ता प्रकास पाण्डेयले प्रतिवादीलाई नेपाल बारको माग बमोजिम अदालतको अवहेलना ठहर गरि निजलाई सजाय हुन निम्न बुँदाहरू सहितको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

क. राज्य सञ्चालनमा शक्ति पृथकीकरणको अवधारणा लागू गरिएको छ । कुनै अंश निरडकुश नहोस भनेर साथसाथै नियन्त्रण र सन्तुलनको नियम पनि साथै रहेको छ । यसै गरि राज्यको चौथो अंगको मान्यता पाएको पत्रकारिता/संचार जगतले पनि मर्यादित भएर नै सञ्चालति हुन पर्दछ ।

ख. पत्रकारिताको मर्म र धर्म भनेको सत्य तथ्य सूचना सम्प्रेषण गर्नु हो । प्रेषित गरिएका विषयवस्तुले भ्रम उत्पन्न गर्न हुदैन ।

ग. प्रतिवादीले आफ्नो पत्रिकामा पहिलो पृष्ठमा प्रतिवादीको नाताका मान्छे एमिकस क्यूरी पठाएको भन्ने समाचार प्रकाशित गरे पछि जिल्ला बारको तर्फबाट तोकिएको भएका अधिवक्ताले वहसमा भाग नलिएको अवस्था छ । बारले पनि सहभागी नगराएको हो । सो हदसम्म एक अर्थ लाग्न सक्छ । त्यसपछि नियमित रूपमा निजले आफ्नो सामाजिक सञ्जाल समेत प्रयोग गरेर कानून व्यवसायीलाई अनेकन आक्षेपहरू लगाउदै पोष्ट गरेको अवस्था छ । यसले न्यायिक काम कारवाहीमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ ।

घ. निजले काला विराला कालो कोट होइन (Black cat not coat) न्यायका दलाल लगायतका कतिपय भन्न नहुनेसम्मका तथ्यहरू सामाजिक सञ्जालमा राखेको अवस्था छ । यो किन र के का लागि भन्ने प्रश्न रहेको छ ।

ङ. न्याय एउटा प्रशन्नताको विषय हो । सो सबैले महसुस गर्न पाउनु पर्दछ । कसैलाई स्वतन्त्रता छ भन्दैमा मनपरी गर्न मिल्दैन । अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता अनुशासित हुनु पर्दछ ।

च. यसमा नेपाल बारले के गल्ती गर्‍यो भनेर हेर्नु पर्दछ । पत्रकारिताको धर्म अनुसार विपक्षीको व्यवहार छैन । उच्च बारबाट आउनु भएका वरिष्ठ अधिवक्ताको वहस माथी नाना थरीको टिप्पणी गरिएको छ ।

यो स्वतन्त्रता प्रतिवादीले कहाँबाट प्राप्त गरेका हुन ? जटिल कानूनी प्रश्न भएर अदालतले सहयोग मागेको हो । त्यस्तो प्रश्नमा सहयोग गर्न एमिकस क्युरी आउने हुन्छ ।

छ. यहाँ विचारणीय विषय छ कि खेम भण्डारीले प्रकाशन गरेका सबै विषय सत्य हुन ? निजले व्यक्त गरेका तथ्यहरूले न्याय निरोपणमा प्रभाव पर्छ कि पर्दैन सो विषय गम्भिर रहेको छ । अदालतको आदेश निर्देश आउनु पूर्व नै यस्तो हुन्छ भनेर भन्नु तथा भ्रामक तथ्य प्रस्तुत गर्नु अदालतको अवहेलना हो ।

१५. विद्वान अधिवक्ता निराजन विष्टले प्रतिवादीले गरेको कार्यबाट अदालतको अवहेलना भएको छ । निजलाई दावी अनुसार सजाय हुनु पर्दछ भनि निम्न बुँदाहरू सहितको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

क. प्रतिवादीको कार्यबाट अब अदालतमा बहस गर्दा पनि डराउनु पर्ने अवस्था आएको छ । निजलाई मन परेन भने नकरात्मक टिप्पणीको भागी हुन पर्ने अवस्था उत्पन्न भएको छ ।

ख. प्रतिवादीले झुठो शिर्षक राखेर समाचार सम्प्रेषण गरेको अवस्था छ । तत्कालिन रूपमा एमिकस क्युरी माग गरेको मुद्दाका प्रतिवादीसँग जिल्ला बारले पठाएका अधिवक्ताको नाता सम्बन्ध स्थापित गरेको खोइ त ? त्यसैगरी उच्च बारले पठाउका एमिकस क्युरीले गरेको बहस राजनैतिक भाषणबाजी हो ? के भन्न खोजेको हो ?

ग. पत्रकारितामा ठूलो शक्ति (Great power) छ । यो शक्ति अनियन्त्रित रूपले प्रस्तुत भयो भने भयावह हुन्छ । जसरी बाढी नपसोस र भयावह नहोस भनेर बार लगाइन्छ त्यसैगरी समुचित छेकवार हुनु पर्दछ । वकिललाई काला विराला (Black cat) भनेको के हो के अर्थ लाग्दछ ?

घ. विश्वमा रहेका विभिन्न प्रेस सम्बन्धि विकास तथा महासन्धि प्रोटोकलहरूले पनि झुठा र भ्रामक समाचार प्रकाशन गर्नमा रोक लगाएको छ । सो नियमहरू यि प्रतिवादीलाई पनि लाग्दछ । आफ्नै समाचार पत्रिकाबाट न्याय प्रशासनलाई प्रभाव पार्ने तथ्यहरू प्रकाशन गरि रहेको अवस्था छ । मुद्दा जित्छु भनेर पनि प्रकाशन गरेको अवस्था छ । प्रेस स्वतन्त्रताले न्याय प्रशासनलाई दुषित पार्न हुदैन ।

ङ. अदालतको अवहेलना भन्ने विषय अदालत आफैले निर्धारण गर्ने विषय रहेको हुनाले अदालतबाट प्रतिवादीका प्रकाशित विषयबस्तुका सम्बन्धमा अदालतको अवहेलना ठहर होस् ।

१६. विद्वान अधिवक्ता उमेश प्रसाद विष्टले यि प्रतिवादीलाई अदालतको अवहेलनामा कसूर कायम होस भनि निम्न बुँदाहरू सहितको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

क. पेशामा लागेका सबैको पेशागत धर्म र मर्यादा रहेको हुन्छ । त्यसको पालना गर्नु पर्दछ ।

ख. अदालतले सहयोगको लागि एमिबस क्युरी माग गरेकोमा खेम भण्डारीको गलत समाचारको कारण जिल्ला बारले पठाएको एमिकस क्युरीले बहस गर्न नपाएको अवस्था छ ।

ग. कानून व्यवसायीलाई संविधानमा समेत उल्लेखन भएकोबाट मर्यादित पेशा रहेको छ । वकिललाई अदालतमा बहस गर्नमा प्रभाव पार्ने काम पनि अदालतको अवहेलना हो । एमिकस क्युरी माथी व्यक्तिगत शंका हुन सक्छ । तर स्वन्त्र रूपमा पठाउका व्यक्ति माथी झुठा आक्षेप लागउने काम गलत हो । साथै पछिसम्म समाजिक सञ्जाल निजको फेसबुकबाट निरन्तर कानून व्यवसायीका विरुद्धमा लेखिने काम नियतबस गरिएको छ ।

- घ. प्रतिवादीले विगतदेखि हालसम्म फेसबुकमा समेत पोष्ट गर्दै आइ राखेका छन् । सामाजिक अभियन्ताको रूपमा रहेका वकिलमाथी विभिन्न तवरबाट आक्षेप लगाउनेसम्मको काम भएको छ । वकिललाई निर्मला हत्याका मतियारसम्म भनिएको छ । साथमा न्यायालय मुछिएको छ ।
- ङ. प्रतिवादीले प्रकाशन गरेको पत्रिकाका हामी सबै उपभोक्ता हौ । निजले यसरी अनर्गल रूपमा प्रकाशन गरेका विषयबाट हामीले के बुझ्ने ? यसबाट न्याय प्रशासनको गरिमालाई समेत असर पारेको छ ।
- च. पत्रकारहरू माथि समाजले ठूलो विश्वास गरेको हुन्छ । प्रकाशित विषयले समाजमा असर गरेको हुन्छ । प्रतिवादीको निरन्तरको प्रकासनले न्यायमा समेत असर परेको छ । बारले सूचनासम्म दिने हो । अदालतलाई सूचना दिएको छ । व्याख्या विश्लेषण होस ।
१७. विद्वान अधिवक्ता रुद्रप्रसाद पोखरेलले यि प्रतिवादीलाई अदालतको अवहेलनामा कसूर कायम गरि सजाय हुन निम्न बुँदा सहितको बहस गर्नु भयो ।
- क. मेरो उपस्थिति नेपाल बार एसोसियसनको निर्णय अनुसार भएको हो । म कोषाध्यक्ष पदमा समेत रहेको छु । जिल्ला बारले गरेको पत्राचार अनुसार केन्द्रले सम्बोधन गरेको छ ।
- ख. प्रतिवादीले उठाएको प्रश्न जिल्ला बारले पठाउको एमिकस क्युरीप्रति रहेको देखियो । सो हदसम्म ठिकै मान्ने हो भने जिल्ला बारका एमिकस क्युरी अनुपस्थित भए पछि सामाजिक सञ्जाल मार्फत सिरिजकै रूपमा बारका विरुद्धमा लेखिन थालियो । यो आपत्तिजनक व्यवहार हो ।
- ग. यसमा पत्रिकाको समाचार र सामाजिक सञ्जालको विषय पृथक गरेर विश्लेषण गरिन आवश्यक छ । समाचार तत्काल कुनै प्रतिक्रिया नलिईकन आवेसमा आएर प्रकाशन गरिएको छ ।
- घ. कानून व्यवसायीले बहस गरेको सूचना प्रकाशन गर्न त पाइन्छ तर खण्डन गर्न पाइदैन । अदालती कक्षमा (Court room) भएका कुराहरू बाहिर प्रकाशन हुदैन । प्रतिवादीले सामाजिक सञ्जालमा राखेको अवस्था छ । खण्डन गरेको अवस्था छ ।
- ङ. प्रतिवादीले न्यायका दलाल वकिल, निर्मला हत्याकाण्डका मतियार कञ्चनपुर बार भनेर भन्न पत्रकारलाई सुहाउने विषय हो ? कानून व्यवसाय र कानून व्यवसायीप्रति अनर्गल तथ्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ । कसैलाई केही तथ्य महसुस हुन सक्छ तर बाहिर ल्याउदा प्रमाण चाहिन्छ । कसैको जात थर क्षेत्र मिलेको भएमा आरोप लगाउन मिल्दैन । पुष्टि हुने तथ्य राख्नु पर्छ ।
- च. प्रतिवादीको तत्काल समाचार प्रकाशित हुँदाको मनशाय र पश्चात सामाजिक सञ्जाल प्रयोग गरेर प्रकाशित गरेको तथ्यको मनशाय हेरिनु पर्दछ । बार कानून व्यवसायप्रति पूर्वाग्रह राखिएको छ । वकिलले गरेको बहस कसैलाई सुपाच्य भएन भनेर वकिललाई होच्याउने गर्न पाइदैन । यहाँ त्यस्तो भएको छ । उच्च बारबाट पठाइनु भएका (थानेश्वर भट्ट) सर्वोच्च अदालतले सम्मान गरेको वरिष्ठ अधिवक्ता हुनुहुन्छ । यस क्षेत्रकै मर्यादित व्यक्तित्वका विरुद्धमा लेखिनु न्याय प्रशासनलाई प्रभाव पारिनु हो ।
- छ. प्रतिवादीले जिल्ला बारका एमिकस क्युरीलाई आउन दिएनन । आएका उच्च बारका एमिकस क्युरीका बारेमा भाषणबाजी भनेर होच्याएर प्रस्तुत गरियो । भएका सबै कुरा छान्न मिल्दैन । पत्रिका संयमित मर्यादित हुनु पर्दछ ।
- ज. सर्वोच्च अदालतबाट नि.नं ४६०७, ८४३४, ८२२६, ६९९६ मा अवहेलनाका बारेमा गरिएका व्याख्याहरूका आधारमा यि प्रतिवादीले गरेका काम कारवाहीहरू अदालतको मानहानि गर्ने अवस्थाका छन् ।

१८. विद्वान आनन्दप्रसाद जोशीले यि प्रतिवादीलाई अवहेलनामा कसूर कायम हुन भनि निम्न बुँदा सहितको बहस गर्नु भयो ।

क. एमिकस क्युरी आएको मुद्दा गम्भिर राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय चासो भएको मुद्दा रहेको छ । सो मुद्दामा न्यायालयले कानूनी प्रश्नमा एमिकस क्युरीको माग गरेको कारण बारले अदालतको सहयोगको लागि एमिकस क्युरी पठाएको हो । तर प्रतिवादीको कारण न्यायालयले सो सेवा लिन पाएन । त्यसलाई प्रभाव पार्ने हिसावबाट समाचार प्रकाशित गरियो ।

ख. जिल्ला बारका एमिकस क्युरीलाई हतोत्साहित गरिएको छ । हुदै नभएको नाता सम्बन्ध भनेर समाचार प्रकाशन गरियो । उच्च बारका एमिकस क्युरीलाई बेइज्जत गरिएको छ ।

ग. पत्रिका तथा सामाजिक सञ्जालमा धाराबाहिक रूपमा अनर्गल तथ्यहरू आउने कार्यले अवहेलना गरिएको छ ।

घ. प्रेस सम्बन्धी कानून आचार संहिता आदिबाट न्यायलाई प्रभावित पार्ने कुनै पनि समाचार तथ्य प्रकाशन गर्न पाइदैन ।

१९. सबै विद्वान अधिवक्ताहरूले बहसको क्रममा प्रतिवादीलाई यस क्षेत्रका सम्मानित पत्रकार रहेका हामी सबैले मानी आएका सम्मानित व्यक्तित्व हुन भन्नु भएको छ ।

२०. प्रतिवादीले आफ्नो वचावमा आफै बहस गर्नु भएको छ । उहाँले आफ्नो बचावमा निम्न बुँदाहरू सहितको बहस गर्नु भयो ।

क. मैले गरेको कामबाट अदालतको मर्यादामा आँच आउने कुनै काम गरेको छैन । मैले सत्य तथ्य समाचार सम्प्रेषित गरेको हुँ । यदि मैले सो समाचार प्रकाशन नगरेको भए नातेदार मानिस आएर बहस गर्दा न्यायालयलाई भ्रम हुने थियो । मैले दिल्ली विष्टलाई कहि पनि अपराधी भनेको छैन । नाता पर्ने व्यक्तिलाई पठाउनु नै अदालतको अवहेलना हो ।

ख. मैले कुनै पनि कानून व्यवसायीलाई अदालती काम कारवाहीको सन्दर्भमा कुनै अवरोध गरेको छैन । यदि कसैले आफूलाई त्यस्तो ठान्दछ भने सो अर्कै कुरा हो । मलाई वरिष्ठ अधिवक्ताले गरेको वहस चित्त बुझ्ने त्यसै भएर प्रतिक्रिया व्यक्त गरेको हो । चित्त बुझाउन नपाउने मेरो अधिकार हो ।

ग. मेरो बारसँग नभएर बारका केही सदस्यहरूसँग मतभेद रहेको हो । मैले फेसबुकमा लेखेको कुराले कहिकतै पनि बारलाई आक्षेप लगाएको छैन । फेसबुक/सामाजिक सञ्जालमा लेख्न पाउनु मेरो व्यक्तिगत स्वतन्त्रता हो । यसमा नियन्त्रण गर्न मिल्दैन । ति सदस्यका बारेमा म लेखि रहन्छु । एमिकस क्युरी र बारको समाचारले अदालतको अवहेलना हुदैन । मैले पत्रिकामा लेखेको छैन ।

घ. मैले न्यायका दलाल भनेर कुनै गलति गरेको छैन । यो राम्रो शब्द हो । शेयरको पनि दलाल नै हुन्छन ।

ङ. मैले प्रकाशन गरेको सामाग्रीमा मलाई कुनै पछुतो छैन । न्यायालयबाट भएको फैसला आदेश मलाई स्विकार्य छ । म पुनरावेदन पनि गर्दिन । स्विकार गर्छु । मैले सत्य तथ्य प्रकाशन गरेको हुनाले माफी माग्नु पर्ने अवस्था नै छैन ।

च. विद्वानहरूले मेरो विरुद्धमा गरेको बहसमा मेरो आपत्ति छ । यदि राज्यले सुरक्षा प्रदान गर्ने हो भने मैले निर्मलाका हत्याराहरूको नाम सार्वजनिक गर्छु भनेर भनेकै छु ।

छ. पत्रिकाको प्रकाशन र फेसबुकको प्रकाशनलाई पृथक गरेर हेर्नु पर्छ ।

२१. प्रस्तुत मुद्दा निवेदक तर्फबाट र प्रतिवादी तर्फबाट लिखित बहसनोट समेत प्रस्तुत भएको छ । सो बहसनोटका तथ्यहरू सन्दर्भरूप तलका विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेखन गरिएको छ ।

२२. माथी उल्लिखित बहस तथा मिसिल समेतको अध्ययन गरि यि प्रतिवादीका विरुद्धमा अदालतको अवहेलनाको विषयमा निर्णय गर्न परेको छ । सो विषयमा प्रवेस गर्नु पूर्व निवेदन तथा प्रतिवादिका कथनहरू अवलोकन गर्न सान्दर्भिक देखिएको छ ।

२३. यसमा जिल्ला अदालत बार एसोसिएसनले विपक्षीलाई अदालतको अवहेलनामा कारवाही गरि पाउँ भनि कार्यसमितिको बैठकको निर्णय सहितको पत्र प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । सो पत्र अध्ययन गर्दा मूलतः निम्न विषयहरू उठाइएको छ ।

क. यस सम्मानित अदालतबाट मिति २०७५/११/२६, च. नं. ३५८३ बाट यस बार एकाइलाई दुर्गा देवी पन्तको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार दिल्लीराज विष्ट, अंगुर जि. सि. समेत ८ प्रतिवादी भएको सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसुर मुद्दामा मिति २०७५/११/२३ गते भएको आदेशको प्रतिलिपी समेत राखी सहयोग गरि दिन अनुरोध भई आएको

ख. यस बारले आदेशानुसार अधिवक्ता श्री हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकश क्युरीका रूपमा पठाईएको

ग. एमिकश क्युरीका विषयमा जिल्ला कञ्चनपुर भिमदत्त नगरपालिका वडा नं. १८ बस्ने मानसखण्ड दैनिक पत्रिकाको प्रकाशक, सम्पादक उजीर सिंह भण्डारीको छोरा अ. बर्ष ५१ को खेम भण्डारीले सम्मानित अदालतबाट जारी भएको आदेश कार्यान्वयनमा बाधा व्यवधान पर्ने गरि समाचार प्रकाशन, प्रसारित गरेको, एमिकश क्युरीलाई सम्मानित अदालतमा उपस्थित हुन नदिने वातावरण श्रृजना गरेको

घ. सम्मानित अदालतको आदेश अउनुपूर्व नै निज खेम भण्डारीले आफ्नो निजी फेसबुक आई डि मार्फत सम्मानित अदालतबाट मगाइएका एमिकश क्युरीहरूका विषयमा भ्रामक विषयहरू लेखी सम्मानित अदालत, बार एसोसिएसन, कानून व्यवसायीहरूलाई नै गंभीर आँच उठने गरि समाजमा अनर्गल प्रचार प्रसार गरेको

ङ. सो विषयमा बारको गंभीर ध्यान आकर्षण भई मिति २०७५/१२/२ गते सोही विषयमा छलफल समेत गरिएको

च. भ्रामक, अपमानित, अपहेलित विषय सम्बन्धमा विस्तृत व्यहोराको निर्णय गरि यस सम्मानित अदालतलाई लेखी पठाउने निर्णय भएको हुँदा निज खेम भण्डारी तथा संलग्नहरूलाई यस अदालतमा झिकाई न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा १७ अनुसार अदालतको अवहेलनामा हदैसम्म कारवाही होस ।

२४. प्रतिवादी खेम भण्डारीले प्रतिवाद गर्दा मैले प्रकाशन गरेको सामाग्रीले अदालतको अवहेलना भएको छैन भनि आफ्नो प्रतिवाद गरेको अवस्था छ । निजको भनाई मुख्य रूपमा निम्न रहेको देखिन्छ ।

क. निर्मला हत्या प्रकरणका क्रममा सम्मानित अदालतमा नेपाल सरकारले दायर गरेको प्रमाण नष्ट र यातना सम्बन्धी मुद्दाका लागि सम्मानित जिल्ला अदालतले एमिकस क्युरी गठन गरेपछि म सम्पादक रहेको रहेको दैनिक मानसखण्डले अत्यन्त सकारात्मक कोण र शैलीबाट मिति २०७५/११/२८ को अंकमा समाचार प्रकाशन गरेको ।

ख. समाचारमा उच्च अदालत बारका तर्फबाट वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर प्रसाद भट्टलाई एमिकस क्यूरीमा उच्च अदालत बारले मनोनयन गरेको खबरलाई सकारात्मक तरिकाले प्रस्तुत पनि गरिएको छ ।

ग. जिल्ला अदालत बार एसोसियनले २०७५।११।२८ मा अधिवक्ता श्री हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा मनोनयन गरेको भोलिपल्ट २०७५।११।२९ मा प्रकाशित दैनिक मानसखण्डमा श्री विष्ट प्रतिवादी मध्येका एक श्री डिल्लीराज विष्टको नाता सम्बन्धमा पर्ने व्यक्ति भएको उजागर गरिएको छ । एमिकस क्यूरीमा प्रतिवादीका नाता सम्बन्ध भित्र पर्ने व्यक्तिलाई मनोनयन गर्ने जिल्ला अदालत बार एसोसियसनको त्रुटीपूर्ण निर्णयबारे समाचार लेख्नु दैनिक मानसखण्डको कर्तव्य हो

घ. न्यायालयकै गरिमामा आँच पुग्ने गरि जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले एमिकस क्यूरीमा मनोनयन गर्नु र समाचार प्रकाशन भइसकेपछि अधिवक्ता विष्ट सम्मानित अदालतलाई सुझाव दिन नजानु एक महत्वपूर्ण घटनाक्रम भएको हुनाले त्यो समाचारको विषय बनेको हो ।

ङ. समाचारको लेखनमा कहिकतै अदालतको अवहेलना हुने वा अदालतको आदेश प्रक्रिया प्रभावित हुने एक शब्द पनि छैन, न त कुनै आशय नै निहित छ ।

च. अधिवक्ता श्री विष्टले सम्मानित अदालतलाई सुझाव दिन इजलासमा प्रवेश नगरेपछि एमिकस क्यूरी असफल भएको हो । उहाँ प्रतिवादी डिल्लीराज विष्टको नाता सम्बन्धमा नपर्ने भए इजलासमा प्रवेश गरि सम्मानित अदालतले खोजेको महत्वपूर्ण सुझाव किन दिनु भएन भन्ने प्रश्न गर्ने ठाउँ बनेको छ । २०७५।११।१३ गते बेलुका ९ बजेर २५ मिनेटमा मैले मेरो फेसबुक आइडीमा पोष्ट गरेको बिचारमा अदालतको सम्मानप्रति मेरो चिन्ता प्रष्ट देखिएको छ ।

छ. सम्मानित अदालतको आदेश भन्दा अगावै मैले फेसबुकमा आफ्नो अभिव्यक्ति दिनुको निहितार्थ अदालतको आदेश प्रभावित गर्नु नभई मेरो नितान्त व्यक्तिगत धारणाको अभिव्यक्ति पनि हो । फेसबुकका स्टेटसले अदालतको आदेश प्रभावित हुन्छ भन्ने सोच्न पनि म सक्दिनँ । मेरो सो अभिव्यक्ति अदालतको अवहेलना नभई सम्मानित अदालतको मर्यादामा जिल्ला अदालत बारले पुर्‍याउन खोजेको आँचप्रतिको रोष थियो ।

ज. निर्मला हत्या प्रकरणसँग जोडिएका र हाल अदालतमा विचाराधीन प्रमाण नष्ट तथा यातना सम्बन्धी दुबै मुद्दाको सुनुवाईको क्रममा पनि मेरो र दैनिक मानसखण्डको न्यायालय प्रतिको आस्था झल्किएको छ । सम्मानित अदालतको २०७५ फागुन ३० को आदेशको समाचारको शिर्षकबाट पनि त्यो प्रष्ट हुन्छ । २०७५ चैत्र १ गतेको आफ्नो मुख्य समाचारमा दैनिक मानसखण्डले 'जाग्यो न्यायको आशा' शिर्षक दिएर प्रकाशन गरेको मुख्य समाचारले न्यायालयप्रतिको सम्मान बढाउने नियत नै बोकेको हो । साथै २०७५।११।३० मा सम्मानित अदालतको आदेशलगतै दिउँसो ४.१६ मा मैले फेसबुकमा पोष्ट गरेको स्टेटस पनि अदालतप्रतिको सम्मान मै केन्द्रीत छ ।

झ. न्यायिक प्रक्रियामा सहयोग खोजेर गठनका लागि अनुरोध गरिएको एमिकस क्यूरीलाई बदनियतपूर्ण तरिकाले उपयोग गर्ने मनसायको म र मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्डले विरोध गरेकै हो । जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले आफ्नो कुत्सित मनसाय पूरा नभएको प्रतिशोध साँध्न अदालतको अवहेलनामा ममाथि कारवाहीको माग गरेको हो ।

ञ. निर्मला हत्या प्रकरणमा म र मेरो सम्पादकत्वको दैनिक मानसखण्डले वास्तविक दोषी पक्राउ गर्न र निर्दोषहरूलाई नफसाउन दवावमूलक भूमिका गर्दै आएको छौं । यस प्रकरणमा पक्राउ परी दोषी

सावित गर्न खोजिएका चक्रदेव वडू, दिलिपसिंह विष्ट, प्रदीप रावल र विशाल चौधरीलाई फसाउने प्रपञ्चविरुद्ध पहिलो समाचार दिने दैनिक मानसखण्ड हो । मेरो र दैनिक मानसखण्डको लगातारको पहेरेदारीबाट केही अदृश्य तत्वहरू चिन्तित भएर मेरो विरुद्ध विभिन्न अफवाह फैलाउने र ममाथि दवाव सिर्जना गरि मौन रहन बाध्य पार्ने प्रयास भइरहेको छ ।

ट. जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले नै मेरा विरुद्ध निवेदन दिएको हुनाले मैले अथक प्रयास गर्दा पनि कानून व्यवसायीको सेवा प्राप्त गर्न नसकेको पनि अनुरोध गर्दछु । मैले सम्पर्क गरेका कानून व्यवसायीहरूले जिल्ला बारविरुद्ध जान नसक्ने बताएपछि म निरिह भएर आफैले यो प्रत्युत्तर लेखी पेश गरेको छु । यसको ढाँचा भने काठमाडौँमा क्रियाशील कानून व्यवसायी मित्रहरूले सुझाउनु भएको हो । म कानूनी राज्यको प्रवल समर्थक रही जीवनभर त्यसको प्रत्याभूतिका लागि लडिरहेको भए पनि आज म स्वयंले नै कानूनी परामर्शबाट बन्चित रहेको छु ।

२५. जिल्ला बार एकाई कञ्चनपुरको मिति २०७५।१२।२ गतेको बैठकबाट यि प्रतिवादी खेम भण्डारीलाई अदालतको अवहेलनामा मुद्दा दायर गर्ने भन्ने रहेको देखिन्छ । सो बैठकको निर्णय मिसिल सामेल रहेको छ । सो निर्णय तलका प्रकरणहरूमा उल्लेखन गरिएको छ ।

२६. यसमा वहस छलफल तथा मिसिल तथा प्रकाशन समग्री समेतको अध्ययनबाट देहायका प्रश्नहरू सहित यसमा अदालतको अवहेलनाको स्थिति छ कि छैन र भएका प्रतिवादीलाई के कस्तो सजाय गर्ने वा नगर्ने बारेमा निर्णय गर्नु परेको छ । उल्लिखित प्रश्नहरू यस अदालतबाट २०७५/१२/२९मा आदेश हुँदा नै सिर्जना गरिएको थियो ।

क. एमिकश क्यूरी भनेको को हुन ?

ख. एमिकश क्यूरीको माग किन हुन्छ र निजको काम कर्तव्य र अधिकार ?

ग. एमिकश क्यूरीको अदालत प्रतिको दायित्व एवम अन्तरसम्बन्ध ?

घ. अदालतको अवहेलना भनेको के हो यसको स्वरूप कस्तो हुन्छ ?

ङ. पत्रकार तथा निजहरूको पेशागत आचार संहिताको साथै कानूनी एवम न्याय सम्बन्धि समाचारको संवेदनशिलताको अवस्था तथा यस सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू के छन ?

च. अदालतमा भएका वहसहरू समाचारको विषय बन्न सक्छ वा सक्दैन यसमा उन्मुक्ति हुने नहुने के हो ?

छ. विवादित विषयबाट अदालतको मान सम्मान मर्यादामा परेको असर

२७. एमिकस क्यूरी भनेका को हुन ? भन्ने प्रश्नबाट प्रस्तुत विवादको मूल जडमा प्रवेस गर्नु परेको छ । प्रस्तुत विवादको शुरुवात पनि एमिकश क्यूरीको कारणबाट भएको छ । अदालतले जिल्ला कञ्चनपुर भिमदत्त नगरपालीका वडा नम्बर २ बस्ने बर्ष ३६ की दुर्गा देवी पन्तको जाहेरीले नेपाल सरकार विरुद्ध जिल्ला प्रहरी कार्यालय कञ्चनपुरका तत्कालीन प्रमुख प्रहरी उपरिक्षक पदमा कार्यरत दिल्लीराज बिष्ट समेत जना ८ भएको **सार्वजनिक न्याय बिरुद्धको कसुर** मुद्दामा २०७५।११।२३ मा केही गम्भिर कानूनी प्रश्नहरू समावेस रहेको हुँदा प्रतिवादिहरूको वयान समाप्त भएपछि थुनछेकको क्रममा अदालतको सहयोगको लागि देहाय बमोजिम विद्वान सरकारी वकिल तथा विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता तथा अधिवक्ताहरूको सहयोगको लागि अनुरोध गर्नु भन्ने आदेश अनुसार यस अदालतले कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार एकाई र उच्च अदालत दिपाइल महेन्द्रनगर इजलास बार एकाईलाई अनुरोध गरिएको अवस्था छ ।

क. नेपाल बार एसोसियसन कञ्चनापुर जिल्ला अदालत एकाईमा वरिष्ठ अधिवक्ता वा अधिवक्ता १/१ जनाको सहयोग उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्नु ।

ख. नेपाल बार एसोसियसन उच्च अदालत दिपायल महेन्द्रनगर एकाईमा समेत समेत वरिष्ठ अधिवक्ता वा अधिवक्ता १/१ जनाको सहयोगको लागि अनुरोध गर्नु ।

२८. उल्लिखित पृष्ठभूमिमा एमिकस क्युरी माग भएकोमा प्रतिवादी खेम भण्डारीले जिल्ला बारले पठाउका एमिकस क्युरी सो मुद्दाका प्रतिवादी दिल्लिराज विष्टका नातेदार भएको भन्ने समाचार प्रकाशन गरेबाट निजले भाग लिनबाट बञ्चित रहेका र उच्च बारबाट पठाइनु भएका विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर भट्टले बस गर्नु भएकोमा जिल्ला बारका नोमिनेटले भाग लिएनन्, उच्च बारकाले ।जनैतिक भाषणबाजी प्रतिक्रिया प्रतिवादी खेम भण्डारीले व्यक्त गरेको अवस्था छ ।

२९. यस प्रसङ्गमा एमिकस क्युरी भनेको को हुन भन्ने बारेमा अध्ययन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ । एमिकस क्युरी को हुन भन्ने विषयमा जिल्ला बारको तर्फबाट र प्रतिवादी खेम भण्डारीबाट प्रस्तुत गरिएको बहस तथा बहस नोटमा पनि केही व्याख्या गरिएको छ ।

क. शक्ति पृथकीकरणको सिद्धान्त अनुसार राज्यको न्याय सम्बन्धीको अधिकारको प्रयोग न्यायपालिकाबाट हुने गर्दछ । न्यायपालीका त्यस्तो निकाय हो जसले देशको संविधान, प्रचलित कानून र न्यायका मान्य सिद्धान्तहरूका आधारमा न्याय सम्पादन गर्ने गर्दछ । न्याय सम्पादन गर्ने क्रममा विभिन्न विवादहरूको छिनोफानो गर्नु पर्ने मुख्य दायित्व न्यायपालिकामा रहन्छ । कानूनी विवादहरूको निपटारा न्यायपालिकाबाट हुन्छ । न्यायपालिकामा कार्यरत न्यायकर्मीहरू अवस्था अनुसार सामान्य विशेषज्ञ (Generalist) र विशेष विशेषज्ञ (Specialist) पनि हुनु पर्ने हुन्छ । यस्तो दुइटै भूमिका सार्वजनिक हक, हित र जनजिवनमा असर पुर्याउने खालका विवादहरूमा र विशुद्ध प्राविधिक विषयमा अदालतले निर्णय गर्दा ती विवाद सँग सम्बन्धित विशेषज्ञ वा सम्वद्ध संस्थाहरूको निष्पक्ष विचार वा राय माग गर्ने तदनुरूप आफूले विवादको उपयुक्त समाधान गर्ने अभ्यास विश्वव्यापी रूपमा हुदै आएको छ । नेपालमा पनि यसलाई आवश्यकता अनुसार प्रयोग गरिदै आएको छ ।

ख. एमिकस क्युरी (Amicus curiae) ल्याटिन शब्द हो जसको अर्थ विवादलाई मित्रवत र सहि ढंगले सुल्झाउनु भन्ने हुन्छ । Wharton को Law Lexicon मा एमिकस क्युरी (Amicus curiae) (A friend of the Court is a member of the bar or other standard by who infers the court when doubtful or mistaken of any fact or decided case भनिएको छ ।

ग. Black's law Dictionary मा एमिकस क्युरी (Amicus curiae) Means Literally friend of the Court. A person with strong Interest in or views on the subject matter of an action but not a party to the action, may petition the court for permission to file a brief ostensibly on behalf of a party but actually to suggest a rational consistent with its own views . Such एमिकस क्युरी (Amicus curiae) briefs are commonly field in appeals concerning matters of broad public interest. E.g. Civil rights case such may be filed by private persons or the government in appeals to the U.S.Court of appeals, Such brief may be field only if accompanied by written Consent of all parties, or by leave of court granted on motion or at the request of the court, Except that the consent or leave shall not be required when the brief is presented by the United states on an officer or agency there of भनिएको छ ।

घ. विर्टनिका इन्साइक्लोपेडियाका अनुसार एमिकश क्यूरी (*Amicus curiae*) is (Latin: “friend of the court”), one who assists the court by furnishing information or advice regarding questions of law or fact. He is not a party to a lawsuit and thus differs from an intervenor, who has a direct interest in the outcome of the lawsuit and is therefore permitted to participate as a party to the suit. An एमिकश क्यूरी (*Amicus curiae*) normally may not participate except by leave of the court, and most courts seldom permit persons to appear in such a capacity.

ङ. माथिको शब्दकोषीय अर्थबाट पनि एउटा सामान्य अर्थ के निस्कन्छ भने एमिकश क्यूरी (*Amicus curiae*) भनेको सार्वजनिक हक, हित वा आम नागरिक समुदायलाई असर पर्ने खालको विवादको विषयमा अदालतले आफ्नो निर्णय प्रस्तुत गर्नु भन्दा पहिला कानून व्यवसायीहरूको संस्था वा अन्य विशेषज्ञ वा जानकारी सहयोगको अपेक्षा गरिन्छ वा विवादित विषयसँग विशेष रुचि वा जानकारी हुनु सक्ने व्यवसायीक व्यक्ति वा विशेषज्ञ स्वयंले आफूलाई प्राप्त जानकारी वा सूचना अदालतलाई उपलब्ध गराउन अदालतसँग अनुमति माग्दछ र अदालतले यस्तो सूचना वा जानकारी उपलब्ध गराउन अनुमती समेत प्रदान गर्दछ । यहाँनै ज्यादै महत्वका साथ विचार गर्नु पर्ने कुरा के हो भने त्यस्ता सूचना प्रदान गर्ने वा अदालतलाई गर्ने सहयोग विवादको कुनै पक्षको आग्रह वा पूर्वाग्रह प्रेरित नभई निष्पक्ष र वास्तविक हुनु पर्छ, जसले अदालतको निष्पक्ष भूमिका निर्वाह गर्नमा सहयोग पुऱ्यायोस । यो विवादको निरोपणमा अदालतले पाउने सहयोग हो । त्यसैले यस्तो सहयोग गर्नेलाई अदालतको सहयोगी भन्ने गरिन्छ । अदालतलाई मित्रवत रूपमा र सही ढंगले विवाद समाधान गर्ने सहयोग पुग्ने हुनाले पनि यसलाई अदालतको मित्र (Friend of the court) भन्ने गरिएको पाईन्छ । यस्तो सहयोग जुनसुकै विवादमा हुन सक्दैन र सम्भव पनि हुन सक्दैन । बृहत सार्वजनीक हितमा असर पर्ने प्राकृतिको विवाद जसमा प्राविधिक विषय पनि समावेश रहेको होस मा विवादका पक्षहरूको सहमतिमा सहयोगीको आफ्नै निवेदन परि अदालतको अनुमतिमा र अदालत स्वयंको अनुरोध वा आह्वानमा यस्तो सहयोगलाई विवाद निरोपणको सन्दर्भमा उपयोग गर्न सकिन्छ ।

च. प्रतिवादी खेम भण्डारी पनि एमिकश क्यूरी मुद्दाको कुनै पक्षको पक्ष वा विपक्षीमा नभई कानून र तथ्यका सम्बन्धमा स्वतन्त्र रूपमा राय प्रस्तुत गर्नेका लागि अदालतले अनुमती दिएको विज्ञ हो । विज्ञको रूपमा बस्तुनिष्ठ राय पेश गर्ने भएकाले यस्ता व्यक्तिको सविन्धित विषयको तर्कमा कुनै पूर्वाग्रह भएपनि कुनै पक्ष प्रति पूर्वाग्रह हुनु हुँदैन । यस्तो व्यक्तिले पक्षका लागि नभई तथ्य तर्क र विषयका सम्बन्धमा आफ्नो राय दिनुपर्ने हुन्छ भन्ने कुरामा सहमत हुनुहुन्छ ।

३०. परम्परागत तथा भावनात्मक रूपमा एमिकस क्यूरी (*Amicus curiae*) भनेको अदालतको मित्र (Friend of the court) भन्ने अर्थ भए पनि वास्तवमा उ भनेको अदालतबाट माग गरिएको कुनै खास विषयमा आफ्नो विचार व्यक्त गर्न आएको एक विशेषज्ञ हो । न्याय सम्पादनको क्रममा सहयोग गर्न आएको कानूनी ज्ञाताको रूपमा रहेको एमिकस क्यूरी विवादको पक्षकारको तर्फमा रहेको हुदैन । यसले आफ्नो निष्पक्षता तटस्थताको हिसावबाट प्रस्तावित विषयमा राय सल्लाह प्रदान गरेको हुन्छ । यसको विचारबाट कुनै पक्षलाई फाईदा वा वेफाइदा जे भए पनि उसले व्यक्त गरेको विचार राय न्यायकर्तालाई सहज हुने हिसावबाट प्रदान गरेको हुन्छ । अदालत वा न्यायकर्ताले उसले दिएको राय वा व्यक्त गरेको विचारसँग सहमत हुन जरूरी छैन । राय व्यक्त गर्न एमिकस क्यूरी स्वतन्त्र भए जस्तै न्यायकर्ताले सो विचारमा सहमत हुन वा नहुनमा स्वतन्त्र रहन्छ ।

३१. यस्ता एमिकश क्यूरीको माग किन हुन्छ र निजको काम कर्तव्य र अधिकार के हो ? भन्ने पनि अर्को महत्वपूर्ण प्रश्न रहेको छ ।

३२. विद्वान अधिवक्ता प्रकाश पाण्डेयले एमिकश क्यूरीको महत्वको बारेमा आफ्ना केही विचार व्यक्त गर्नु भएको छ । ति विचारहरू उल्लेखन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ । समयको गतिसँग अदालतले निर्वाह गर्नु पर्ने जिम्मेवारी र भूमीकासँगै एमिकश क्यूरीको आवश्यकता र महत्वलाई बुझ्नु पर्ने हुन्छ । विशेष गरि निम्न लिखित बुदाको आधारमा एमिकश क्यूरीको आवश्यकता र महत्वलाई बुझ्न सकिन्छ ।

क. अदालत सवै आयाम र विषयमा ज्ञाता हुन्छ भन्ने परम्परागत धारणामा परिवर्तन आई आफ्नो पहुच नभएका विषयमा सम्बद्ध ज्ञाताबाट अदालतले सहयोग लिई विवादको समाधान गर्नु पर्दछ भन्ने धारणा प्रबल रूपमा अगाडि आइरहेको छ । अदालतलाई विशेषज्ञ बनाउन मद्दत गर्दछ ।

ख. अदालत समक्ष आएको विवादमा हुने निर्णयले मुद्दाका पक्ष वाहेक असर पर्ने अवस्थामा त्यस्तो असर नपर्ने गरि निर्णय गराउन मद्दत गर्न सक्छ ।

ग. अदालतको निर्णयबाट सार्वजनिक हक हित जनजीवन र सार्वजनिक जन कल्याणमा असर पुग्ने हुँदा सम्बद्ध सहयोगीको आवश्यकता पर्दछ ।

घ. कुनै विवादको निर्णयमा सम्बन्धित हित समुह वा सरकारी हस्तक्षेप नहोस र उपुक्त ढंगले उपयुक्त निर्णय होस भन्नका लागि सहयोगीको आवश्यकता पर्दछ ।

ङ. सम्बन्धित विशेषज्ञ वा जानकार व्यक्तिको सहयोग लिई गरिएको निर्णय कार्यान्वयन गर्न गराउन पनि सजिलो हुन्छ ।

च. अदालत वास्तविक न्याय दिन सक्षम हुन्छ न्याय गरेर मात्र हुदैन न्याय गरेको जस्तो देखिनु पर्दछ भन्ने न्यायिक उक्तिले साकार रूप ग्रहण गर्दछ ।

३३. प्रतिवादी खेम भण्डारीले पनि एमिकश क्यूरी को माग किन हुन्छ र निजको काम कर्तव्य र अधिकार ? एमिकश क्यूरीको अदालतप्रतिको दायित्व एवम् अन्तरसम्बन्धका बारेमा सकारात्मक अवधारणा नै प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । अदालतबाट उठाइएका तिन वटै विषयलाई संक्षेपिकरणमा निज खेम भण्डारीले निम्न विचार प्रस्तुत गरेको अवस्था छ ।

क. एमिकश क्यूरी (Amicus curiae) को शाब्दिक अर्थ अदालतको मित्र भन्ने हो । एमिकश क्यूरी (Amicus curiae) सामान्यतया कुनै व्यापक सार्वजनिक हितको विषय (जस्तै नागरिक अधिकार सम्बन्धि विषयका मुद्दाहरू) सम्बन्धी कुरामा आफ्नो दृष्टीकोण तार्किक आधारमा युक्तियुक्त विवरणहरू समावेश गरि सारांश (Brief) प्रस्तुत गरेको हुन्छ । संयुक्त राज्य अमेरिका जस्ता कमन ल प्रणाली लागु गर्ने मुलुकहरूमा यस्ता सार्वजनिक विषयहरूमा दुवै पक्षको लिखित सहमतिमा कुनै वेला वा पुर्पक्षको सिलसिलामा अदालतको अनुमति प्राप्त भएमा वा अदालतको अनुरोधमा यस्तो सारांश (Brief) प्रस्तुत गर्न सकिन्छ । यस्तो सारांश (Brief) माग गर्नुको उद्देश्य अदालतलाई ठोस सहयोग पुऱ्याउने हो । अदालतले एमिकश क्यूरी (Amicus curiae) माग गर्दा यिनले पेश गर्ने सारांशले (Brief) अदालतको ध्यान त्यस सम्बद्ध कुराहरू तर्फ आकर्षित गरोस जुन कुरा यसभन्दा अगाडि मुद्दाका दुवै पक्षहरूले अदालतलाई अवगत गराएको थिएनन भन्ने आशा हुन्छ । पक्षहरूले उल्लेख गरि सकेको भन्दा फरक र कुनै पक्षहरूको पुर्वाग्रहलाई नभई मुद्दासँग सम्बन्धित विषयको यर्थाथ तथ्य तथा कानून स्वतन्त्र व्यक्तिबाट जानकारी होस भन्ने मनसायले एमिकश क्यूरीको (Amicus curiae)

माग हुने हो । यस्को प्रयोजनले नै यस्ता एमिकश क्युरीको (Amicus curiae) रूपमा सारांश (Brief) पेश गर्न व्यक्ति सम्बन्धित विषयको विज्ञ, स्वतन्त्र, निष्पक्ष र कुनै पक्ष प्रति कुनै पूर्वाग्रह नरहेको व्यक्ति हुनु आवश्यक हुन्छ ।

ख. केही राज्यहरूमा पक्षहरूले नै मुद्दाको प्रक्रियामा एमिकश क्युरी (Amicus curiae) पेश गर्न सक्ने भएकाले यस्ता व्यक्तिले त्यसरी नियुक्त गरेका पक्षको पक्षमा पनि सारांश (Brief) पेश गर्न सक्दछ । नेपालमा पनि कुनै पक्षलाई प्रतिनिधित्व गरि एमिकश क्युरी (Amicus curiae) को रूपमा राय दिन चाहेमा अदालतको अनुमति लिई राय पेश गर्न सकिन्छ । यसरी पक्षलाई प्रतिनिधित्व गरि वा मुद्दाको पक्ष वा विपक्ष विषयलाई प्रतिनिधित्व गरि जाने एमिकश क्युरीले (Amicus curiae) त्यस्तो पक्षको हित र विषयवस्तुलाई समर्थन गरि राय पेश गर्न सक्दछ । केही राज्यहरूमा सार्वजनिक सरोकारको विषयमा दबाब समुहको (Pressure group) रूपमा पनि एमिकश क्युरी (Amicus curiae) पेश नभएको होइन । तर यसरी पक्षलाई प्रतिनिधित्व गरि जाने एमिकश क्युरी (Amicus curiae) पेश र अदालतबाट माग भई जाने एमिकश क्युरी (Amicus curiae) को दायित्वमा सारभुत भिन्नता हुन्छ । अदालतबाट माग भई जाने एमिकश क्युरीले (Amicus curiae) निष्पक्ष रूपमा कुनै पक्ष प्रति पूर्वाग्रह नराखी सारांश (Brief) पेश गर्नु पर्ने हुन्छ । अदालतबाट माग भई जाने वैतनिक वकिल र एमिकश क्युरी (Amicus curiae) मा पनि अवधाराणत्मक भिन्नता हुन्छ । वैतनिक वकिलले आफ्नो पक्षलाई पूर्वाग्रही भएर सुरक्षा प्रदान (Jealous Protection) गर्न सक्छ तर अदालतबाट माग भई जाने एमिकश क्युरी (Amicus curiae) आफैमा स्वतन्त्र र निष्पक्ष हुनु पर्दछ ।

३४. अदालत सबै विषयको ज्ञाता हुन सक्दैन । कतिपय विवादका प्रश्नहरू हेर्दा सामान्य प्रकृतिको लाग्ने भए पनि दीर्घकालिन रूपमा असर पर्ने खालका हुन्छन । देशको विधिशास्त्रीय मान्यतालाई नै परिवर्तन गर्नु पर्ने खालका हुन्छन । त्यस्ता विषयमा अदालत एकलैले निर्णय गरेर समाजमा पठाउनु भन्दा यस विषयमा सही रूपमा छलफल गरेर धारणा बनाउन उपयुक्त हुन्छ भन्ने ठानिन्छ । विधिशास्त्रको विकास समाजमा नै हुने भएकाले एमिकस क्युरी माग गरिएको खण्डमा प्रस्तावित विषयप्रति सामाजिक अवधारणाको विकास गर्न पनि सहज हुने हुन्छ । त्यसको लाभ समाजले पाउने हुन्छ ।

३५. विशेषज्ञको रूपमा आउने विद्वानले प्रस्तावित विषयमा आफ्नो दक्षता क्षमता अनुभवबाट खारिएका विषयहरू प्रस्तुत गर्ने हुन्छ भने असमञ्जस्यमा रहेका विषयहरूमा छलफल चलाएर राय बनाएर आउने हुन्छ । मुद्दाका पक्षहरूले खाली आ-आफ्नो तर्फबाट आफूलाई मात्र फाइदा हुने विषयमा राय बनाउने हुनाले निष्पक्ष रूपमा राय बनाउनको लागि एमिकस क्युरीको माग गरिने हुन्छ । विषयवस्तु केही जटील छ यसले समाजलाई पनि केही असर पार्दछ भन्ने ठानिएको अवस्थामा एमिकस क्युरीको माग हुने हुन्छ । अदालतले सबै विषयमा एमिकस क्युरीको माग गर्दैन । यो अत्यन्त विरलतम अवस्थामा मात्र माग हुन्छ । एमिकस क्युरी माग भए पछि विधिशास्त्रीहरूले पनि यो विषय महत्वपूर्ण छ यसले मुद्दाका पक्षकारहरूलाई मात्र नभएर विधिशास्त्रीय विकासमा नै प्रत्यक्ष असर पार्दछ भन्ने धारणा बनाउनु पर्ने हुन्छ । **खासगरि निम्न अवस्था परेमा न्यायालयले एमिकस क्युरीको माग गर्दछ-**

क. प्रस्तावित विवादमा संवैधानिक वा कानूनी प्रश्नको जटिलता रहेको छ । यसलाई सरलीकृत गरेर हेर्न आवश्यक छ ।

ख. प्रस्तावित विषयमा मतैक्य राय निर्माण गर्ने प्रयोजनमा छलफल हुन आवश्यक छ ।

ग. वृहत्तर समुह वा समुदाय वा समाजको हित जोडिएको प्रश्न समावेस रहेको छ ।

घ. विषय प्राविधिक रहेको छ यसमा विशेषज्ञको राय आवश्यक देखिएको छ ।

ङ. प्रस्तावित विषय न्यायालयमा प्रथम पटक आएको वा जन्मिएको छ । सो विषयमा नविनत्तम मान्यताको विकास गर्न आवश्यक रहेको छ । आदि आदि । अन्य अवस्थाहरू पनि थप गर्न सकिन्छ ।

३६. एमिकस क्युरीको माग भए पछि निजको समेत केही **काम कर्तव्य र अधिकारहरू** रहेका छन् । अदालतले अवस्था अनुसार खुला रूपमा वा विशेषज्ञ तोकेर नै नियन्त्रित रूपमा एमिकस क्युरीको आह्वान गर्न सक्दछ । जे जसरी एमिकस क्युरीको माग भए पछि तोकिएको दिनमा निजको उपस्थिति सुनिश्चितता रहेको हुन्छ । को आउदै छ भन्ने पहिले नै सुनिश्चित हुने हुन्छ । एमिकस क्युरीको के कस्ता काम कर्तव्य र अधिकारहरू रहेका छन् भन्ने सम्बन्धमा बुँदागत रूपमा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गर्न सकिन्छ-

क. एमिकश क्युरीले अदालत वा न्यायिक अधिकारी समक्ष उपस्थित भए प्रस्तावित विषयमा विना पूर्वाग्रह आग्रह वा दुराग्रह आफ्ना विचारहरू प्रस्तुत गर्नु पर्ने हुन्छ ।

ख. एमिकश क्युरीले लाभको अपेक्षा गर्नु हुदैन । उसले अदालतलाई निःशुल्क सल्लाह प्रदान गर्ने हुन्छ ।

ग. एमिकश क्युरीले निर्णयको भाषा बोल्नु हुदैन । उसले आफ्नो राय तर्कसँगत व्याख्या प्रस्तुत गर्ने हो ।

घ. एमिकश क्युरीले आफूले दिएको राय अनुसार अदालतले नगरेको भनेर टीका टिप्पणी गर्नु हुदैन । अदालतमा राय सल्लाह बहस गरे पछि निजको बौद्धिक चासो बाहेक अरु कुनै सरोकार हुदैन ।

३७. एमिकस क्युरी माग हुनु तथा एमिकश क्युरीको हैसियतबाट उपस्थित भए पछि अदालतप्रतिको **दायित्व एवम अन्तरसम्बन्ध स्थापित हुन पुग्छ** । यस सम्बन्धमा विद्वान अधिवक्ता प्रकास पाण्डेयले गर्नु भएको विश्लेषण सान्दर्भिक रहेको देखिन्छ ।

३८. न्यायपालिका आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा मात्र सिमित नरही समाजमा उठेका संवैधानिक कानून र मिश्रित समाजिक आर्थिक राजनीतिक साँस्कृतिक धार्मिक आदि विषयमा समेत उपयुक्त निकास दिनु पर्दछ र त्यस्तो निकास दिने क्रममा अदालतको निर्णयबाट पर्न सक्ने सम्भावित असर निर्णय गर्न सकिने नसकिने विषयमा सिमितता (Limitation) र खास निरोपण गरिनु पर्ने विषयमा सम्बन्धमा सम्बद्ध कानूनविद, वार सदस्य वा अन्य प्राविधिक विशेषज्ञ वा जानकार व्यक्तिको सहयोग लिई अदालतले आफ्नो प्रभावकारीता सिद्ध गर्न सक्नु पर्दछ भन्ने मान्यता यस अवधारणाले राख्दछ । विशेष गरि सार्वजनिक हक र सरोकारका विवादमा प्राविधिक विषयमा र अदालत प्रष्ट हुन नसकेका केही विषयमा अदालतले आफूसँग दक्ष जनशक्तिको अभाव हुदाका अवस्थामा विवादको सहि समाधानका लागि यस्तो प्रकृयाको अवलम्बन गरिएको हो । विवादका पक्षको सहभागितामा अदालतले आफैले आवश्यकता महसुस गरेको अवस्थामा र सम्बन्धित विशेषज्ञ वा जानकार व्यक्तिले अदालतमा अनुमतीका लागि निवेदन दिई अदालतले अनुमति प्रदान गरिएको अवस्था पनि एमिकश क्युरीलाई स्वीकार गर्न प्रचलन रहेको छ ।

३९. नेपालमा न्यायपालिकाको प्रभावकारीता बृद्धि गर्ने सन्दर्भमा न्यायपालिकाको पहल कदमीमा ज्यादै राम्रा र उदाहरणीय अभ्यासहरू भएका छन् । यस्ता उदाहरणीय र राम्रा अभ्यासहरू मध्ये एमिकस क्युरीको अवधारणाको नेपाली सन्दर्भमा प्रयोग र विकास पनि एक हो । निशुल्क कानूनी सहायता र एमिकस क्युरीको बीच मौलिक सिद्धान्त मै फरक छ । त्यसैले यसलाई राज्यद्वारा अक्षम र असहाय व्यक्तिका लागि प्रदान गरिने सहयोगसँग जोडेर हेर्न मिल्दैन । नेपालमा प्रधान न्यायालयको स्थापना भए पछि मुद्दाका पक्षको तर्फबाट कानून

व्यवसायीले प्रतिनिधित्व गर्न र आफ्नो पक्षको पक्षपोषण गर्ने गरि वहस प्रस्तुत गर्न र लिखित वहसनोट पेश गर्ने प्रचलन चलेको भए पनि अदालत समक्ष आएका आम सरोकारका विवादमा निष्पक्ष रूपमा राय प्रदान गर्न कानून व्यवसायीलाई नै सर्वोच्च अदालतलेबाट अनुरोध भइ वरिष्ठ अधिवक्ता तथा अधिवक्ताबाट राय प्रदान गर्ने कार्य सर्वप्रथम २०४३ सालमा श्यामनारायण चौधरी विरुद्ध तत्कालीन श्री ५ को सरकार भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दाबाट सुरु भएको भन्ने फेला पर्दछ । विशेषत तत्कालिन न्याय प्रशासन सुधार ऐन २०३१ मा २०४३ सालमा भएको संशोधनले ल्याएको अनुमति सम्बन्धी व्यवस्थाको सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतको संयुक्त इजलासमा मतैक्य हुन नसकी पूर्ण इजलासमा पेश हुँदा सो इजलासबाट सहयोगको आव्हान भई विभिन्न वरिष्ठ कानून व्यवसायीहरूले बहस गर्नु भएको थियो (ने.का.प. २०६४ अंक १२ पृष्ठ ११५७) ।

४०. नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ जारी भए पछि न्यायपालिकाले संविधानको संरक्षण गर्ने सन्दर्भमा धेरै व्याख्या गर्नु परेको थियो । अदालतमा आएका विवादहरूमा व्याख्या गर्ने क्रममा र धारा ८८ (५) बमोजिम तत्त समयका राष्ट्रप्रमुखबाट संविधान वा कानूनको जटिल व्याख्या सम्बन्धी राय मागिएको अवस्थामा आफ्नो राय दिदाका सर्वोच्च अदालतले एमिकश क्युरीको प्रशस्त प्रयोग गरिएको थियो । एमिकश क्युरीले दिएको राय बाध्यकारी हुदैन र भएका पनि छैन तर एमिकश क्युरी केवल अदालतको मित्र हो र कुनै पक्ष वा विपक्ष नभइ स्वतन्त्र रूपमा राय दिन्छ, जसले कानूनी जटिलतालाई केहि हदसम्म खुकुलो पार्न र न्यायिक प्रकृतिलाई सहज बनाउनमा मद्दत भने गर्ने गरेको हुन्छ ।

४१. नेपालमा एमिकश क्युरी खुला रूपमा माग गर्ने गरेको प्रयोग रहेको अवस्था छ । विशेषज्ञ तोकेर माग गरिएको अवस्था देखा पर्दैन । विशेषज्ञ तोकेर माग गर्दा नेपाल जस्तो मुलुकमा सहर्ष स्विकार नगर्ने अवस्था हुन्छ । नेपाली आलोचकहरूबाट अमुक भनेर प्रस्ताव गर्नुको के स्वार्थ भन्ने खतरा रहने भएकाले न्यायकर्महरू त्यस्तो आलोचनाको शिकार हुन चाहदैनन । कहिलेकहिँ खुला रूपमा माग गर्दा सही विशेषज्ञ नआउने खतरा पनि रही रहन्छ । एमिकश क्युरीको रूपमा पठाउने संस्था वा निकायले पनि सही नै व्यक्ति पठाउछ भन्ने पनि हुदैन । कहिलेकहिँ त झारा टार्ने प्रकृतिको पनि देखा पर्दछ । यस्तो भयो भने न्यायालय निराश हुन पर्ने अवस्था आउछ । न्यायमूर्ति वा न्यायकर्मिलाई प्रस्तावित विषयमा अमुक विषयमा अमुक व्यक्ति नै सही विशेषज्ञ हो भन्ने लागेमा निजलाई राय सल्लाहको लागि बोलाउन कुनै समस्या हुदैन । अर्को तर्फ प्रदान गरिएको राय सल्लाह बहसको रूपमा वा लिखित रूपमा प्रस्तुत हुने हुने भएकाले सो सार्वजनिक हुने हुनाले विशेषज्ञ तोकेर माग गर्दा न्यायालयलाई अझ सहज हुने हुन्छ ।

४२. एमिकश क्युरीलाई परम्परागत अर्थमा अदालतको साथीको रूपमा लिने हो भने साथीको खोजि अपठारोमा हुन्छ । त्यस्तो साथीले अर्को साथीलाई परेको अपठारो फुकाइ दिनु पर्ने हुन्छ । साथ दिने भएर नै साथी भनिएको हुनाले त्यस्तो साथीले अदालतलाई परेको अपठारोको आफ्नो क्षमता दक्षता वा अनुभवले भ्याएसम्म इमान्दारी पूर्वक राय प्रस्तुत गर्ने पर्ने हुन्छ । उ कुनै पनि पक्षको तर्फबाट आएको नहुने हुनाले उसले निष्पक्षता तथा तटस्थतालाई विशेष ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । एमिकश क्युरी पक्षको वकिलले जस्तो एक पक्षीय हितबाट प्रस्तुत हुनु हुदैन । एमिकश क्युरीका नकरात्मक उत्तरदायित्वहरू धेरै रहेका छन । यसो गर्न हुदैन उसो गर्न हुदैन भनेर एमिकश क्युरीलाई अदालतप्रति नै पूर्ण रूपमा समर्पित बनाइएको हुन्छ । तर पनि **एमिकश क्युरीले आफ्नो विवेकलाई बन्धक भने राख्न सक्दैन** । खुला रूपमा विना धक छलफल प्रस्तुत गर्न सक्दछ । कुनै पनि विषयमा फाइदा वा वेफाइदा दुवै सन्दर्भबाट तथ्यहरू प्रस्तुत गर्न सक्दछ । जवकी पक्षको वकिलले त्यस्तो गर्ने हिम्मत सामान्यता गर्दैन ।

४३. न्यायालयले बोलाएर आएको पाहुना साथी भएको हुनाले पक्षको वकिल भन्दा पृथक अन्तरसम्बन्ध रहेको हुन्छ । भनिन्छ पक्षको वकिलले चिया समयमा न्यायाधीशसँग बसेर चिया पिउन अपठारो हुन्छ भने

एमिकश क्युरीले साथी सरह चिया पिउन सकछ । यसै व्यवहारबाट एमिकश क्युरी को हो उसको के कस्तो अन्तरसम्बन्ध रहेको छ भन्ने स्पष्ट हुन्छ । यति नजिकको साथी भएर पनि न्यायालयले साथीले दिएको सल्लाहलाई मान्ने पर्ने भन्ने हुदैन । साथिको सल्लाहलाई दृष्टिगत गर्दै आफ्नो निर्णय गर्न पूर्ण रूपमा स्वतन्त्र रहेको हुन्छ ।

४४. अब अर्को प्रश्न **अदालतको अवहेलना भनेको के हो यसको स्वरूप कस्तो हुन्छ ?** भन्ने बारेमा हेर्नु परेको छ ।

४५. राज्यको सम्पूर्ण न्यायिक अधिकारको प्रयोग न्यायपालिकाले गर्दछ । प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्था तथा कानूनी राज्यमा जनताको आधारभूत अधिकारको संरक्षण, संविधान तथा कानूनको अन्तिम व्याख्या र संरक्षण गर्ने अधिकार न्यायपालिकालाई हुन्छ । त्यसैले अदालतले कानूनअनुसार काम गर्न गराउन सबै निकाय, पदाधिकारी र व्यक्तिलाई आफ्नो आदेश वा फैसलामार्फत बाध्य गराउँदछ । अदालतको आदेश वा फैसलालाई सबैले बाध्यात्मक रूपमा पालना गर्नुपर्दछ । अन्यथा कानूनको शासनको सट्टा स्वइच्छाचारिता हावि भई राज्यमा अराजकता बढ्न गई राज्य व्यवस्थाको औचित्यताको नै अन्त्य हुन जाने हुन्छ (दिलिपकुमार ठाकुर विरुद्ध चन्दा राय यादव नि.नं. ९७६६ ने.का.प. २०७४ अंक २) ।

४६. अदालतको अवहेलनाको कार्य भनेको जनसाधारणमा अदालत वा अदालतले सम्पादन गर्ने कार्यप्रति अविश्वास वा अनास्था हुने वा हुनसक्ने कार्य गर्नु र अदालतको सम्मान वा गरिमामा आँच पुऱ्याउने कार्य नै हो । अवहेलनाको कार्य भइसके पछि मात्र नभइ हुनसक्ने सम्भावनाको आधारमासमेत उक्त कार्यप्रति अदालतले दोषी करार गर्न सक्दछ । अदालतको अवहेलनाको विषय अदालत आफ्नो गरिमा तथा सम्मानलाई उँचो बनाउँदै नागरिकहरूको मौलिक अधिकार, मानवअधिकार कानूनको शासन, नागरिक स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न न्यायपालिकालाई सक्षम बनाउने महत्त्वपूर्ण कडी पनि हो । न्यायिक गतिशीलता र न्यायिक सक्षमताका लागिमेत यो अपरिहार्य हुन्छ । स्वभावैले अदालतको आदेश कुनै व्यक्ति वा निकायलाई दुष्प्राच्य हुन सक्दछ । यद्यपी न्यायिक स्वतन्त्रता र सक्षमताका लागि यो अपरिहार्य हुन्छ । अदालतले कुनै व्यक्ति वा निकायको कार्यले यो असर पऱ्यो वा पर्न सक्छ भन्ने अनुमानका आधारमा यदि अवहेलनाजन्य कार्य कसैबाट हुन्छ भने दण्डित गर्ने कार्यबाट अदालत पन्छिन सक्दैन (अधिवक्ता प्रकाशमणि शर्मासमेत विरुद्ध माधवप्रसाद घिमिरे, मुख्य सचिव, नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत नि.नं. ९६५७ ने.का.प. २०७३ अंक ८) ।

४७. संविधानद्वारा न्यायपालिकालाई संवैधानिक सर्वोच्चता र कानूनको सर्वोच्चता स्थापित गर्ने महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ । उक्त जिम्मेवारी पूरा गर्न सक्षम बनाउन पनि अदालतले आफ्नो अवहेलना भएको अवस्थामा आफैं पनि कारवाहीको उठान गरि दण्डित गर्न सक्दछ । अदालतको आदेश र फैसलाको सम्मान गर्ने कार्य असल नागरिकसमेतको संवैधानिक कर्तव्य पनि हो । नागरिकले संविधानद्वारा प्राप्त गरेका नागरिक स्वतन्त्रताहरूसमेत निश्चित परिधिभित्र रहेर उपभोग गर्न पाउने हो भन्ने कुरा मौलिक हकमा गरिएका यावत् व्यवस्थाहरूले उद्घोष गरेकै छ । स्वतन्त्रताको हकको आफ्नै परिधि र सिमासमेत संविधानले निर्धारण गरेको छ । त्यो सिमा र परिधिभित्र अदालतको अवहेलना नहुने गरि मात्र स्वतन्त्रताको हक प्रयोग गर्न पाउने गरि व्यवस्था गरेको छ । यस अर्थमा अदालतको फैसला र आदेशको सम्मान गर्नु प्रत्येक व्यक्ति तथा नागरिकको नागरिक कर्तव्य हुन आउँछ भने राज्यको सन्दर्भमा त्यो परिधि र सिमाभित्र रहेर नागरिक स्वतन्त्रताको उपभोग गर्न दिनु राज्यको कानून कार्यान्वयन गर्ने अधिकारी वर्गको लागिमेत दायित्व र कर्तव्यकै विषय हुन जाने । स्वतन्त्रताको अधिकारमा उपभोग (Enjoy) गर्दासमेत अदालतको मर्यादामा ठेस नपुग्ने गरि गर्नुपर्दछ । यदि अदालतको वास्तविक रूपमा अवहेलना भएको छ भने आफ्नो अवहेलनालाई स्वीकार गरि बस्ने अधिकारसमेत

अदालतलाई हुँदैन (अधिवक्ता प्रकाशमणि शर्मासमेत विरुद्ध माधवप्रसाद घिमिरे, मुख्य सचिव, नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत नि.नं. १६५७ ने.का.प. २०७३ अंक ८)।

४८. अदालतको अपहेलनासम्बन्धमा व्यवस्थापिकाले हालसम्म कुनै कानून बनाएको देखिँदैन। के कस्तो कामले अदालतको अपहेलना हुन्छ भन्ने कुरा त्यसको परिस्थितिअनुसार अदालत आफैँले ठहर गर्ने कुरा हो। विधायिकाले कानून बनाए पनि परिस्थितिको व्याख्या गरेर कुनै कार्य अवहेलजना हो होइन भन्ने कुरामा निर्णय गर्न न्यायालय स्वतन्त्र रहेको हुन्छ। यसमा परिसिमा लगाउन सकिँदैन। मान्य सिद्धान्तअनुसार देहायका कामहरू अदालतको अपहेलना मान्नुपर्ने हुन्छ।

(१) अदालतको निर्णय वा आदेशको जानाजान (Willful) अवज्ञा गर्ने कार्य।

(२) अदालतसमक्ष गरेकोप्रतिज्ञाको जानाजान (Willful) भंग वा अवज्ञा गर्ने कार्य।

(३) बोलेर, लेखेर वा अन्य कुनै प्रकाशनद्वारा अदालतप्रति भ्रामक हल्ला फिँजाई अनास्था पैदा गरि काण्ड मच्चाउनु अर्थात् Scandalize गर्ने कार्य।

(४) बोलेर वा लेखेर वा अन्य कुनै प्रकाशन वा कार्यद्वारा अदालती कारवाहीमा हस्तक्षेप गर्ने कार्य।

(५) बोलेर वा लेखेर वा अन्य प्रकाशन वा कामद्वारा अदालती कारवाहीमा हस्तक्षेप गर्ने वा न्याय प्रशासनमा अवरोध गर्ने कार्य।

(६) अदालतमा विचाराधीन मुद्दामा टिप्पणी गरि स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय सम्पादनमा हस्तक्षेप हुने काम गर्ने।

(७) मुद्दाका, पक्षहरू, मुद्दाका साक्षीहरू तथा अदालतका कर्मचारीलाई बाधा विरोध गर्ने कार्य।

(८) अदालतलाई विवादमा ल्याउने जुनसुकै कार्य यी अवस्था मात्र होइन, अवस्था अनुसार विभिन्न अन्य कार्यले पनि अदालतको अपहेलना हुनसक्छ भन्ने सिद्धान्त स्थापित भएको पाइन्छ। - (सन्तोष भट्टराई वि. हिमाल मिडिया प्रा.लि. का प्रकाशक कनकमणि दिक्षितसमेतको ने.का.प. २०६४, अंक ४, पृष्ठ ५०६)

४९. त्यसो त नेपालमा अहिले न्यायालयका बारेमा नकरात्मक तथ्यहरू प्रस्तुत गर्न सक्ने व्यक्तिले आफूलाई हिरो सम्झिने गर्न थालेको देखा परेको छ। जति न्यायालयलाई गाली गर्न सक्यो जति होच्याउन सक्यो वा न्यायालयका बारेमा जनतामा नकरात्मक तथ्य प्रस्तुत गरेर न्यायालयप्रति पूर्वाग्रह उत्पन्न हुने तथा न्यायालयका विरुद्धमा जुरुक्क उचालिने अवस्था आयो भने आफ्नो सफलता ठान्ने जमातहरूको पनि कमि छैन। अदालतप्रति व्यङ्ग्य प्रस्तुत गर्ने तथा अरू कसैलाई भने जस्तो गरेर न्यायिक काम कारवाही तथा सिङ्गो न्यायालयका विरुद्धमा प्रचारबाजी गर्नेकाम सर्वसाधारण देखि राष्ट्रिय स्तरका शिर्षनेताहरू पनि समयसमयमा पनि लागि परेको देखिन्छ। यद्यपि नेताहरूले आफ्नो तुच्छ राजनैतिक मकसद पुरा गर्न त्यस्ता तथ्यहरू व्यक्त गरेका हुन्छन्। आम नागरिकमा भने वाह अदालतका विरुद्धमा अमुक नेताले क्या भन्यो वा भन्ने सन्देश प्रवाह भै राखेको हुन्छ। त्यस्ता अभिव्यक्ति आफैँमा अवहेलनाजन्य भए पनि कहिलेकहिँ न्यायालयले आत्मसंयमता राख्ने हुन्छ।

५०. अवस्था अनुसार न्यायालय कठोर र उदार दुवै हुन्छ। कुनै व्यक्तिले यो त ठाडो अवहेलना हो भन्ने लागेमा पनि न्यायालयले क्षमा प्रदान गरेको हुन्छ भने कहिलेकहिँ यो त सामान्य जस्तो थियो सजाय नगरेको भए पनि हुन्थ्यो भन्ने लागे पनि सजाय भएको हुन्छ। यस्तोमा न्यायालयले लुकेको मनशाय के हो भन्ने बारेमा

खोजनिति गरेको हुन्छ । लुकेको आषय गलत छ भने न्यायालयले सामान्य लाग्ने जस्तो विषयमा पनि सजाय गर्न बाध्य भएको हुन्छ ।

५१. उदारताको अवस्थामा कहिलेकहिँ त्यस्तो अवहेलना गर्नेले आफ्नो गलित महसुस गरेर माफी माग्थो भने पनि सजाय गर्दैन । माफी माग्नु पनि ठूलो सजाय हो । कहिलेकहिँ माफी नै दिन नमिल्ने अवस्था पनि हुन्छ । यस्तोमा न्यायालयले सजाय गर्ने गर्दछ ।

५२. एकीकृत नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड)ले कुनै सन्दर्भमामा “अदालतको जात के हो” भनेर व्यक्त गरेको भनि मानहानीमा कारवाही चलाईएको देखिन्छ । यस्तो भनाई व्यङ्ग्यात्मक अभिव्यक्ति देखिन्छ । न्यायालयले यसमा संयमतापूर्वक व्याख्या गरेको अवस्था छ ।

५३. “अदालतको जात के हो” भन्ने शब्द प्रयोग गर्नेले त्यसको उद्देश्य जानेको हुनु पर्छ । जात छुट्याएर व्यवहार गरि हिँड्ने कुरा प्रजातान्त्रिक र आधुनिक जगतसँग शोभनिय हुने कुरा होइन । तथापि अदालतको जातको प्रश्न मात्रले अदालतको अवज्ञा गर्ने वा मर्यादा उल्लङ्घन गर्ने कुराको प्रत्यक्ष अभिव्यक्ति दिएको भन्न मिल्ने अवस्था छैन । अदालतको अवहेलना गर्नेसम्मको कार्य विपक्षीबाट भयो भएन भन्ने सन्दर्भलाई हेर्दा प्रकाशित भएको उल्लिखित वाक्यको निरपेक्ष व्याख्याभन्दा पनि त्यसको सापेक्षित अर्थलाई हेर्नु पर्ने हुन आउँदछ । सन्दर्भ एउटा तर अर्थ बेग्लै दिने वाक्यलाई स्वतन्त्ररूपमा नहेरि त्यसको आशयसमेतलाई मध्यनजर राख्नु पर्दछ । यसरी हेर्दा उक्त वाक्यको सन्दर्भ शान्ति सम्झौताविपरीत विपक्षीका दलका नेताहरूलाई मुद्दा लगाउने काम हुँदै आएको भनि सरकारविरुद्ध दिएको अभिव्यक्तिसँग जोडिएर रहेको देखिन्छ ।

५४. अदालतले आफूप्रति सम्बन्धित कतिपय कुरा अप्रिय भए पनि वाञ्छित हदसम्म अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको सम्मानको रूपमा सहन वा ग्रहण गर्नु पर्ने हुन्छ, जुन अदालतले गरिआएको पनि छ । अत्यन्त सूक्ष्मसंवेदी भएर राजनीतिक नेता वा कार्यकर्ताको हरेक अभिव्यक्तिविरुद्ध अवहेलनामा कारवाही आकर्षित गरिरहन मिल्ने हुँदैन । प्रयुक्त शब्दको स्वाभाविक र न्यूनतम अर्थमा बुझी विचार गर्नु पर्ने हुन्छ । लोकतन्त्रको आधारस्तम्भ विधिको शासन हो । विधिको शासन कायम गराउने राज्यको मुख्य अङ्गको रूपमा रहेको न्यायपालिकालाई अक्षुण्ण र स्वतन्त्र राख्ने दायित्व राजनीतिक दल र तिनका नेताहरूको हो । राजनीतिक दल वा नेताले अदालतप्रति देखाउने व्यवहार र अभिव्यक्त गर्ने विचारबाट आम जनमानसमा अदालतप्रतिको दृष्टिकोण र विश्वसनीयता निर्माण हुन्छ भन्ने कुरा जिम्मेवार व्यक्तिहरूले हेक्का राख्नु पर्दछ । आफूमात्र आदर्शवान् अरुलाई तुच्छ ठान्ने सोच लोकतान्त्रिक हुन सक्दैन । सबैको सहअस्तित्वलाई स्वीकार गर्नु नै लोकतान्त्रिक संस्कार र आचरण हुने हुँदा व्यक्ति सर्वश्रेष्ठ भैरहने तर लोकतान्त्रिक पद्धति आलोच्य हुने भन्ने नहुने भनिएको छ (अधिवक्ता दिनेश त्रिपाठी विरुद्ध एकीकृत नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड) समेत नि.नं. १४८३ ने.का.प. २०७२ अंक १०) ।

५५. पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड)ले लिखित जवाफ प्रस्तुत गर्दा हामी न्यायालयको गरिमा, मर्यादा र जनआस्था वृद्धि गराउने कुरामा सधैं अग्रपङ्क्ति रहेका छौं । न्यायालयप्रति विश्वास रहेको भनि जवाफ प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । अदालतको अवहेलनाको विषयमा सन्दर्भ निकै महत्वपूर्ण हुन्छ । समय सन्दर्भ र प्रयोजनको पनि महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ । यस सम्बन्धमा रडियो दाङ देउखुरी तथा सञ्चार विकास समूहका अध्यक्ष मुरारीकुमार शर्मा विरुद्ध एकीकृत नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी माओवादी राजनीतिक दल र सो दलका प्रमुख एवम् सभासद पुष्पकमल दाहाल ‘प्रचण्ड’ समेत (नि.नं. ८५३० ने.का.प. २०६७ अंक १२) को अवहेलना मुद्दाको तथ्यगत अवलोकन गर्न सान्दर्भिक देखिएको छ । यसबाट अवहेलनाको बारेमा केही दिशाबोध हुने देखिन्छ ।

क. लोकतन्त्रमा कार्यपालिका, न्यायपालिका एवम् व्यवस्थापिकाको भूमिका एक अर्कासित फरक खालका देखिए पनि वास्तवमा यी सबै निकायका अभीष्ट जनताको अधिकारलाई सुरक्षित एवम् वलियो बनाउनुका साथसाथै देशमा सुशासन प्रदान गर्नु, आर्थिक उन्नतिको दिशामा अग्रसर गराउनु एवम् कुनै खास संस्था वा व्यक्तिको शासनलाई इन्कार गरि कानूनको शासन कायम राख्नु र न्यायसँगै समाजको सिर्जना गर्नु हुन्छ । यस्तो अवस्थामा लोकतान्त्रिक संस्था वा निकायहरूको भूमिका ती अभिष्टहरू प्राप्त गर्ने हेतुको लागि परस्पर विरोधी नभई एक अर्काका सम्पूरक हुनुपर्ने हुन्छ ।

ख. न्यायपालिका सक्षम रहने अवस्थामा, यसमा अन्तरनिहीत जिम्मेवारी एवम् कर्तव्यको निर्वहन राम्रोसित हुन सक्ने र न्यायपालिका कमजोर अवस्थामा रहेमा, यसले आफ्नो कर्तव्य तथा दायित्वको परिपालन गर्न समेत अक्षम हुने हुनाले न्यायपालिकाको भूमिका परेका मुद्दाहरूमा फैसला गर्ने मात्रसँग सम्बन्धित रहेको भन्ने मान्यतामा सीमित नरही यसको क्षमताको मनोवैज्ञानिक एवम् कार्यपरक महत्व जनताको सर्वोच्चता कायम राख्ने एवम् जनताको कानूनी हकहरू संरक्षित गर्नेसँग साक्षात सम्बन्ध समेत राख्ने हुन्छ ।

ग. लोकतान्त्रिक परिवेशमा समालोचनात्मक टिप्पणीहरूले अदालतका कमी कमजोरीहरूलाई प्रकाशित गरि अदालतलाई आफ्नो कमी कमजोरीहरू सुधारन समेत अभिप्रेरित गर्ने हुनाले त्यस्ता टिप्पणीहरू न्यायपालिकाको लागि सर्वथा नकरा रहेको भन्न सकिदैन । लोकतन्त्रलाई बलियो बनाउने एवम् न्यायपालिकाद्वारा जनताको अधिकारलाई सुरक्षित गराउने दृष्टिकोणले कसैबाट भएका समालोचनाहरूलाई अदालतले सकारात्मक रूपमा नै लिनुपर्ने हुन्छ ।

५६. उल्लिखित मुद्दामा तत्कालिन माओवादीका ३ सभासदले र भातृ सँगठन प्रमुखले न्यायालयलाई पूर्व राजा ज्ञानेन्द्रको चौतारीको संज्ञा दिएको तथा जुलुसका सहभागीले अदालत विरुद्ध नारा लगाएका थिए । अधिवक्ता एवम् सभासद एकराज भण्डारीले सर्वोच्च अदालतको आदेशले जनभावनाको कुठाराघात भएको दावी गरे । सर्वोच्च अदालत राजाको शासनको मानसिकताबाट माथि उठ्न सकेको छैन । राजाबाट नियुक्त न्यायाधीशले जनताको भावना अनुसारको निर्णय गर्न सक्दैनन् । गणतन्त्रको भावनालाई अदालतले आत्मसात गर्न सकेन । नेपालका लागि अमेरीकी राजदूत न्यान्सी पावेल, भारत, नेपाली काँग्रेस र जर्नेलको प्रभावमा परेर अदालतले आदेश गरेको आरोप लगाए । जनभावना विरोधी निर्णय गर्ने न्यायाधीशलाई महाअभियोग लगाउन संविधानसभा तयार छ । सरकारको निर्णय असफल बनाउने रवैया अदालतको भएको र अदालतलाई जनताको नियन्त्रणमा राख्नु पर्ने हुन्छ भनेको भन्ने रहेको छ । सभासद एवम् माओवादी मजदुर नेता सालिकराम जमरकट्टेलले अदालतप्रति लक्षित गर्दै आफूहरूले चाहे सबैलाई कच्याक कुचुक पार्ने दावी गरे । सर्वोच्च अदालत न्यायालयको नाममा बसेको सामन्तीहरूको संस्था हो । माओवादी नेता नारायणकाजी श्रेष्ठले अदालत विरुद्धको जुलुस स्वाभाविक हो । अदालत देउता होइन । उसले गरेको गलत निर्णयको विरोध गर्दैमा स्वतन्त्र न्यायालयमा असर पर्दैन । एकीकृत माओवादीका वरिष्ठ नेता डा.बाबुराम भट्टराईले जननिर्वाचित सरकारको निर्णय उल्टाउन खोज्नु सेना र अदालतले गणतन्त्रको संस्थागत विकासमा अवरोध गरेको र अदालतले सरकारको निर्णयलाई उल्टाएर सामन्ती राजतन्त्रको पक्षपोषण गरेको तथा राज्य संयन्त्रका सबै निकायमा जननिर्वाचित प्रतिनिधिको आवश्यक रहेको र अवकाश प्राप्त सेनाका जर्नेलको अदालतले गरेको पुनर्वहालीको निर्णयप्रति आक्रोस व्यक्त गर्दै मन्त्री डा.बाबुराम भट्टराईले जननिर्वाचित सरकारले गरेको निर्णयलाई अदालतका एकजना व्यक्तिले उल्टाउन सक्ने व्यवस्थाले गणतन्त्रको उपहास भएको भनेका भन्ने तथ्य रहेको थियो ।

५७. उल्लिखित तथ्य सहितको आरोप लगाइएकोमा पनि लिखित जवाफ प्रस्तुत हुँदा हामी लिखित जवाफवालाले अदालतमा प्रवेश गरि अदालतको काम अवरुद्ध हुने गरि कुनै कार्य गरेको अवस्था छैन ।

अदालतबाट भएको आदेश, फैसलाको स्वस्थ आलोचना, समालोचना, समर्थन, विरोध गर्ने अधिकार सम्पूर्ण नागरिकलाई रहन्छ । हाम्रो पार्टीले अदालतको अपहेलना हुने कुनै प्रकारको निर्णय गरेको छैन र निवेदनमा त्यस्तो दावी रहेको पनि छैन । तसर्थ निवेदन दावी त्रुटिपूर्ण, निराधार, गैरकानूनी भएकोले **निवेदन दावी खारेज वा नपुग्ने गरि न्याय पाउँ** भन्ने व्यहोरा प्रस्तुत गरेको पाइन्छ ।

५८. एकीकृत माओवादीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल प्रचण्डले लिखित जवाफ प्रस्तुत गर्दा मैले व्यक्तिगत रूपमा, एकीकृत माओवादीको अध्यक्षको हैसियतले र नेपाल राज्यको प्रधानमन्त्रीको हैसियतले समेत संधै नै सम्मानित अदालतको सम्मान गर्दै आएको छु । **मेरा काम कारवाहीले अदालतको सम्मानमा आँच नपुगोस भन्नेमा म सचेत छु । म कानूनको शासन र स्वतन्त्र न्यायपालिकामा विश्वास गर्ने व्यक्ति भएकोले म माथि अदालतको अपहेलना गर्यो भनी विना आधार प्रमाण आरोप लगाउनु आफैमा आग्रहपूर्ण छ ।** पार्टीले सम्मानित अदालतबाट भएको कुनैपनि आदेशका विरुद्धमा पार्टीगत हिसावले वा सांगठनिक हिसावले अदालतको अपहेलना हुने गरि टीका टिप्पणी गर्ने नीति नलिएको र त्यस्तो निर्देशन समेत नदिएको व्यहोरा सम्मानित अदालतसमक्ष अनुरोध गर्दछु भनेर अत्यन्त शालिन एवम सम्मानपूर्ण ढङ्गबाट लिखित जवाफ प्रस्तुत गरेको पाइन्छ ।

५९. कानूनी कारवाहीमा आए पछि आत्मालोचना समालोचना एवम मान्यतामा परिवर्तन हुन सक्ने हुन्छ । त्यस्ता व्यवहारले प्रतिवादीको शिर सदैव उचो हुन्छ । अदालतको मानहानीको विषयमा हारजित भन्दा पनि न्यायिक सम्मानको विषय रहेको हुन्छ । यसमा न्यायाधीशले आफ्नो सम्मानको लागि फैसला गरेको हुदैन । न्यायाधीशले जव इजलासमा रहेर संवैधानिक एवम कानूनी व्यवस्था बमोजिम न्यायसंपादन कार्यमा रहन्छ र न्याय संपादन गर्दछ भने सो समयमा गरेको काममा न्यायपालिका र अदालतको विरुद्ध भ्रम सिर्जना हुने गरि सम्पूर्ण अदालत र न्यायपालिकाप्रति नै अनास्था पैदा हुने गरि अदालतप्रति Bad Faith, Malafide Intention राखी Ulterior Motive ले Scandalize गरिन्छ भने त्यतीबेला त्यस्तो कार्य मात्र अपहेलना हुन जान्छ भनेर व्याख्या एवम विश्लेषण गरिएको छ ।

६०. कहिलेकहिँ अर्कालाई भने जस्तो गरेर तिर न्यायालयतिर फर्काईएको छ भने पनि अवहेलना हुन जान्छ । व्यङ्ग्यको माध्यमबाट वा कुनै आकृति चित्रको माध्यमबाट पनि अवहेलना गर्न सकिन्छ । हिमाल खबर पत्रिकाको वर्ष १३ अंक १६ (मंसिर) को पृष्ठ ५ मा न्यायापालिका प्रमुख प्रधान न्यायाधीशलाई आँखा र मुख छोपिएको वाँदरको आकृतिमा चित्रण गरेर व्यङ्ग्य गरिएको थियो ।

६१. अवहेलनामा कारवाही गर्दा अदालतले आत्मसंयम अपनाउनु पर्दछ । विभिन्न देशका घटनाहरू हेर्दा कतिपय गम्भिर अवस्थामा पनि न्यायालय सजाय नगरि छाडेको देखिन्छ । बेलायतमा लर्ड डेनिङ (Lord Denning) लाई लर्ड डेनिङ गधा हो ("Lord Denning is an ass") भनेर प्रकाशित भएपछि पनि Though it is Contemptuous, we do not want to punish him भनी छाडिदिएको पाइन्छ । नेपालमा त न्यायालयले सजाय नगरेको कैयन दृष्टान्तहरू रहेका छन् । न्यायालयको गुण नै धैर्यता संयममता हो ।

६२. भारतको सर्वोच्च अदालतबाट अपहेलना मुद्दामा धैर्य गर्ने सिमा लगायतका विषयमा Rustom Cowagee Cooper Vs. Union of India (AIR 1970 SC 1318) को मुद्दामा गरेको विश्लेषण अवलोकन गर्न सान्दर्भिक देखिएको छ ।

क. There is no doubt that the Court like any other institution does not enjoy immunity from fair criticism. This Court does not claim to be always right. Although it does not spare any effort to be right according to the best of the ability,

knowledge and judgment of the judges. They do not think themselves in possession of all truth or hold that wherever other differs from them, it is so far error. No one is more conscious of his limitations and fallibility than a judge but because of his training and the assistance he gets from learned counsel he is apt to avoid mistakes more than others.

ख. We are constrained to say also that while fair and temperate criticism of this Court or any other Court even if strong, may not be actionable, attributing improper motives, or tending to bring Judges or Courts into hatred and contempt or obstructing directly or indirectly with the functioning of Courts is serious contempt of which notice must and will be taken. Respect is expected not only from those to whom the judgment of the Court is acceptable but also from those to whom it is repugnant. Those who err in their criticism by indulging in vilification of the institution of Courts, administration of justice and the instruments through which the administration acts, should take heed for they will act at their own peril. We think this will be enough caution to persons embarking on the path of criticism. With these words we order the papers to be filed. भन्दै ब्याख्या गरेको पाइन्छ ।

६३. अदालतको धैर्यताको विषयमा बेलायतमा R. V. Metropolitan Police Commissioner (1968 A.L.L E.R ३१९) को मुद्दामा गरिएको व्याख्या पनि सान्दर्भिक रहेको छ । अदालतको स्वभाव विवादमा पार्ने र पर्ने होइन ।

All we would ask is that those who criticize us will remember that from the nature of our office we can not reply to their criticism. We cannot enter into public controversy still less into political controversy. We must rely on our conduct itself to be its own vindication. Exposed as we are to the winds of criticism nothing which is said by this person or that nothing is written by this person or that will deter us from doing What we believe is right nor I would add from saying what the occasion requires provided that it is pertinent to the matter in hand. Silence is not an option when things are ill done.

६४. अवहेलनामा कारवाही एवम सजाय गरेर मात्र अदालतको इज्जत बढ्छ भन्ने कदापि हुने सक्दैन । न्याय सम्पादन गर्ने कार्यमा न्यायाधीशलाई अवरोध हुने गरि गरिएको काम वा अदालतको कानूनी प्रकृत्यामा हस्तक्षेप हुने गरि कुनै वक्तव्य जारी गरि वा बोली वा कुनै पनि प्रकारको लिखत प्रकाशित गरि वा न्यायापालिका वा कुनै अदालत र न्यायिक प्रकृत्याप्रति नै अनास्था पैदा हुने गरि गरिएका व्यवहारहरूमा न्यायालय संवेदनशिल बन्छ । अपहेलनामा कारवाही र सजाय गर्दा अदालत प्रति जनआस्था र जनविश्वास कायम राख्न र अदालतको मन्यादामा आँच आउन नदिने मात्र गर्नु पर्दछ ।

६५. अवहेलना सम्बन्धी मुद्दा अदालतले आफ्नो स्वतन्त्रता न्यायिक गरिमा र अदालत प्रतिको जनआस्था जोगाउने प्रयोजनको लागि अदालत आफैँ वादी भई चलाउने मुद्दा हो । कुनै अदालतले आफ्नो अवहेलना भएको छैन भन्ने ठहर गरेबाट अवहेलना मुद्दाको निवेदक माथि कुनै विपरीत असर पर्ने अवस्था हुँदैन (जुगुतलाल यादव विरुद्ध सोमन ठाकुर वडही समेत नि.नं. ७८०१ ने.का.प. २०६३ अंक १२) । न्याय

प्रतिको आस्थाको धरोहरलाई वचाई राख्न र नागरिकको मौलिक हक अधिकारको रक्षा गर्न समेत अदालतको फैसला वा आदेशलाई कार्यान्वयन गराउने दिशामा अदालत सधैं सचेत र चनाखो रहनु पर्ने हुन्छ (आसाराम दास विरुद्ध जिल्ला सहकारी संघ लि. समरी राजविराज समेत नि.नं. ७७६५ ने.का.प. २०६३ अंक ९)। भ्रामक भ्रम फैलाउने एवम् अदालत प्रतिको जनआस्था घट्ने जुनसुकै काम पनि अदालतको लागि असह्य हुन्छ । यस्तोमा न्यायालयले असहिष्णु भएर पनि कारवाही गर्नु पर्ने हुन्छ । अदालतको अवहेलनामा कारवाही भनेको अदालतको इज्जत र प्रतिष्ठा जोगाउनको लागि मात्र नभएर जनआस्थाको अभिवृद्धि गर्न पनि कारवाही गर्नु पर्ने हुन्छ ।

६६. न्यायालयले अदालतको सम्मानको सन्दर्भमा भनाई वा लेखाईमा मात्र अदालतको सम्मान गर्ने भनेर मात्र अदालतको सम्मान एवम् अदालतको निर्णय तथा आदेशको पालना हुंदैन भन्ने कुरामा सचेत रहन्छ । अदालतको अपहेलनामा कारवाही गर्दा व्यक्ति हेरिदैन । प्रवृत्ति हेरिन्छ, कसूरबाट वचन गरिएको अनुनय विनय हेरिदैन, न्याय अन्याय छुट्याइन्छ र कसूरदारलाई सजाँय र पीडितलाई न्याय प्रदान गर्नु अदालतको कर्तव्य हुन्छ । यसबाट नै जनआस्था वृद्धि हुने हुन्छ (हिमालयन रेन्ज चिया उद्योग प्रा. लि. को तर्फबाट डाइरेक्टर रामकुमार राठी विरुद्ध जिल्ला विकास समितिको कार्यालय इलाम समेत नि.नं. ७७३९ ने.का.प. २०६३ अंक ७) ।

६७. अदालतको अपहेलना भयो भएन भनेर छुट्याउन निकै कठिन हुन्छ । एउटै प्रकृतिको सन्दर्भ कहिले अपहेलना हुने कहिले नहुने हुन सक्छ । यसबाट त झनै जटिलता थपिने हुन्छ । सामान्य हेराइबाट अपहेलनाको निष्कर्षमा पुग्न सकिदैन । यस सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट अदालतको अपहेलनाको लागि कुनै कार्य (Actus) भन्दा नियत वा मनसाय (Intention) कस्तो छ, त्यसले कति असर पुऱ्याउँछ, त्यसमा बिचार गर्नुपर्ने हुन्छ (कोइली यादव समेत विरुद्ध सिद्धार्थ फाइनान्स, भैरहवा रूपन्देही नि.नं. ७७११ ने.का.प. २०६३ अंक ६) भनेर मनशाय तत्वलाई प्रधानता दिएको पाइन्छ ।

६८. अपहेलनाको कारवाही अदालतलाई निरंकुश वा स्वेच्छाचारी बनाउन नभै स्वच्छ एवम् स्वतन्त्र न्यायप्रणाली, कानूनी राज्यको अवधारणामा आँच पुग्ने र संविधानले अदालतलाई सुम्पिएको संवैधानिक दायित्व पूरा गर्न आउने अवरोध हटाई न्यायपालिकाप्रतिको विश्वसनीयता दृढ राख्ने कार्यप्रति यसको प्रयोग हुनुपर्ने हुन्छ (अधिवक्ता रविराज भण्डारी विरुद्ध प्रतिनिधिसभाका सभामुख श्री तारानाथ रानाभाट, संसद् सचिवालय समेत निर्णय नं.७५५४ ने.का.प. २०६२ अङ्क ६) । अदालती काम कारवाहीलाई स्वस्थ ढङ्गबाट जनमानसमा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ । तर स्वस्थ ढङ्ग भन्दै व्यङ्ग्य वा बक्रोक्तिको माध्यमबाट जनमानसमा अविश्वास वा के के न भएको हो जस्तो भ्रम उत्पन्न गर्ने गराउने काम गर्न पाइदैन । यस्तोमा प्रेस स्वतन्त्रता वा विचार तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता भन्ने लाग्दैन । सो कारवाहीयोग्य विषय बन्न जान्छ ।

६९. अतः अदालतको अपहेलना भन्नाले अदालतको मान मर्यादा तथा विश्वसनीयतामा आँच पुऱ्याउने हेतुले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष कुनै पनि माध्यमबाट फैलाईएको अफवाह तथा अदालतको आदेश आज्ञा आज्ञासि तथा फैसला निर्णयको अवज्ञा नै अदालतको अपहेलना हो । यस्तो अपहेलना लेखेर, बोली वचनले वा अभिनय वा अन्य आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरेर गर्न सकिन्छ । अपहेलनालाई कुनै खास सीमामा आवद्ध गरेर राख्न सकिदैन । यो तत्कालको परिस्थितिमा भर पर्ने हुन्छ ।

७०. कुनै पनि विषयमा सन्दर्भमा अदालतको अपहेलना ठहर भए पछि न्यायालयले अवस्था अनुसार प्रस्तावित व्यक्तिका सम्बन्धमा निम्न अनुसारको कारवाही गर्न सक्दछ-

- क. कानूनमा लेखिएको पूर्ण सजाय गर्न सक्छ । यो अवस्था भनेको प्रस्तावित व्यक्तिलाई अन्य विकल्पमा जान उपयुक्त छैन भन्ने अवस्थामा हुन्छ । यसमा कैद जरिवाना दुवै हुन सक्छ ।
- ख. सम्बन्धित अदालतले कसूरदारलाई कैद सजाय गर्न सक्दछ । यस्तोमा अवस्था अनुसार कानूनमा लेखिएको पुरै अवधीको कैद पनि हुन सक्छ ।
- ग. अदालतले कसूरदारलाई जरिवाना मात्र पनि गर्न सक्दछ । यसमा अवस्था अनुसार कानूनमा लेखिएको पुरै जरिवाना हुन पनि सक्छ ।
- घ. कैद जरिवानालाई छाडेर अन्य प्रकृतिको सजाय हुने उपयुक्त आदेश गर्न सक्छ । यस्तो आदेश नैतिक प्रकृतिको पनि हुन सक्छ । अदालतले कहिलेकहिँ शैक्षिक एवम प्राज्ञिक रूपमा न्यायालयको अपहेलना सम्बन्धमा विभिन्न आलेखहरू प्रकाशन गर्न तथा आत्मालोचना गराउन वा सार्वजनिक निन्दासम्मको विकल्प प्रस्तुत गर्न सक्छ । यी सबै परिस्थितिको आधारमा गरिने हुन्छ ।
- ङ. अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाईएको व्यक्तिले मुद्दाको फैसला नहुँदै जुनसुकै अवस्थामा अदालत समक्ष क्षमा माग्न सक्छ । त्यसरी क्षमा मागेको कुरामा अदालत सन्तुष्ट भएमा त्यस्तो मुद्दाको कारवाही तामेलीमा समेत राख्न सक्छ ।
- च. त्यसैगरि अदालतको अवहेलनामा सजाय पाएको व्यक्तिले अदालतलाई सन्तोष हुने गरि क्षमा मागेमा अदालतले त्यस्तो सजाय कार्यान्वयन नगर्न, घटाउन, परिर्वतन गर्न वा शर्त तोकी त्यस्तो शर्त पूरा गरेमा सजाय कार्यान्वयन नगर्ने आदेश गर्न सक्छ ।
- छ. न्यायालयले आवश्यक सम्झ्नेको कुनै उपयुक्त प्रक्रिया अवलम्बन गरेर कसूरदारलाई पिडाबोध गराउन सक्छ ।

७१. कहिलेकहिँ अदालतले गरेको सजाय हेर्दा सामान्य तर एक सभ्य व्यक्तिलाई सदैव पिडा दिने प्रकृतिको पनि हुन्छ । अदालतले गरेका सजाय हेर्दा अरूलाई यस्तो पनि सजाय हुन्छ भन्ने लाग्छ । तर सो सजाय पाउने व्यक्तिलाई निकै महङ्गो पनि हुन्छ । उदाहरणको लागि १ पैसा, १ दाम, १ रुपैयाँ जरिवाना तथा १ दिन, १ घण्टा वा १ मिनेट कैद हुने गरि न्यायालयले निर्णय गर्यो भने सो सजाय पाउने मानिसले कैयन पटक सोच्नै पर्ने हुन्छ । यस्तो सजाय मलाई किन भयो भनेर । यसबाट न्यायालयले यो मान्दछ कि तँ यति तुच्छ(Mean/Damn) छस् कि सजाय पनि तेरो लागि अनुपयुक्त छ भन्ने हुन्छ । यस्तो अवस्था कहिलेकहिँ क्षतिपूर्ति भराउने सम्बन्धमा पनि देखा पर्दछ । वादीले मुद्दा नगरेको भए हुने थियो तर गरिहाल्यो भनेर यस्तो तुच्छ प्रकृतिको क्षतिपूर्ति पनि भराउने हुन्छ । यस्तो क्षतिपूर्ति पायो भने दावीकर्तालाई सन्देश प्रवाह हुन्छ कि अधिकार भन्दैमा सस्तो लोकप्रियताको लागि दावी गर्ने भन्ने हुदैन । विचार गर । त्यसै गरि सजाय पाउनेलाई तेरो लागि सजायको प्रकृति पनि शोभनीय छैनस त त्यति तुच्छ होस भन्ने हुन्छ । यस्तो सजाय पाएको व्यक्तिले मलाई सानो सजाय गयो भनेर मख्ख पर्नु भन्दा पनि म कति तुच्छ रहेछु जहाँ मेरो लागि सजाय पनि उपयुक्त भएन भनेर सोच्नु पर्ने हुन्छ । यदि सो कसूरदारले सोचेन भने पनि सो सजाय पायो भनेर सुन्ने व्यक्तिले सो व्यक्तिलाई तुच्छताको धारणा बनाउन सक्ने हुन्छन । यस्तो प्रकृतिको सजाय निकै खतरनाक हुन्छ । बरु १ वर्ष कैद बस्न उपयुक्त हुन्छ । सही सद्दे मानिसलाई १ मिनेटको कैद वा १ दामको जरिवाना सामाजिक एवम मानसिक रूपमा पीडादायक हुन्छ ।

७२. कहिलेकहिँ न्यायालयले अपहेलना हो भन्ने निर्धारण गरेर पनि सजाय नगरिकन त्यतिकै छाडिदिन सक्छ । कसूरदारलाई यो झनै अपमानबोध हुने सजाय हो । तैले कसूर गरेको होस तर तलाई सजाय गर्दैनौ जा

भाग भनेर भनियो भने तुच्छता/घृणताको (Contemptuous) पराकाष्ठा नै हुन्छ । एक उमेर पुगेको सक्षम एवम सामान्य समझको व्यक्तिलाई कसूर निर्धारण गरेर सजाय नगर्नु पनि हीनतायुक्त हुन्छ । त्यसैले न्यायालयले कस्तो सजाय गऱ्यो भनेर विश्लेषण गरियो भने कसूरदारको हैसियत निर्धारण हुन्छ । मै हुँ भन्ने व्यक्तिलाई पनि न्यायालयले तुच्छ होस भनेर भनिदियो सो भन्दा मर्नु अरु केही हुदैन । बरु अमुक राशिको जरिवाना वा अमुक अवधीको कैद रहनु उपयुक्त एवम सम्मानदायक हुन जान्छ । सजायले पनि व्यक्तिको हैसियत निर्धारण गर्दछ । यही सजायको प्रकृति अरु फौजदारी अपराधको सम्बन्धमा भए अर्कै अर्थ लाग्छ । न्यायालयको अपहेलनाको सम्बन्धमा भने निकै सोचयुक्त हुन जान्छ ।

७३. माथी गरिएको अवहेलनाको विषयको सन्दर्भमा अब पत्रकार तथा निजहरूको पेशागत आचार संहिताको साथै कानूनी एवम न्याय सम्बन्धि समाचारको संवेदनशिलताको अवस्था तथा यस सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू के छन ? भन्ने बारेमा हेर्न आवश्यक रहेको छ ।

७४. प्रस्तुत विवाद अदालतको अवहेलना भएको हुनाले सो तर्फ हेर्नु परेको छ । यसमा निवेदक तथा सूचना दाताको रूपमा वकिलहरूको सँगठन नै रहेको छ भने अर्को तर्फ विपक्षी/प्रत्यर्थिमा पत्रकार रहेका छन । यसमा पत्रकार र पत्रकार खेम भण्डारी दुई व्यक्तित्व रहेको छ । खेम भण्डारीले वहसको क्रममा पनि प्रकाशित समाचार र मेरो सामाजिक सञ्जालको विषय पृथक हुन भनेर भन्नु भएको छ । सो समेतको तथ्यलाई ध्यानमा राखेर सर्व प्रथम पत्रकार तथा निजहरूको पेशागत आचार संहिताको साथै कानूनी एवम न्याय सम्बन्धि समाचारको संवेदनशिलताको अवस्था तथा यस सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू के छन ? भनेर हेर्न परेको छ ।

७५. उल्लिखित विषयमा विश्लेषण गर्दा प्रेस स्वतन्त्रता र व्यक्तिगत विचार तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता दुई विषयलाई साथसाथै राखेर तथा पृथक गरेर पनि हेर्नु पर्ने हुन आएको छ ।

७६. राज्यको चौथो अंग भनेर स्वघोषित रूपमा स्विकार गरिएको प्रेस जगतको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको विषय नकरात्मक धारणा बनाउनु पर्ने कुनै कारण छैन । प्रेस जगतले समाचार प्रकाशन गर्दा प्रकाशन हुने विषयबाट पर्नसक्ने प्रभावको सुक्ष्मरूपमा प्रत्येक पाटोको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ । यो महत्वपूर्ण दायित्व रहेको छ । यो दायित्वको परिपालना गर्नु सम्बन्धित पत्रकार र आम सञ्चार गृहको हो । पत्रपत्रिका तथा छापाखानाको अधिकारको सदुपयोग गर्दा कसैको पनि मर्यादा तथा आत्मसम्मानमा प्रतिकूल नहुने गरि गर्नु पर्दछ । यसका साथै पत्रकारिता तथा आम सञ्चारको सन्दर्भमा वर्तमान प्ररिप्रेक्ष्यमा विकसित विभिन्न मूल्य मान्यताहरूलाई विना कुनै अपवाद शिरोधार्य गर्नु पर्ने हुन्छ । यो वा त्यो वहानामा निरपेक्ष दावी गर्न पाइदैन ।

७७. प्रस्तुत विषयसँग सम्बन्धीत रहि हेर्दा पत्रकार आचार संहिता २०७३ मा भएका प्रावधान सान्दर्भिक रहेका छन । उक्त संहिताको प्रस्तावनामा ...पत्रकारिताका सिद्धान्त, अन्तराष्ट्रिय मुल्य मान्यताका आधारमा पत्रकारिताको ब्यवसायीक अभ्यासलाई उच्च पेशागत, मर्यादित, जवाफदेही एवम् उत्तरदायी बनाइ राष्ट्र र समाजको सर्वोत्तम हितका लागी सवै संचार माध्यम र पत्रकारलाई लागु हुने ...भनि उल्लेख भएको पाइन्छ । त्यस्तै दफा ४ (२) (१) मा पत्रकार तथा संचार माध्यमले मानवअधिकारको विश्वब्यापि घोषणा पत्र तथा मानवअधिकार सम्बन्धि अन्तराष्ट्रिय संयन्त्र र लिखतहरूले प्रत्याभूत गरेका अधिकार, सिद्धान्त र मान्यताहरूको सम्मान गर्दै लोकतन्त्र, न्याय, समानता, स्वतन्त्रता, समावेशीता, मानवीयता, शान्ति तथा अन्तराष्ट्रिय समझदारी र मित्र राष्ट्रहरू बीच भाइचाराको संरक्षण तथा सम्बर्धन गर्नु पर्दछ । दफा ४ (३) (१) मा पत्रकार तथा संचार माध्यमले वस्तुनष्टि स्वच्छ मर्यादीत र विश्वसनीय पत्रकारीता गर्नु पर्दछ । दफा ४(३)(२) मा पत्रकार तथा संचार माध्यमले सूचना वा जानकारीको संकलन र संप्रेषण सभ्य र शिष्ट रूपमा गर्नु पर्दछ । दफा ५(१) मा सामाजिक सदभाव खलल पुग्ने सामाग्री उत्पादन गर्न नहुने भन्ने ब्यहोरा ब्यवस्थित रहेको छ । दफा ५(१२) मा न्याय निरोपणमा प्रभावः पत्रकार तथा संचार माध्यमले न्यायिक निकायमा विचाराधीन मुद्दाको

स्वच्छ सुनुवाई प्रकृया वा निर्णयमा प्रतिकूल असर पार्ने गरि कुनै पनि सामाग्री संप्रेषण गर्नु हुदैन भन्ने आचारहरू व्यवस्थित भएका छन । उक्त तथ्य वहसनोटमा समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

७८. छापाखाना र प्रकाशनसम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा १४ को खण्ड (ग) मा कसैको चरित्र हत्या वा अपमान हुने वा लैङ्गिक हिंसा वा विभेदलाई बढावा दिने, खण्ड (ङ) मा सर्वसाधारण जनताको सदाचार, नैतिकता र सामाजिक मर्यादामा आघात पर्न जाने कुराहरू किताब वा पत्रपत्रिकामा प्रकाशन गर्न पाइने छैन भन्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही ऐनको दफा २७ ले दफा १४ बमोजिम प्रतिबन्ध लगाइएको कुरा प्रकाशन गरेमा प्रकाशक वा सम्पादकलाई सजायको व्यवस्थासमेत गरेको पाइन्छ । यसका साथै मर्का पर्ने पक्षले व्यक्तिगत सन्दर्भमा भए मानहानीमा समेत कारवाही चलाएर क्षतिपूर्ति समेत लिन सक्ने हुन्छ । संस्थागत भएमा अवहेलना हुने अवस्था भएका त्यसमा पनि कारवाही चलाउन सकिने हुन्छ ।

७९. छापाखाना र प्रकाशनसम्बन्धी ऐन, २०४८ कै उद्देश्य हेर्दा विभिन्न वर्ग र क्षेत्रका जनताबीच सु-सम्बन्ध, सदाचार, शिष्टाचार एवम् नैतिकता कायम राख्न र देशको पत्रकारिता क्षेत्रले अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई मर्यादित एवम् जिम्मेवारीपूर्ण तवरले स्वतन्त्र र निर्भिक भई उपभोग गर्नसक्ने वातावरण सृजना गर्ने रहेको छ । कसैको चरित्र हत्या वा अपमान हुने वा लैङ्गिक हिंसा वा विभेदलाई बढावा दिने, सर्वसाधारण जनताको सदाचार, नैतिकता र सामाजिक मर्यादामा आघात पर्न जाने विषयलाई प्रतिबन्ध लगाइएको छ । सो प्रतिबन्धको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य एवम् दायित्व हो । यस्तो दायित्वलाई अस्विकार गरेमा अपराध तथा दुष्कृति दुवै हुन जान्छ । जसको जहाँ मर्का पर्छ सो अनुसार उपचार खोज्नु पर्ने हुन्छ । अपराधको सम्बन्धमा ऐनमा व्यवस्था गरे बमोजिम हुन्छ भने दुष्कृतिको सम्बन्धमा सिद्धान्तको आधारमा समेत उपचार प्राप्त हुन्छ ।

८०. प्रेस काउन्सिल नेपालले जारी गरेको पत्रकार आचारसंहिता, २०७३ ले पत्रकार र सञ्चारमाध्यमहरूले गर्न हुने कार्यहरू र गर्न नहुने कार्यहरूको व्यवस्था गरेको छ । आचार संहिता तथा प्रचलित ऐन कानूनको बर्खिलाप गरि संचार गृह लागेमा वा पत्रकारले सो अनार समाचार सम्प्रेषण गरेमा पीत पत्रकारिता (Yellow Journalism) गरेको पनि हुन जान्छ । अमेरिकन इतिहासकार तथा पत्रकार प्रयाङ्क लुथर मोटका अनुसार पीत पत्रकारिता (Yellow Journalism) का विशेषताहरूमा "सामान्य विषयलाई पनि ठूलो ठूलो अक्षरमा प्रथम पृष्ठमा प्रकाशन गरिनु, काल्पनिक चित्रहरूद्वारा प्रस्तुत गरिनु, जालसाजी तरिकाले अन्तर्वार्ता प्रस्तुत गरिनु" लगायतका पर्दछन् भनेर उल्लेखन गरेको अवस्था छ ।

८१. नेपालको संविधान (२०७२) अनुसार व्यक्तिको/नागरिकको विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतामा समुचित प्रतिबन्ध समेत लगाएको अवस्था छ । नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता वा संघीय इकाईबीचको सु-सम्बन्ध वा विभिन्न जात जाति धर्म वा सम्प्रदायबीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, राज्यद्रोह, गाली बेइज्जती वा अदालतको अवहेलना हुने वा अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार, नैतिकताको प्रतिकूल कार्य गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने र जातीय छुवाछुत एवम् लैङ्गिक भेदभावलाई दुरुत्साहन गर्ने कार्यमा मनासिब प्रतिबन्ध लगाउने गरि ऐन अपवादको व्यवस्था छ । यस व्यवस्थाले सूचनाको हक एवम् पत्रपत्रिका एवम् छापाखानाको हक प्रयोग गर्दा सोही धाराले निषेध गरेका विषयवस्तुको सीमाभित्र रही अधिकारको उपभोग गर्नु वाञ्छनीय छ ।

८२. नेपालमा व्यक्तिगत तवरका अपमानलाई नियन्त्रण गर्न, प्रकाशन हुने सामाग्रीलाई मर्यादित बनाउन, राष्ट्रिय हित र सम्मानमा आँच आउने कार्यलाई नियन्त्रण गर्न तथा राष्ट्रिय स्वार्थ हितअनुकूल बनाउनसमेतका लागि साविकदेखि हालसम्म गाली बेइज्जती ऐन, २०१६, छापाखाना र प्रसारण ऐन, २०४८ एवम् राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६ केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७, राज्य विरुद्धको

अपराध र सजाय ऐन, २०४६, विद्युतीय (इलेक्ट्रोनिक) कारोबारसम्बन्धी ऐन, २०६३ तथा राजनीतिक दलसम्बन्धी ऐन, २०५८ मुलुकी देवानी संहिता २०७४ मुलुकी अपराध संहिता २०७४ को व्यवस्था भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यी ऐनहरूबाट तत्त क्षेत्रबाट हुने अपमानजनक कार्य, वर्ग, समाज, सम्प्रदाय तथा क्षेत्रबीच अपहेलना, वैमनस्य एवम् द्वेष ल्याउने तवरले दिइने घृणाजन्य अभिव्यक्तिसम्बन्धी कार्य नियन्त्रण गरेका छन् । यी ऐनहरूले अपराध र सजायको व्यवस्था गरि पीडितलाई समुचित क्षतिपूर्ति दिने गरि व्यवस्था गरेको अवस्था छ ।

८३. कानून र संविधानले प्रत्याभूत गरेको अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता निरपेक्ष स्वतन्त्रता होइन । प्रेस स्वतन्त्रता वा विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता जे भए पनि यो सँगै उत्तरदायित्व पनि जोडिएर आउँछ । कुनै पनि स्वतन्त्रताको प्रयोग र सुनिश्चितता गर्दा चाहे त्यो विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता नै किन नहोस् त्यसले जात, धर्म, भाषा, लिङ्ग, पहिचान, क्षेत्र आदिको आधारमा घृणा द्वेष फैलाउन उत्तेजित गर्छ त्यस्तो अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतामा उचित बन्देज लगाउन सकिन्छ ।

८४. अदालतको अवहेलना भनेको के हो यसको स्वरूप कस्तो हुन्छ ? कस्तो अवस्थामा अवहेलना हुदैन भन्ने सम्बन्धमा प्रतिवादी खेम भण्डारीले पनि आफ्ना बलिया तर्कहरू प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । मौखिक छलफल बहस तथा लिखित बहसनोटमा समेत निजले केही दृष्टान्त सहित आफ्नो विचारहरू प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । सो धारणालाई यहाँ उल्लेखन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ ।

क. अदालतको अवहेलना भन्नाले सामान्यतया: Conduct that is disobedient, obstructive or contemptuous to the Court भन्ने बुझिन्छ । Investopedia मा उल्लेख भए अनुसार "Contempt of court is an act of disrespect or disobedience towards a court's officers, or interference with its orderly process. Contempt of court has four essential elements— misbehavior of a person; in or near to the presence of the court; which obstructs the administration of justice; and is committed with the required degree of criminal intent."

ख. अदालतको अवहेलनाका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतका सम्मानिय पूर्व न्यायाधिस बलराम केसीले (ने. का. प. २०६४ अंक ४ निर्णय नं. ६८३९ पृ ५०६ को मुद्दामा) राय पेश गर्नु भएको छ । के कस्तो कामले अदालतको अवहेलना हुन्छ भन्ने कुरा त्यसको परिस्थिति अनुसार अदालत आफैले ठहर गर्नु कुरा हो । मान्य सिद्धान्तका अनुसार अदालतको निर्णय वा आदेशको जानाजान अवज्ञा गर्ने, अदालत समक्ष गरेको प्रतिज्ञाको जानाजान भंग वा अवज्ञा गर्ने, बोलेर, लेखेर वा अन्य कुनै प्रकाशन वा कामद्वारा अदालत प्रति भ्रामक हल्ला फिजाई अनास्था पैदा गरि काण्ड मच्चाउने, वा अदालती कारवाहीमा हस्तक्षेप गर्ने वा न्याय सम्पादनमा अवरोध गर्ने कार्य जस्ता कामहरू अदालतको अपहेलना मान्नुपर्ने ।

ग. प्रधान न्यायाधिश वा न्यायाधिश जब संविधानका व्यवस्था बमोजिम न्याय सम्पादन कार्यमा वस्दछ र न्याय सम्पादन गर्दछ सो समयमा गरेको काममा न्यायपालिका र अदालतको विरुद्धमा भ्रम सिर्जना हुने गरि सम्पूर्ण अदालत र न्यायपालिकाप्रति नै अनास्था पैदा हुने गरि अदालतप्रति Bad Faith, Malafide Intention राखी Ulterior Motive ले बदनाम (Scandalize) गरिन्छ भने त्यतिवेला र त्यस्तो कार्य मात्र अवहेलना हुन जाने हुन्छ । उक्त नजिरले अवहेलनाका कसुरदार ठहर गर्नका लागी कम्तीमा Bad Faith, Malafide Intention र Ulterior Motive जस्ता तत्वहरूको विद्यमानता हुनु पर्ने देखिन्छ ।

८५. खेम भण्डारीले उठाएको प्रश्नबाट अदालतको अवहेलना विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता तथा प्रेस स्वतन्त्रताको विषयलाई साथसाथै मिलाएर हेर्नु पर्ने हुन आएको छ ।

८६. प्रेस स्वतन्त्रता र विचार तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता एक अर्काका परिपूरक रहेका हुन्छ । विचार अभिव्यक्तिलाई प्रस्तुत गर्ने माध्यम प्रेस हो । यतिहुँदा हुँदै पनि प्रेसको मान्यता तथा स्वतन्त्रता व्यक्तिगत भन्दा पृथक रहेका छन । तर बन्देज लगाउने मान्यता भने प्रेस स्वतन्त्रता र विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको मान्यता करिव एकै रहेका छन । प्रेस र विचार अभिव्यक्ति सैवधानिक हक अधिकारको रूपमा पनि रहेको छ । यस सम्बन्धमा नेपालको संविधान (२०७२) लाई अवलोकन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ ।

८७. नेपालको संविधानको धारा १७ को देहाय २ क मा प्रत्येक नागरिकलाई विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको मौलिक हक अधिकार प्रदान गरिएको छ । यो अधिकार नेपाली नागरिकलाई मात्र प्रदान गरिएको छ । नेपालको सिमाना भित्र रहने अरु विदेशी व्यक्तिले यो हकको उपभोग निर्वाध रूपमा गर्न पाउदैनन भने नेपाली नागरिकहरू यो अधिकार उपभोग गर्न पाउछन । यस्तो अधिकारको प्रयोगमा कुनै अवरोध हाल्न पाइदैन । यदि अवरोध हालेर अधिकारमा परिसमितता ल्याउन खोजियो भने सर्वोच्च अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्र गुहारेर हक अधिकारको प्रवर्तन गराउन सकिन्छ । तर यो अधिकार प्रयोग गर्नमा नागरिकहरूलाई केही विषयमा भने रोक लगाएको अवस्था छ ।

८८. नेपालको नागरिकले विचार अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको नाममा नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता र स्वाधीनतामा वा संघीय इकाइ वा विभिन्न जात, जाति, धर्म, सम्प्रदायबीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, जातीय भेदभाव वा छुवाछूतलाई दुरुत्साहन गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने, **गाली बेइज्जती, अदालतको अवहेलना हुने**, अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार वा नैतिकताको प्रतिकूल हुने कार्य भने गर्न पाइदैन । यस्तो अवस्थाको सन्दर्भमा कानून बनाएर रोक लगाउन सकिने गरि संविधानमा नै व्यवस्था गरिएको छ । व्यक्तिको सम्बन्धमा साविकमा गाली बेइज्जती ऐन २०१६ र हालमा मुलुकी अपराध संहिता २०७४मा यस्तो व्यवस्था गरिएको छ । अदालतको अवहेलनाको विषयमा अदालत आफैले निर्णय गरि आएको अवस्था छ ।

८९. त्यसैगरि संविधानको धारा १९ मा सञ्चारको हक भनेर प्रेस स्वतन्त्रताको बारेमा व्यवस्था गरिएको छ । विद्युतीय प्रकाशन, प्रसारण तथा छापा लगायतका जुनसुकै माध्यमबाट कुनै समाचार, सम्पादकीय, लेख, रचना वा अन्य कुनै पाठ्य, श्रव्य, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रकाशन तथा प्रसारण गर्न वा सूचना प्रवाह गर्न वा छाप्न पूर्व प्रतिबन्ध लगाइने छैन भनिएको छ । तर नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता वा संघीय इकाइ बीचको सु-सम्बन्ध वा विभिन्न जात, जाति, धर्म वा सम्प्रदाय बीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, राज्यद्रोह, **गाली बेइज्जती वा अदालतको अवहेलना हुने** वा अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार, नैतिकताको प्रतिकूल कार्य गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने र जातीय छुवाछूत एवम् लैंगिक भेदभावलाई दुरुत्साहन गर्ने कार्यमा मनासिब प्रतिबन्ध लगाउने गरि ऐन बनाउन सकिने गरि प्रतिबन्ध पनि लगाइएको छ ।

९०. कुनै श्रव्य, श्रव्यदृश्य वा विद्युतीय उपकरणको माध्यम वा छापाखानाबाट कुनै समाचार, लेख, सम्पादकीय, रचना, सूचना वा अन्य कुनै सामग्री मुद्रण वा प्रकाशन, प्रसारण गरे वा छाप्ने बापत त्यस्तो सामग्री प्रकाशन, प्रसारण गर्ने वा छाप्ने रेडियो, टेलिभिजन, अनलाईन वा अन्य कुनै किसिमको डिजिटल वा विद्युतीय उपकरण, छापा वा अन्य सञ्चार माध्यमलाई बन्द, जफत वा दर्ता खारेज वा त्यस्तो सामग्री जफत नगरिने गरि संवैधानिक सुरक्षा रहेको छ । रेडियो, टेलिभिजन, अनलाईन वा अन्य कुनै किसिमको डिजिटल वा विद्युतीय उपकरण, छापाखाना वा अन्य सञ्चार माध्यमको नियमन गर्न ऐन बनाउन

सकिने र कानून अनुसार मात्र कुनै छापा, विद्युतीय प्रसारण तथा टेलिफोन लगायतका सञ्चार साधनलाई अवरुद्ध गरिने भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

९१. प्रेस काउन्सिल ऐन २०४८ मा यसको गठनको उद्देश्यमा प्रेस स्वतन्त्रताको दुरुपयोग हुन नदिन पत्रकारितासम्बन्धी आचार संहिता तोक्ने दफा ५(ख) र प्रेसको स्वतन्त्रता र पत्रकारिताको मर्यादामाथि हस्तक्षेप हुन नदिने दफा ५(ङ) भन्ने मा उल्लेख छ । यसले पनि पत्रकार नियन्त्रित छ भन्ने स्थापित गर्दछ । सही, सत्य र निष्पक्ष समाचार सम्प्रेषणमा ज्यानकै बाजी थाप्ने संचारकर्मीहरू पनि देशमा नभएका होइनन । विगतका आन्दोलनमा भएका घटनाहरूको प्रत्यक्ष प्रशारण होस वा अर्को दिनको समाचारमा होस नेपाली नागरिकहरूलाई सूचना प्रस्तुत गरि रहेका थिए । यस्तो योगदानलाई सम्मान गर्ने पर्दछ । समाचार र सूचना नागरिक अधिकार हो भने प्रेस सुरक्षा अनि स्वतन्त्रता दायित्व पनि हो ।

९२. प्रेस भनेको विधिसम्मत शासन सञ्चालनका लागि स्वच्छ र मर्यादित पहरदारको कार्य गर्ने रचनात्मक अम्बुड्सम्यान (Constructive Ombudsman) हो । यस्तो प्रेस स्वतन्त्रताको मूल धर्म भनेको सभ्य समाज अनुकूलको कानुनी व्यवस्थाको अधीनमा रही सूचना सामाग्री सम्प्रेषण गर्नु तथा वेधितिका विरुद्धमा खबरदारी गर्नु हो । खबरदार गर्ने भन्ने नाममा जे पायो त्यही फलाक्दै हिडने भन्ने हुदैन । अभिव्यक्त गरिएका सामाग्रीहरूले कसैलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याउने हुनु हुदैन । क्षतिरहित (Harmless) अभिव्यक्तिलाई सर्व स्विकार गरिन्छ । क्षतिकारका नभएसम्म कुनै नियन्त्रण लगाउन मिल्दैन ।

९३. प्रेस अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई उपभोग गर्ने एक माध्यम हो । प्रेस तथा अभिव्यक्तिलाई नियमन गर्न सकिने राष्ट्रिय एवम अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासका विषयहरू निम्न अनुसार सूचि बनाउन सकिन्छ-

- क. अरु व्यक्तिको अधिकार र प्रतिष्ठाको रक्षा गर्न
- ख. राष्ट्रिय सुरक्षाका लागि
- ग. सार्वजनिक शान्ति र सद्भाव कायम गर्न
- घ. सार्वजनिक स्वास्थ्यको संरक्षण गर्न
- ङ. समाजमा नैतिकता कायम गर्न
- च. अदालतको मानहानीकारक विषयलाई नियन्त्रण गर्न
- छ. सामाजिक सद्भाव कायम राख्न । आदि । यो सूची पूर्ण भने होइन । आफ्नो देशको राष्ट्रिय कानून अनुसार यस्ता नियमनका विषयहरू बनाएका हुन्छन ।

९४. नेपालको न्यायिक इतिहास हेर्दा न्यायालय सदैव स्वतन्त्रताको पक्षमा रही आएको छ । समय समयमा सरकार तर्फबाट प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई बन्देज लगाउने गरि भए गरेका काम कारवाहीलाई नेपालको न्यायालयले अस्विकार गरि प्रेष स्वतन्त्रताको पक्षमा उभ्याएको अवस्था छ । यसको लागि सूचना तथा संचार मन्त्रालयको मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट सरकारी तथा निजी क्षेत्रमा संचालित विभिन्न फ्रिक्वेन्सी मोड्यूलेशन (एफ.एम) रेडियो प्रसारण गर्ने संस्थाहरूको नाममा मिति २०५७।१।१८ तथा २०५७।१०।२ मा जारी गरेको शर्त सर्वोच्च अदालतले बदर गरेको उदाहरण नै काफी छ (अधिवक्ता माधवकुमार बस्नेत समेत विरुद्ध श्री ५ को सरकार, सूचना तथा संचार मन्त्रालय सिंहदरवार समेत निर्णय न.७०१८ ने.का.प.२०५८ अङ्क ७/८) । वाक तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता तथा त्यसको माध्यमको रूपमा प्रेस रहेको छ । प्रेसले राज्यका वेधितिहरूलाई जनतामा माझ पस्किएर सरकारको स्वेच्छाचारीतालाई नियन्त्रण गर्ने काम प्रेसबाट हुने गर्दछ । यो तथ्यलाई न्यायालयले मानी आएको छ ।

९५. प्रेस स्वतन्त्रता तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको सम्बन्धमा राष्ट्रिय मात्र नभएर अन्तराष्ट्रिय सामाग्रहीहरूले पनि सुरक्षा प्रदान गरेको अवस्था छ । मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ को धारा १९ मा प्रत्येक व्यक्तिलाई वाक तथा प्रकाशनको मानव अधिकार प्राप्त हुने व्यवस्था छ । वाक तथा प्रकाशन स्वतन्त्रता भित्र राज्यको हस्तक्षेप विना आफ्नो विचार प्रवाह गर्न पाउने हक अधिकार समेत रहेको छ । धारा १९ मा निम्न व्यवस्था रहेको छ-

Everyone has the right to freedom of opinion and expressions without interference and seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

९६. अमेरिकी महाद्विपको American Declaration of the Rights of Man १९४८ को धारा १ मा Every human being has the right to life Liberty and the security of the person भनी उल्लेख गरेको पाइन्छ । त्यसैगरी धारा ४ मा Everyone has the right to freedom of opinion and expression and dissemination of Ideas by any medium whatsoever भन्ने उल्लेख छ । American convention on Human Rights (जसलाई Pact of SAN JOSE, COSTA RICA १९६९ पनि भनिन्छ) र युरोपको Rome Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental freedoms १९५० अनि UDHR 1948 को धारा १९ समेतले अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता प्रकाशन स्वतन्त्रता समेतलाई उच्च महत्व दिएको अवस्था छ । UDHR को धारा १९ को अधिकार सरह International Convention on Civil and Political Rights 1966 (ICCPR) को १९ मा पनि रहेको पाइन्छ । सो धारा १९(२) मा Every shall have the right to freedom of expression, this right shall include freedom of seek, receive, and Impart information and ideas of all kinds regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice भन्ने उल्लेख भएको छ । त्यसै गरि ICCPR को धारा १९(३) मा The exercise of the rights provided for the paragraph 2 of this Articles carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary.

A. For respect of the rights or reputations of others.

B. For the protection of public order (orders public) or of public health or morals.

९७. त्यसैगरी मानव अधिकारसम्बन्धी युरोपियन महासन्धि, १९५० को धारा १०, मानव अधिकार तथा नागरिक अधिकारसम्बन्धी अफ्रिकन बडापत्र, १९८१ को धारा ९ ले समेत अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतालाई मानव अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ । नेपालको सन्दर्भमा हाल विद्यमान नेपालको संविधान (२०७२) को धारा १७(२)(क) ले समेत विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतालाई मौलिक अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ ।

९८. विचार अभिव्यक्ति तथा प्रेस स्वतन्त्रताका सम्बन्धमा भारतीय सर्वोच्च अदालतले Bennet Coleman and Co Vs Union of India 1973 (AIR 106, 1973 SCR (2) 757) को मुद्दामा विषद व्याख्या गरेको पाइन्छ । सो मुद्दामा गरिएको व्याख्याको सान्दर्भिक अंश निम्न अनुसार अवलोकन गरिएको छ -

Every free man has an undoubted right to lay what sentiments he pleases before the public; to forbid this is to destroy the freedom of the press but if he publishes what is improper, mischievous or illegal, he must take the consequence of his own temerity." The faith of a citizen is that political wisdom and virtue will sustain themselves in the free market of ideas so long as the channels of communication are left open. The Faith in the popular Government rests on the old dictum "let the people have the truth and the freedom to discuss it and all will go well. " The liberty of the press remains an "Art of the Covenant" in every democracy. Steel will yield products of steel. Newsprint will manifest whatever is thought of by man. The newspapers give ideas. The newspapers give the people the freedom to find out what ideas are correct. Therefore, the freedom of the press is to be enriched by removing the restrictions on page limit and allowing them to have new editions or new papers. It need not be stressed that if the quantity of newsprint available does not permit grant of additional quota for new papers that is a different matter. The restrictions are to be removed. Newspapers have to be left free to determine their pages, their circulation and their new editions within their quota of (sic) that has been fixed fairly.

१९. विचार अभिव्यक्ति प्रेस स्वतन्त्रता र नागरिकको सुसूचित हुने हक अधिकार एक अर्कामा अन्योन्याश्रित हुँदा हुदै पनि केही यस्ता विषयहरू रहेका छन त्यसमा सूचना माग गरेमा पनि नपाइने र त्यस्तो सूचना प्रवाह गर्न नपाइने हुन्छ । सबै कुरा निरपेक्ष हुदैन । हक अधिकारलाई सापेक्ष रूपमा विश्लेषण गर्नु पर्ने हुन्छ ।

१००. समाचार तथ्य एवम विचारमा पनि सरकारको अन्य बाहिरी राष्ट्रहरूसँगको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध, राष्ट्रिय सुरक्षासम्बन्धी विषय, अपराध अनुसन्धान र नियन्त्रणसम्बन्धी विषय, नागरिकको गोपनियताको हकसम्बन्धी विषय, बिचाराधीन अवस्थामा रहेको देशको आर्थिक मौद्रीक वित्तीय नीतिगत विषयहरू, विभिन्न पेशासम्बन्धी विषय जसमा अपहेलाना वा गोपनियताको विषय रहेको छ भने पनि यसमा स्वतन्त्रताको कुरा उठाउन पाइदैन । प्रस्तुत मुद्दामा पनि अपराध अनुसन्धान तथा कारवाही विषय न्यायालयको अपहेलना कानून व्यवसायीको अपहेलना र न्यायिक स्वतन्त्रताको विषय रहेको छ । यी सबैको एक आपसमा तालमेल हुनु जरुरी रहेको छ ।

१०१. कानून र संविधानले प्रत्याभूत गरेको अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता निरपेक्ष स्वतन्त्रता हुदैन । यो सँगै उत्तरदायित्व पनि जोडिएको हुन्छ । प्रकासन तथा प्रस्तुत गरिएका विचारहरूले अरू कसैलाई आघात त पारेको छैन भनेर विशेषरूपमा सजगता अपनाउनै पर्दछ । लेख्ने काम, प्रसारण गर्ने काम गरे विरुद्धमा प्रमाण पुर्‍याउने काम असर पर्ने पक्षको भन्ने होइन । प्रकासन एवम प्रसारण भएका सामाग्रीको कारण कसैले त आत्महत्या गर्ने कोहि मानसिक विरामी हुने अवस्था पनि हुन्छ ।

१०२. मानिस विचारशील प्राणी भएकोले उसले आफ्ना विचारहरूलाई सम्प्रेषण गर्न चाहन्छ । तर कतिपय मानिसहरू नकारात्मक आचरणयुक्त भएका हुने हुनाले उनीहरूले अर्कालाई घृणा गर्न निन्दा गर्न वा अर्काको उछितो काढ्नमामा आफूलाई आनन्दित मान्दछन । सकारात्मक अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाको आधार स्तम्भ भएको कुरामा विवाद छैन । सकारात्मक रूपमा गरिएका टिकाटिप्पणीहरूले

न्यायालयलाई पनि अझ समक्षम र सवल बनाउने पनि हुन्छ । नकरात्मक अभिव्यक्तिले भएको आस्था विश्वास समेत मेटिने र नागरिकमा/व्यक्तिमा वितृष्णा फैलिने हुन्छ ।

१०३. प्रतिवादी खेम भण्डारीले मैले मेरो विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको प्रयोग गरेको हुँ । मैले अदालतको तथा वकिलहरू कसैको अपहेलना गरेको छैन । मैले अभिव्यक्त गरेको कुरा कसैप्रति लक्षित छैन । यदि कसैले आफूप्रति लक्षित ठान्छ भने सो निजको मान्यता हो भनेर आफ्नो कार्य सही भएको भनेर वचाव गरेको अवस्था छ । सो वचावको विधिशास्त्रीय अवधारण के हो भनेर हेर्नु परेको छ ।

१०४. अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता विचारको प्रस्फुटन गर्ने प्रक्रिया भएकोले यसले सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभावहरू पार्ने हुन्छ । प्रस्तुत विवाद नकरात्मक प्रभाव पार्‍यो भनेर अदालतमा प्रस्तुत भएको छ । सार्वजनिक जीवन यापन गरिराखेका वकिल पत्रकार न्यायाधीश तथा सार्वजनिक संस्था जस्तै अदालत आदिका सम्बन्धमा अभिव्यक्त गरेको विचारले समाजमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ र त्यसको आधारमा आमजनताहरूको बीचमा निश्चित धारणा बन्ने गर्दछ । सर्वसाधारण नागरिक वा व्यक्तिका भएमा मानहानी गालीवेइज्जती हुन जान्छ भने संस्थाको विषयमा अवहेलना हुन जान्छ । नाममा फरक रहे पनि कुरोचुरो एउटै हुन्छ ।

१०५. व्यक्ति वा समुदायलाई होच्याउने वा घृणा उत्पन्न गर्ने गरि अभिव्यक्ति दिएमा सो व्यक्ति वा समुदायको आत्मसम्मानको अधिकार हनन हुन्छ भने समाज विभाजित भई द्वन्द्व फैलिने खतरा हुन्छ । प्रस्तुत विवाद पनि हाल सुनुवाईको चरणसम्म आइपुग्दा **पत्रकार विरुद्ध वकिलमा रूपान्तरण भएर न्यायालयमा बीचमा हालिएको छ** । तसर्थ कानून र संविधानले प्रत्याभूत गरेको अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता निरपेक्ष स्वतन्त्रता हुनै सक्दैन । यसका परिसीमाहरू रहेका छन । परिसिमाहरूलाई आफ्नो अनुकूल बनाएर मेरो कार्य ठिक भनेर कसैले दावी गर्दछ भने सो दावीको न्यायसंगतताको परिक्षण न्यायालयबाट हुने हुन्छ । तसर्थ अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता मौलिक मानव अधिकार भए तापनि यो पूर्ण अधिकार होइन र कुनै पनि अधिकार पूर्णको परिकल्पना पनि गर्न सकिदैन । यसलाई निरपेक्षरूपमा उपभोग गर्न पाइदैन । त्यस्तो दावी गरियो भने स्विकारयोग्य पनि हुदैन ।

१०६. अमेरिकी सर्वोच्च अदालतले *Gitlow v. New York* [268 U.S. 652 (1925)] भएको मुद्दामा "It is a fundamental principle, long established, that the freedom of speech and of the press, which is secured by the Constitution, does not confer an absolute right to speak or publish, without responsibility, whatever one may choose, or an unrestricted and unbridled license that gives immunity for every possible use of language and prevents the punishment of those who abuse this freedom." भनी व्याख्या गरेको देखिन्छ ।

१०७. विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार कानूनहरूले समेत अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको उपभोगको हकमा विभिन्न सिमाहरू निर्धारण गरेको देखिन्छ । त्यस्तो परिसिमा भित्र रहेर आफ्ना अधिकारहरूको उपभोग गर्नु पर्दछ । परिसिमाहरू कर्तव्यमा पनि रूपान्तरित हुने हुन्छ । अधिकार खोज्दा कर्तव्यलाई भुल्न मिल्दैन । कर्तव्य विनाको अधिकारको खोजी तानाशाहीपन हो ।

१०८. वाक स्वतन्त्रता अर्थात विचार तथा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता एवम प्रेस स्वतन्त्रताका सम्बन्धमा अधिवक्ता रविराज भण्डारी विरुद्ध प्रतिनिधिसभाका सभामुख श्री तारानाथ रानाभाट, संसद् सचिवालय समेत भएको मुद्दामा (निर्णय नं.७५५४ ने.का.प.२०६२ अङ्क ६) सर्वोच्च अदालतले गरेको निर्णय अवलोकन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ ।

१०९. निर्णय नं.७५५४मा व्याख्या गर्दै भनिएको छ- वाक् स्वतन्त्रताको विशेषाधिकार अनियन्त्रित र निरपेक्ष (Absolute) नभै संविधानको अधीन र संविधानले तोकेको सीमाभित्र सीमित गरेको देखिन्छ । यस क्रममा यस अदालतले “सर्वोच्च अदालतको अवहेलनामा सजाय गर्ने अधिकार बन्देजयुक्त छ भन्न नमिल्ने, संविधानको बन्देजलाई नाघेर बोलेको कुरामा यस अदालतले अधिकारक्षेत्र ग्रहण गर्न इन्कार गर्ने प्रश्नै नउठने” (ने.का.प. २०३५ अंक ९ पृष्ठ १६९-१८९ नि.नं. ११९७ र सअ.नि.संग्रह भाग १२ पृष्ठ ३९८-४२४) भनी सर्वज्ञरत्न तुलाधर विरुद्ध राष्ट्रिय पञ्चायत अध्यक्ष समेत भएको मुद्दामा सिद्धान्त प्रतिपादन गरेको छ । त्यसै गरि थीरप्रसाद पोखरेल वि. हरिहर विरही भएको मुद्दामा न्यायपालिकाको सबैभन्दा माथिल्लो निकाय सर्वोच्च अदालत भएकोले यसउपर हुने अनर्गल तथा आपत्तिजनक अभिव्यक्तिले सम्पूर्ण न्यायपालिका उपर नै नकारात्मक असर पार्छ । तसर्थ, अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाउन पाउने अधिकारलाई सम्पूर्ण न्यायपालिकाकै अवहेलनामा कारवाही चलाउन नपाउने भनी अर्थ सँकुचन गर्न मिल्ने देखिँदैन” (ने.का.प. २०४९, अंक ८ पृष्ठ, ७७० नि.नं. ४६०४) भनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको छ । अर्कोतर्फ कृष्णप्रसाद भण्डारी समेत वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री सूर्यबहादुर थापा समेत भएको अवहेलना मुद्दामा यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट “अवहेलनामा कारवाइ चलाउने अधिकार प्रदान गर्ने उद्देश्य अदालत वा न्यायाधीशलाई निरकुंश बनाउनु होइन । यथोचित मर्यादा र सम्मान राख्दै अदालतद्वारा गरिएको व्याख्यामा शिष्ट र सँयमपूर्ण तरिकाले असहमति प्रकट गरि आफ्नो कानूनी राय व्यक्त गर्न वा पर्याप्त र उचित कारण देखाएर अदालतबाट भएको वा हुन लागेको कामकारवाहीमा आपत्ति प्रकट गर्न नसकिने हो वा कानूनी वा प्राकृतिक न्यायका सिद्धान्तको विपरीत कुनै न्यायाधीशले आफ्नो हक हित विपरीत गर्न लागेको वा कानूनको व्याख्यासम्बन्धी प्रश्नमा अदालतबाट भएको निर्णय वा फैसलामा अर्को कुनै कानूनी राय प्रकट गर्न नसकिने हो भने अदालत वा न्यायाधीशको कामकारवाही र अधिकार निरंकुश हुनजान्छ र त्यसबाट न्यायको उद्देश्य विफल हुन जाने सम्भावना रहने” (ने.का.प. २०५५, अंक १० पृष्ठ ५६३ नि.नं. ६६०८) भनी व्याख्या भएको छ ।

११०. पत्रपत्रिकामा लेखी वा सन्चार माध्यमा बालिएको विषयलाई अदालतको अवहेलनामा कारवाही गर्दा मुलत व्यक्तिको अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, प्रेस स्वतन्त्रता तथा सुचना सम्बन्धी हक समेतलाई मध्यनजर गरि निर्णय गरिनुपर्दछ भन्दै प्रतिवादी खेम भण्डारीले यस सम्बन्धमा विश्वका अदालतहरूले जारी गरेको निम्न केही सिद्धान्तहरू र अन्तराष्ट्रिय व्यवस्थाहरू प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । अन्तराष्ट्रिय मान्यतालाई नेपालले अस्विकार गरेकै छैन । अन्तराष्ट्रिय मान्यतामा पनि मनासिव प्रतिवन्धको सिद्धान्त रही आएको छ । सो विषयमा खेम भण्डारीले आँखा चिम्ले गरेको अवस्था छ । वहसमा तथा वहसनोटमा त्यस बारेमा उल्लेखन गरेको पाइँदैन ।

क. *Ex Parte Bread Manufacturers Ltd., Re Truth and Sportsman Ltd. (1937)*
 37 SR (NSW_ 242, as cited on Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court prepared for Seminar on Promotion Freedom of Expression within Three Specialized Mandates: It is of extreme public interest that no conduct should be permitted which is likely to prevent a litigant in a court of justice from having his case tried free from all matters of prejudice. But the **administration of justice, important though it undoubtedly is, is not the only matter in which the public is vitally interested; and if in the course of the ventilation of a question of public concern matter is published which may prejudice a party in the conduct of law suit, it does not follow that contempt has been committed.** The discussion of public affairs and the denunciation of public

abuses, actual or supposed, cannot be required to be suspended merely because the discussion or the denunciation may, as an incident but not intended by product, cause some likelihood of prejudice to a person who happens at the time to be a litigant.

ख. *United Kingdom, Contempt of Court Act:* A publication made as or as part of discussion in good faith or public affairs or other matters of general public interest is not to be treated as contempt of court under the strict liability rule if the risk of impediment or prejudice to particular legal proceedings is merely incidental to the discussion.

ग. *NSW v. Munday (1972) 2 NSWLR 887, p 809:* There is no more reason why the acts of courts should not be trenchantly criticized than the acts of public institutions, including parliament. The truth is of course that public institutions in free society must stand upon their own merit: they cannot be propped up if their conduct does not command the respect and confidence of the community: if their conduct justifies the respect and confidence of a community they do not need the protection of special rules to protect them from criticism.

१११. अदालतका विषयवस्तुहरू समाजमा पस्किन पाइने नपाइने भन्दा पनि कसरी प्रस्तुत गरियो भन्ने तथ्य महत्वपूर्ण हो । प्रस्तुत गरिएका सन्दर्भले समाजमा के कसरी के कस्तो असर पार्न सक्छ वा सक्दैन भन्ने नै चुरोकुरो हो । न्यायिक समाचार प्रस्तुत गर्दा वा प्रकाशन गर्दा त्यस्ता सम्वाददाता वा सम्पादकहरू कानूनको विद्यार्थी हुन पर्ने भन्ने पनि मान्यता रहको हुन्छ । नेपालका पत्रकाहरू हेर्दा कानूनी शब्द एवम अर्थ नबुझेर अनर्थ लाने गरि पनि समाचारहरू सम्प्रेषण हुने गरेको अवस्था छ । यस्तोमा न्यायालयले गम्भिर त्रुटि नहुन्जेल नेपालका पत्रकारहरूलाई माफी नै दिएको अवस्था छ । सामान्य थुनछेक आदेशलाई पनि फैसला भनेर प्रसारण एवम प्रकाशन गरेका कैयन उदाहरण छन । यस्तोमा न्यायालयले बीचरा नबुझेर त्यस्तो लेखेको भनेर वास्ता नगर्ने गरेको अवस्था छ । त्यही भएर न्यायसँग सम्बन्धित समाचार प्रसार एवम प्रकाशन गर्दा कानूनको विद्यार्थी हुन पर्दछ भनेर भनिन्छ ।

११२. अदालतसँग सम्बन्धित समाचार लेख वा पाठ्य सामाग्री प्रकाशित गर्दा कहिँ असत्य भ्रामक र द्वेषपूर्ण समाचार छापिन जाने त होइन र यस्तो सामाग्रीबाट अदालतप्रतिको जनआस्थामा प्रतिकूल असर पर्ने त होइन भन्ने कुरामा आम सञ्चारजगत सजग र सावधान रहनुपर्ने हुन्छ । अदालत विरुद्ध बोल्ने वा लेख्ने जोसुकैलाई जुनसुकै अबस्थामा अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाई सजाय गर्ने उद्देश्य अदालतको हुँदैन । अपहेलनासम्बन्धी बिषयमा अदालत ज्यादै संयमित रहन्छ । केवल अदालतप्रतिको जनआस्थामा प्रतिकूल असर पर्ने दिनबाट जोगाउन र अदालतका कामकारवाहीहरू सुचारु रूपले चल्न नसक्ने अबस्था सिर्जना हुने गरि अदालत विरुद्ध लक्षित कामकारवाही विरुद्धसम्म ज्यादै संयमित भै अदालतले आफ्नो अवहेलनामा सजाय गर्दछ । स्वच्छ र स्वस्थ रूपमा अदालतको राय यस्तो भएको भए अझ राम्रो हुने थियो भन्ने आसयसाथ प्रकाशित उल्लेखित लेख, समाचार र सम्पादकीय समेतबाट अदालतको गरिमामाथि कुनै आँच पुग्न जादैन । अदालतको रायका सम्बन्धमा स्वस्थरूपमा टिप्पणीसम्म गर्दा पाईदा अदालतको अवहेलना भन्दै सजाय गर्नुपर्ने अबस्था हुदैन (अधिवक्ता हेमांग शर्मा समेत सम्पादक तथा कार्यकारी सम्पादक, नव सुरुची साप्ताहिक, सुरुची प्रकाशन सहकारी संस्था लिमिटेड समेत निर्णय नं.७५४२ ने.का.प.२०६२ अङ्क ५) ।

११३. अदालतको अवहेलना गर्ने कुनै उद्देश्य र मनसाय नरहेको भविष्यमा पनि नगर्ने तथा स्वस्थ र स्वच्छ समाचार जनतासमक्ष सम्प्रेषित गर्दा जनता अदालतका कामकारवाही प्रति सूचित हुने ठानी समाचार प्रकाशित गरेको भन्ने देखिन आएको भन्दै उल्लिखित नवसुरुची साप्तिहिकलाई सजाय नगरिएको अवस्था छ । यसमा प्रकाशन गर्ने संस्था वा पत्रकारले पनि आफ्नो मनशाय न्यायालयको सम्मानको खातिर व्यक्त गरेको हुन पर्दछ । झारा टार्ने हिसावबाट अदालतको मर्यादामा आँच पुर्‍याउने मेरो नियत थिएन भनेर लेख्दैमा पनि हुदैन । साच्चिकै अर्थमा व्यक्त भएको हुनु पर्दछ ।

११४. खेम भण्डारीले वहसको क्रममा तथा लिखित वहसनोट एवम लिखित जवाफमा प्रकाशन स्वन्त्रताको जिकिर गरेको अवस्था छ । यो विषयमा हेर्दा प्रकाशन स्वतन्त्रता भन्नाले यो यस्तो कुरा छान्न हुन्न भन्ने बन्देजको व्यवस्थाको अधीनमा रही छान्ने स्वतन्त्रतालाई भन्नु पर्ने हुन्छ (इन्द्रकान्त मिश्र विरुद्ध मजिस्ट्रेट भुवनेश्वर सिंह समेतको मुद्दा (ने.का.प. २०१८ अंक १) । स्वतन्त्रता स्वच्छन्दता होइन । स्वतन्त्रता अनुशासित एवम मर्यादित अवधारणा हो । यसमा यो वा त्यो वाहानामा निरपेक्ष अधिकारको दावी गर्न मिल्दैन । यदि कसैले गर्दछ भने सो ठाउँ अस्विकार हुन्छ ।

११५. अब मुद्दाको विषय चुरो अदालतमा भएका वहसहरू समाचारको विषय बन्न सक्छ वा सक्दैन यसमा उन्मुक्ति हुने नहुने के हो ? भन्ने बारेमा हेर्नु पर्ने भएको छ ।

११६. अदालतमा भएको वहसहरू समाचारका विषय बन्न सक्छन वा सक्दैनन भन्ने सम्बन्धमा दुवै पक्षका जिकिरहरू अवलोकन गर्न सान्दर्भिक देखिएको छ ।

११७. यस सम्बन्धमा सर्व प्रथम प्रतिवादी खेम भण्डारीको जिकिर अवलोकन गरेर निवेदन बार एशोसियसनको जिकिर अध्ययन सान्दर्भिक देखिन्छ । खेम भण्डारीले उठाएका विषय निम्न रहेको देखिन्छ ।

क. कानून एवम् न्याय सम्पादन सम्बन्धी समाचार संकलन, सम्प्रेषण, प्रकाशन र प्रसारण संवेदनशिल विषयवस्तु हो । पत्रकार आचार संहिता २०७३ को दफा १२ मा न्याय निरूपणमा प्रभाव पार्न पत्रकार तथा सञ्चार माध्ययमले विचाराधीन मुद्दाको प्रकृया र निर्णयमा प्रतिकूल असर पर्न कुनै सामाग्री सम्प्रेषणगर्न नहुने उल्लेख छ । प्रस्तुत मुद्दामा अदालतमा विचाराधीन मुद्दा हो र निज पत्रकारले यस मुद्दा सम्बन्धी विषयलाई “निर्णयमा प्रतिकूल असर” नहुनेगरि जनमानसमा जानकारी प्रयोजनको लागि मात्र लेखिएको हो । साथै अदालतद्वारा न्यायसम्पादनमा मुद्दाका लागि माग गरिएको एमिकस क्युरी प्रतिवादीका नाता सम्बन्धभित्र पर्ने व्यक्तिलाई मनोनयन गर्ने जिल्ला अदालत बार एसोसियसनको त्रुटीपूर्ण निर्णयबारे समाचार लेख्नु दैनिक मानसखण्डको कर्तव्य हो र त्यस्तो बदनियतपूर्ण निर्णयको विरोध गर्नु पत्रकारको नागरिक दायित्व हो । यस कार्यको उद्देश्य अदालतलाई प्रतिकूल असर नभई अनुकूल असर पुर्‍याउनु रहेको छ ।

ख. अदालतमा भएका वहसहरू नागरिकलाई न्याय सम्पादन वारे जानकारी गराउन, सत्य तथ्य उजागर गर्न तथा मुद्दाको स्थितिबारे जनमानसमा खबर दिने उद्देश्यले समाचारको विषय बन्न सक्छ । अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू हेर्ने हो भने धेरै देशहरूमा अदालतको इजलास भित्रै प्रेस ग्यालेरीहरूको स्थापना गरिएको हुन्छ जहा बसेर पत्रकारहरू इजलासको बहस टिपोट गर्ने गर्दछन । यसै सन्दर्भमा २०१४मा Ewing v Crown Court को मुद्दामा प्रेस ग्यालेरीमा टिपोट गरिएको विषयलाई लिएर परेको अदालतको अवहेलना मुद्दालाई उल्ट्याउँदै Lord Justice Burnett and Mr Justice Sweeney ले वैध उद्देश्य लिएर वहस टिपोट गर्नु र समाचार संकलन गर्नु अवहेलना नहुने ठहर गरेका छन ।

११८. अदालतको अवहेलना भयो भनेर सूचना दिने सूचना दाताको रूपमा रहेको नेपाल बार एशोसियसन कञ्चनपुर एकाईको भनाई पृथक रहेको देखिन्छ । न्यायिक समाचार तथा अवहेलनाको विषयलाई एकै ठाउँमा जोडेर प्रस्तुत गरिएको अवधारणामा बार एशोसियसनका मान्यताहरू तलका प्रकरणमा समाधान गरिएको अर्को प्रश्नमा उल्लेखन गरिएको छ । न्यायिक समाचारमा अदालतमा बहस गरेको विषयलाई समाचारमा के कसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ वा सकिदैन भन्ने सम्बन्धमा नेपाल बार एशोसियसनले धारणा बनाउन सकेको पाइएन ।

११९. अदालती समाचारहरू प्रकाशन एवम् प्रसारण गर्ने नपाइने भन्ने हुदैन । तर कसरी प्रकाशन एवम् प्रसार गर्ने भन्ने विषय महत्वपूर्ण हो । विश्वको समाचार प्रसारण एवम् प्रकाशनको अवस्था हेर्दा न्याय सम्बन्धि समाचारहरू विरलतम मात्र आएका हुन्छन् । आउँदा पनि सन्तुलित एवम् संयमित ढङ्गबाट प्रस्तुत गरिएका हुन्छन् । न्यायालयमा भए गरेका काम कारवाहीहरूमा व्यक्तिले शंका गर्न पाइन्छ । तर शंका उपद्रव मच्चाउने प्रकृतिको हुन हुदैन । किनकी न्यायिक विषय भनेको अत्यन्त संवेदनशील विषय हो । न्यायालय व्यक्तिको जनताको नागरिकहरूको आस्थामा टिकेको हुन्छ । न्यायिक आस्था नै भक्तियो भने सो राज्य नै असफल हुन जान्छ ।

१२०. आफूलाई मनमा लागेको शंका उचित तरिकाबाट व्यक्त गर्न सबैलाई अधिकार छ । तर शंका व्यक्त गरेको भन्ने निहुँबाट अदालतको मानमर्यादालाई कसैले कमजोर पार्न हुँदैन । कानूनी राज्य कायम राख्न हामी कटिबद्ध नेपालीले सदैब यस न्याय मन्दिरको मर्यादालाई उच्चा से उच्चा राख्न सत्प्रयत्न गर्नु परेको छ (श्री सर्वोच्च अदालत विरुद्ध कर्मचारी सञ्चयकोष सुन्धाराका प्रशासक लोकबहादुर विष्ट निर्णय नं. ६०२ ने.का.प. २०२८ अंक: १)।

१२१. प्रकाशित कुनै समाचार वा लेख इत्यादि अपराधजन्य छन् वा छैनन् अथवा त्यस्तो अपराध कसैले गरेको छ वा छैन भन्ने कुरा कुनै व्यक्ति विशेषको व्यक्तिगत सरोकार वा चासोको कुरा नहुने हुनाले त्यससम्बन्धमा कसैले उजुर गर्ने वा जाहेर पठाउने सम्भावना बहुतेक कम हुन्छ । त्यस्तोमा संस्थागत रूपमा बार जस्ता संस्थाहरू अदालतको मर्यादाको रक्षार्थ ढाल बनेर आउनु पर्ने हुन्छ । राज्यको सुरक्षा शान्ति एवम् व्यवस्था सर्वसाधारण जनताको सदाचार नैतिकता इत्यादि कायम राख्ने जस्त राष्ट्रिय अथवा सार्वजनिक हितका कतिपय कुराहरूका सम्बन्धमा सम्बन्धित अधिकारीलाई आफै कारवाई चलाउने र निर्णय गर्ने कानूनी अधिकारहरू पनि रहेका हुन्छन् । कसैले जाहेर गरेन भने पनि अदालत आफैले थाह पायो भने पनि कारवाही चलाउने हुन्छ नै (विस्तृत- बद्रिप्रसाद गुप्ता विरुद्ध मुख्य अञ्चलाधीश सरदार श्री विष्णुमणि आचार्य बागमती निर्णय नं. ६०४ ने.का.प. २०२८ अंक: १) । प्रस्तुत विवादमा भने संस्थागत निर्णय भएर अदालतमा विवाद प्रस्तुत भएको छ ।

१२२. पत्रपत्रिका जनतासमक्ष पुग्ने प्रचारको एउटा शक्तिशाली माध्यम भएकोले यसको आफ्नै खास विशेषताहरू छन् । यस माध्यमको दुरुपयोग भएको खण्डमा त्यसको प्रभाव समाजमा छिट्टै र व्यापक रूपमा पर्न सक्ने सम्भावना हुन्छ । तसर्थ कुनै अपराधिक लेख वा समाचार कुनै पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएको छ भने तुरुन्त त्यसको प्रसारलाई रोक्न यथोचित कारवाई गर्न आवश्यक हुन्छ । तसर्थ यस्तो कारवाईमा अदालती कारवाईको विस्तृत प्रक्रिया अपनाउने कुरा व्यवहारिक नै हुनसक्ने (बद्रिप्रसाद गुप्ता विरुद्ध मुख्य अञ्चलाधीश सरदार श्री विष्णुमणि आचार्य बागमती निर्णय नं. ६०४ ने.का.प. २०२८ अंक: १) । यसर्थ यस्तोमा अन्य विकल्पयुक्त कार्यविधि अपनाएर कारवाही गरिने हुन्छ । सामान्यतया पत्रकारिताको व्यवसाय गर्ने प्रकाशकले आफ्नो पत्रपत्रिकामा कुनै लेख समाचार इत्यादि प्रकाशित गर्दा त्यसको प्रकृति र परिणामका सम्बन्धमा यथोचित विचार पुर्‍याएर प्रकाशित गर्नुपर्ने र गरेको अनुमान हुने हुन्छ ।

१२३. स्वस्थ आलोचना दण्डनीय हुँदैन, तर अदालतको मर्यादामा आँच आउने अतिरन्जितपूर्ण कार्य भने कारवाहीको विषयवस्तु मानिन्छ र त्यसरी गरिने स्वतन्त्रताको दुरुपयोग रोक्नु अदालतको कर्तव्य नै मानिन्छ । अदालतमा विचाराधीन रहेको मुद्दाको स्वच्छ सुनुवाई बारे प्रवृत्त धारणा राखेर प्रकाशित गर्नु पनि अवहेलनापूर्ण कार्य मानिन्छ । यी बन्देजहरू विचारहरूको स्वतन्त्र प्रवाहलाई अवरुद्ध गर्नलाई नभएर प्रेस स्वतन्त्रताको दुरुपयोग रोक्न तथा न्यायपालिकाको मर्यादा र त्यसप्रति रहेको जनताको आस्थाको बर्चस्व कायम राख्न सकृय हुने गरेको पाइन्छ । बेलायती परिप्रेक्षमा संसदले बनाएका ऐनहरूको संवैधानिकता जाँच गर्न नसकिने स्थिति भएकाले त्यहाँ प्रेस स्वतन्त्रता भनेको संसदले कानूनबाट निर्धारण गरेको विषय हो र कानूनले निर्धारण गरेको कुनै पनि सीमा प्रेसले उल्लंघन गर्न पाउने देखिँदैन (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८)।

१२४. प्रजातान्त्रिक खुला समाजमा विचारहरूको स्थायी प्रवाह मार्फत सचेत जनमत तयार गर्ने कार्यमा संचार क्षेत्रले खेल्ने भूमिका कम महत्वपूर्ण छैन । विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता नागरिकलाई जति मात्रामा संविधानले प्रदान गरेको छ त्यति मात्रामा मात्र प्रेसले पूर्व बन्देजबाट उन्मुक्ति प्राप्त गरेको छ । दुवै हकहरूको प्रयोग आ-आफ्ना सीमा भित्र रहेर भएको छ छैन भनेर यो अदालतले हेर्न जाँच्न सक्छ । त्यसमा कुनै अड्चन छैन (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८)।

१२५. स्वस्थ आलोचना गर्न हुने तर न्याय सम्पादनको कार्यमा सरिक हुने व्यक्तिको अभिप्रायमा दुनियाँले अनुचित दोषारोपण गर्न सक्ने किसिमको आलोचनालाई छूट नदिएको मात्र नभई त्यसलाई वर्जित गरिन्छ । यस सम्बन्धमा निम्न भनाई महत्वपूर्ण देखिन्छ ।

The path of Criticism is a public way the wrong headed are permitted toern.
There in ; provided that members of the public abstain from imputing improper motives to Those Taking part in the administration of justice.(Andre paul Terence Ambard V the Attorney General of Trinidad and Tobago AIR 5936 PC 141)

१२६. प्रकाशित लेख समाचार टिका टिप्पणी अवहेलनाजनक छ वा छैन सो सम्बन्धमा विचार गर्दा सम्पूर्ण प्रकाशित तथ्यलाई तथा त्यसपछिका व्यवहारहरूलाई हेर्नु पर्छ । कहिलेकहिँ प्रकाशित सामाग्रीको कुनै एक मात्र भाग पनि अवहेलनाजन्य हुन सक्छ । चलाख प्रस्तोताले कहिलेकहिँ सिधा नभनेर सन्दर्भको अर्थ लगाउदा बुझ्ने तर सामान्य रूपमा नकरात्मक अर्थ नलाग्ने गरि प्रस्तुत गर्ने हुन्छ । त्यस्तोमा न्यायालयले पनि अत्यन्त सावधानीका साथमा विचार गर्नु पर्ने हुन्छ । जनमानसमा असन्तोष र अविश्वासको भावना उत्तेजित गरि प्रष्टतया जन आक्रोस हुने स्थितिको सिर्जना गरेको छैन ? भन्ने मान्यतामा न्यायालयले हेर्नु पर्ने हुन्छ । कहिलेकहिँ सकारात्मक सामग्री प्रकाशन गर्दा पनि नकरात्मक अर्थ लाग्ने र कहिलेकहिँ पूरै नकरात्मक भनि प्रस्तुत गर्दा सकारात्मक अर्थ लाग्ने पनि हुन्छ । यो पटुतामा लेखन शिल्पिमा भर पर्ने तथ्य हो ।

१२७. अदालतमा पर्ने मुद्दा सम्बन्धी विभिन्न विषयको ज्ञानको साथै ती विषय सम्बन्धी कानूनहरूको अध्यावधिक ज्ञान न्याय सम्पादनको लागि अनिवार्य हुन्छ । कानूनमा उच्च शिक्षा प्राप्त गरि निरन्तर अध्ययनशील रहने विद्वान कानून व्यवसायीहरूले न्याय प्रशासन प्रकृत्यामा माहुरीले आफ्नो चाकामा मह खोजी गरेर ल्याए जस्तो विवादको विषयवस्तु सम्बन्धमा कानूनको अध्यावधिक ज्ञानको परिपूर्ति गरि न्याय प्रदान गर्न सहयोग पुऱ्याउंछन् भन्नुमा कुनै अत्युक्ति हुँदैन । यद्यपि कानून व्यवसायीहरूले आफ्नो कर्तव्य स्वच्छन्द, निर्भिक

र निर्विध रूपले पुरा गर्न नपाउने हो र त्यस्तोमा समेत अदालत चुप लागी बस्ने हो भने विद्वान कानून व्यवसायीहरूसँग त्यस किसिमको सहयोगको अपेक्षा सम्म पनि गर्न सकिंदैन । तसर्थ अदालतबाट हुने न्याय सम्पादन प्रकृत्यामा सहयोग पुऱ्याउन आउने कानून व्यवसायीहरूलाई हातपात, हुलहुज्जत वा कुनै किसिमले भय, त्रास वा दबाबमा पार्ने वातावरण सृजना गरि निजहरूलाई आफ्नो कानूनी कर्तव्य गर्न अवरुद्ध गर्ने कार्य स्वयंमा अदालतको अधिपत्यलाई गैरकानूनी चुनौती दिने कार्यको रूपमा मात्र नपर्ने कुनै कारण देखिंदैन । यस किसिमको दुस्साहस गर्ने व्यक्तिलाई अदालतले अबहेलनामा कारवाही गर्न पाउने आफ्नो अधिकारको प्रयोग गरि न्याय सम्पादन, प्रकृत्याका सहयोगी एवम् अदालतकै अधिकृतको रूपमा मानिएका विद्वान कानून व्यवसायीहरूमा स्वतन्त्र र निर्भिक बातावरण कायम राख्नु पर्ने कर्तव्य हुन आउछ (नेपाल बार एसोशिएशनका सचिव अधिवक्ता हरिहर दाहाल विरुद्ध मन बहादुर गुरुङ समेत निर्णय नं.- ४६८४ ने.का.प. २०५० (क) अङ्क १) ।

१२८. अदालतका न्यायाधीश, कर्मचारी तथा अदालती कारवाहीमा सरिक कानून व्यवसायीहरूलाई कर्तव्यबाट बीचलित गराउन खोज्नु, उनीहरूको मान सम्मान वा मर्यादामा आँच पुऱ्याउनु, अदालतको आदेशको अवज्ञा गर्न, न्याय प्रशासनमा अनावश्यक दख्खल वा हस्तक्षेप पुऱ्याउने कार्यलाई अदालतको अवहेलना मानिने हुन्छ (मुनीर अहमद दर्जी विरुद्ध श्री ५ को सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बबरमहल काठमाडौंसमेत निर्णय नं. ४६०७ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ९) ।

१२९. कुनै पनि विषय बारम्बार प्रकासन वा प्रसारण हुन्छ भने त्यसले अवहेलनाको गठन गर्दछ । अर्काले प्रकासन गरेको विषय भए पनि त्यसलाई पुनः प्रस्तुत गर्ने कार्य भयो भने त्यसबाट उसको आन्तरिक मनशाय रहेको भन्ने तथ्य स्थापित हुन्छ । विकेण्ड पत्रिकामा साप्ताहिक विमर्शमा प्रकाशन भएको कार्टुन पुनः प्रकासन गरेकोमा कार्टुन पुनः प्रकाशनबाट अदालत प्रति जनमानसमा भ्रम सिर्जना हुन सक्ने हुँदा विपक्षीको कार्यबाट अदालतको अवहेलना हुन जाने देखिन्छ । पुनः प्रकाशन हो भन्दैमा त्यस प्रकाशनबाट अदालतको अवहेलना हुँदैन भन्न नमिल्ने भनेर नेपाल ल क्याम्पसमा अध्ययनरत लक्ष्मी खड्का विरुद्ध अंग्रजी भाषामा प्रकाशित हुने विकेण्ड पत्रिकाको प्रकाशन श्री टि. वि. दाहाल ऐ. का फाउण्डिङ इडिटर नगेन्द्र शर्माको मुद्दामा बोलिएको छ (निर्णय नं: ४९८८ ने.का.प. २०५१, अङ्क १०) ।

१३०. अदालतमा मुद्दाको वहस पैरवी हुने क्रममा विभिन्न सवाल जवाफहरू हुने गर्दछ । अवस्थाअनुसार कहिलेकाहीँ त न्यायाधीश र वकिलका बीचमा पनि बाहिरबाट हेर्दा झगडा नै गरे जस्तो पनि देखा पर्दछ । यस्तो दृश्य हेर्नलाई मजा आनन्द पनि आउन सक्छ । यस्ता विवाद झगडायुक्त छलफलमा विभिन्न तत्वहरूको पनि प्रवेस हुने संभावनाहरू रहन्छ । तर ति यथार्थमा झगडा नभएर आवाजको आरोह अवरोह मात्र हो । यो परिस्थितिले निम्त्याउने हुन्छ । अझ भनौ कथाले मागेको वातावरण श्रृजना पनि हुन्छ । यस्ता कुराहरू बाहिर के के न भएको जस्तो गरि समाचारका रूपमा प्रकाशन हुन प्रसारण हुन सक्दैनन । त्यस्ता कुराहरू अदालतको कक्ष (Court room) भन्दा बाहिर आएकोलाई रूचिकर मानिंदैन ।

१३१. मुद्दाको सुनुवाईको सिलसिलामा न्यायाधीशले कुनै कुरा प्रष्ट गर्नुको लागि सोधिएको प्रश्नलाई अदालतको राय ठहराएर पनि सम्पेषण गरिने गरेको देखा पर्दछ । वास्तवमा त्यसो होइन । त्यस्ता कुराहरू नबुझिकन प्रस्तुत गरियो भने जनतालाई गलत सूचना प्रवाह गर्नु हुन्छ । त्यसकारण खुल्ला इजलासमा गरिएको कारवाहीबाट संचार माध्यमले जनतालाई ठिक सूचना प्रवाह गर्ने दायित्व वहन गर्ने हुँदा अदालतमा संचार माध्यम तर्फबाट उपस्थित व्यक्तिले वस्तुनिष्ठ (objective) र ठिक (Accurate) सूचना प्रवाह गर्नु आवश्यक हुन्छ तर विभिन्न पत्रपत्रिकामा यिनै विषयमा बेग्लाबेग्लै समाचार प्रकाशनले अदालतको कारवाहीलाई यथार्थ रूपमा प्रवाह गरेको पाइँदैन । त्यसबाट सर्वसाधारणले गलत निष्कर्ष निकाल्न सक्छन् । प्रत्येक संचार

माध्यमको उद्देश्य जनहीत (Public Interest) हुनुपर्छ र त्यसको प्रतिकूल सामाजिक मर्यादालाई रुचिकर नहुने (Dissatisfaction) सूचना प्रवाह गरिनु हुँदैन । त्यो सीमा भित्र राज्यको चौथो अंगले जनताको पहरेदारको (Public watch dog) काम गरि न्यायिक सक्रियता, कानूनी राज्यको सम्बर्धन र जनचेतना अभिवृद्धि र सार्वजनिक पदमा रहेको व्यक्तिको उत्तरदायित्व (Accountability) तर्फको जगारुकता ल्याउन गहन योगदान प्रदान गर्न सक्छ । तसर्थ संचार माध्यम स्वयं आत्म संयमयुक्त (Self-Restraint) भएपछि मात्र सूचनाको सशक्त माध्यमको पनि गरिमा वृद्धि हुन्छ । उत्तरदायित्व सहितको स्वतन्त्रताको मद्दत गर्छ भने स्वच्छन्द स्वतन्त्रता खतरनाक हुन्छ भन्ने कुरा सदैव मननयोग्य छ (मदन शर्मा विरुद्ध पृष्ठभूमि साप्ताहिकका सम्पादक तारा न्यौपाने समेत नि.नं. ६५४९ ने.का.प. २०५५अड्क ४)।

१३२. कानून व्यवसाय अरू पेशा जस्तो नभएर संवैधानिक रूपमा पनि चिनिएको पेशा हो । संविधानमा अरू पेशाको उल्लेखन छैन तर कानून व्यवसायीको प्रसङ्ग भने विभिन्न स्थानमा रहेको छ । पक्राउ परेको अभियुक्तले रोजेको कानून व्यवसायीको सेवा पाउनेदेखि लिएर महान्यायाधिवक्ता एवम न्यायाधीशको नियुक्तिको प्रसङ्गमा समेत कानून व्यवसायीको चर्चा गरिएको अवस्था छ । यो पेशाको बारेमा विश्वका प्रायः सबैजसो संविधानमा उल्लेखन भएको पाइन्छ । यसबाट यो पेशाको मर्यादा उच्च रहेको भन्ने स्थापित हुन्छ ।

१३३. नेपालको सन्दर्भमा वरिष्ठ अधिवक्ता तथा अधिवक्ता अभिवक्ता तथा अभिकर्ताको तह सम्मका कानून व्यवसायी रहेको अवस्था छ । तहगत रूपमा निजहरू पेशागत हैसियत पनि फरक रहेको छ । साविकको कानून व्यवसायी ऐन २०२५ तथा हालको कानून व्यवसायी परिषद ऐन २०५० समेतलाई अवलोकन गर्दा वरिष्ठ अधिवक्ता तथा अधिवक्तालाई सर्वोच्च अदालत लगायत नेपालका जुनसुकै अड्डा, अदालत वा अधिकारीका समक्ष आफ्नो पक्षका तर्फबाट उपस्थित हुने, पैरवी गर्ने र बहस गर्ने अधिकार रहेको छ । त्यसैगरी अभिवक्तालाई उच्च अदालतसम्म आफ्नो पक्षका तर्फबाट उपस्थितहुने, पैरवी गर्ने र बहस गर्ने अधिकार रहेको छ । अभिकर्तालाई जिल्ला अदालतसम्म आफ्नो पक्षका तर्फबाट उपस्थितहुने, पैरवी गर्ने अधिकार रहेको छ ।

१३४. कुनै कानून व्यवसायीले कुनै मुद्दामा कुनै पक्षको तर्फबाट उपस्थित हुन, पैरवी गर्न तथा बहस गर्न जाँदा बाटोमा निजलाई कुनै देवानी मुद्दाको बिगो वा सजायको सम्बन्धमा पक्राउ नगरिने गरि वचाव समेत रहेको छ । कुनै कानून व्यवसायीले बहसको सिलसिलामा बोलेको कुनै कुरालाई लिएर निज उपर कुनै प्रकारको गालीबेइज्जती मुद्दा चलाउन सकिने छैन भनेर बहस पैरवीको क्रममा व्यक्त भएका तथ्यहरूका सम्बन्धमा वचाव समेत गरिएको छ । यस्तो व्यवसाय गर्नको लागि कानून व्यवसायीमा दरिनु पर्ने हुन्छ । कानून व्यवसायीमा नदरिई कसैले पनि कुनै मुद्दामा मुद्दाको कुनै पक्षको तर्फबाट अड्डा, अदालतमा उपस्थित हुन, पैरवी गर्न तथा बहस गर्न पाइदैन ।

१३५. यस्तो सम्मानित पेशामा रहेका व्यक्तिहरूले अदालतमा व्यक्त गरेका कुराहरूका बारेमा बाहिर हल्का टिकाटिप्पणी गर्न पाइदैन । अमुकले यस्तो भन्नु भयो भन्ने समाचार बाहेक अरू आफ्ना विचारहरू थप्न पाइदैन । अदालतको कक्षबाट (Court room) समाचार कक्षसम्म (News room) पुग्न त पाइन्छ त्यसमा आफ्नो दृष्टिकोण (Views) थप्न पाइदैन । प्रतिवादी खेम भण्डारीले बहसको क्रममा **वरिष्ठ अधिवक्ताको वहस मलाई मन परेन भनेर भन्नु भयो । मन नपराउन पाइन्छ । त्यो मन नपराएको कुरा निजले मनमा मात्रै राख्ने हो ।** अदालती कारवाहीका विषयहरू बाहिर खुला रूपमा टिकाटिप्पणी भएर कथित निष्कर्ष भनेर प्रस्तुत गर्न सकिदैन । यसले अवहेलनाको स्थिति उत्पन्न हुन्छ । अदालतबाट भएका फैसलाहरूको पनि शैक्षिक एवम प्राज्ञिक रूपमा मात्र टिप्पणी गर्ने हुन्छ । विधिशास्त्रीय मूल्याङ्कन बाहेक न्यायको बारेमा वितृष्णा हुने गरि टिप्पणी गर्न पाइदैन । यस्तो टिप्पणी पनि विश्वविद्यालयका प्राध्यापक विद्यार्थी विश्लेषक एवम विधिवेत्ताहरूले मात्र गर्न पाउछन । मुद्दाका पक्षहरू तथा मुद्दामा बहस गरेका कानून व्यवसायी वा मुद्दाको हितमा समाविष्ट भएका

व्यक्तिहरूले यस्तो टिकाटिप्पणी गर्न पाइदैन । यो नै अदालती समाचार न्यायको सम्प्रेषण सम्बन्धी नियम हो । यदि अदालतका कक्षहरूमा उठेका विषयहरूको निर्वाध रूपमा समाचार बनाउने हो भने पत्रिकाहरूले अरु विषय नै खोज्न पर्दैन । कतिपय विषय अदालतको खुला परिवेस भए पनि बाहिर आएमा मानहानी एवम अवहेलनाको विषय बन्न सक्छ । त्यसै भएर विश्वमै न्यायिक विषयमा समाचारहरू बनाइदा विशेष ध्यान दिने गरिन्छ । अन्य राजनैतिक समाचार जस्तै अदालती समाचारहरू प्रस्तुत हुदैन ।

१३६. अदालतको फैसला आदेशमा चित्त नबुझाउने पक्ष रहेका हुन्छन् । चित्त नबुझाउने उनीहरूको अधिकार पनि हो । कहिलेकाँही न्यायिक काम कारवाहीबाट अन्याय भएको पनि हुन सक्छ । त्यसको उपचार पुनरावेदकीय अधिकारबाट सुधार गर्न सकिन्छ । अन्याय भयो वा चित्त बुझेन भन्नुको अर्थ उसको माग वा आग्रह अन्तिम हो, र त्यसै अनुरूप फैसला वा आदेश हुनुपर्छ भन्न कदापि मिल्दैन । फैसला गर्ने न्यायाधीश कसैबाट प्रभावित नहोस् र निष्पक्ष न्याय दिन सकोस् भनेर नै अदालतमा विचाराधीन मुद्दामा प्रभाव पार्ने गरी कुनै पनि विचार वा अभिव्यक्ति दिन पाइदैन भनिएको हो । यसरी विचार वा अभिव्यक्ति दिनु अदालतको मानहानी मानिएको छ । यो विषयमा प्रतिवादी खेम भण्डारी अवगत नै हुनुहुन्छ । कसैसँग रिस उठ्यो भन्दैमा न्यायिक विषयमा धावा बोल्न पाइदैन ।

१३७. यसर्थ अदालतमा कुनै पनि मुद्दामा गरिएका बहसहरू समाचारका विषयहरू त बन्न सक्छन् तर बाहिरको खुला समाजमा टिकाटिप्पणीका विषय बन्न सक्दैन । कुनै पनि कानून व्यवसायिले गरेको बहसका बारेमा गरिएका नकरात्मक टिप्पणिहरूले न्यायिक निर्णयमा प्रत्यण प्रभाव पार्दछ । अर्को तर्फ कानून व्यवसायी निर्भिक भएर आफ्ना विचारहरू राख्न पाउदैनन् । निर्भययुक्त वातावरण भएन भने बहस गर्न पनि अमुक व्यक्ति वा संस्थाले के भन्ने हो भनेर उनीहरूको इच्छाको बहस पैरवी गर्नु पर्ने हुन्छ । यस्तो अवस्था कदापि स्विकार्य हुदैन ।

१३८. अब अन्तिम प्रश्न विवादित विषयबाट अदालतको मान सम्मान मर्यादामा परेको असर के छ ? यि प्रतिवादीलाई सजाय हुने नहुने के अवस्था हो भनेर हेर्नु परेको छ ।

१३९. प्रस्तुत प्रश्नमा निर्णयमा पुग्नको लागि प्रतिवादीबाट प्रस्तुत गरिएका तथ्यहरू के रहेका छन भनेर अवलोकन गर्नु परेको छ । यसको लागि निजले आफ्नो सम्पादनमा प्रकाशित हुने मानस खण्ड दैनिक पत्रिका तथा निजको व्यक्तिगत फेसबुकमा उल्लेखन गरिएका विषयहरू टिकाटिप्पणीहरू के कस्ता रहेका छन भनि हेर्दा निम्न अवस्थहरू देखा परेको छ । ति प्रस्तुत गरिएका समाग्रीहरू अवहेलनाको गठन गर्दछ कि गर्दैन भन्ने प्रस्तुत विवादको मूल निरोपण गर्नु पर्ने विषय रहेको छ । अदालतमा प्रिन्ट गरि प्रस्तुत गरिएका तथा निजले व्यक्त गरेका एवम पोष्ट गरेका एवम पत्रिका मानस खण्डमा प्रकाशित सामाग्रिहरूको अवलोकन तलका प्रकरणहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१४०. खेम भण्डारीले तथा निजका विषयमा पत्रिका एवम अनलाईनमा प्रकाशित समाग्री निम्न रहेको छ -

सि.नं.	शिर्षक	व्यहोरा	प्रकाशित समय र श्रोत
		सान्दर्भिक अंशहरू	
१	निर्मला मदन गिरी हत्या काण्ड : न्यायि	महेन्द्रनगर, २९ फागुन । निर्मला हत्याकाण्डको अनुसन्धानका क्रममा प्रमाण मेटिएको र निर्दोषलाई अभियुक्त दिन यातना दिएको अभियोगमा आठ प्रहरीविरुद्ध चलाईएको मुद्दामा	प्रकाशित: २०७५ फाल्गुण २९ , १२:०२ बजे

क प्रक्रिया एमिकस क्यूरीमा प्रतिवादीमध्येका एकका सम्बन्धीलाई पठाइएको आरोप लगाइएको छ । मानस खण्ड

नै विथो ल्ने यस्तो डिजाइ न विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा पठाउने निर्णय गरेको छ । महेन्द्रनगरमा क्रियाशील एक अधिवक्ताले अधिवक्ता विष्ट अभियुक्त तथा वर्खास्तीमा परेका एसपी डिल्लीराज विष्टका नातासम्बन्धी भएको दावी गरेका छन् । अनलाईन र पत्रिका

दैनिक मानसखण्डको संक्षिप्त अनुसन्धानले अधिवक्ता विष्ट र पूर्व एसपी विष्ट नातासम्बन्धमा पर्ने देखाए पनि ठोस जानकारी प्राप्त हुन सकेको छैन । जिल्ला बार एशोसिएनका सचिव देवराज पन्तले अदातलले माग गरे बमोजिम अधिवक्ता विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा पठाइएको बताए । उनका अनुसार जिल्ला बारका सदस्यमध्येबाटै छान्नुपर्ने भएकाले विष्टलाई क्यूरीमा पठाइएको उनको भनाई छ । उनले अधिवक्ता विष्ट अभियुक्तहरूमध्ये कसैको सम्बन्धी भएको बारे आफूलाई थाहा नभएको बताए । अधिवक्ता विष्ट सात वर्ष देखि कानून व्यवसायीको काम गरिरहेका छन् ।

सोमबार उच्च अदालत बारले वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर प्रसाद भट्टलाई क्यूरीमा पठाउने निर्णय गरेको थियो भने मंगलबार जिल्ला बारले अधिवक्ता हरेन्द्र राज विष्टलाई एमिकस क्यूरीका लागि पठाएको छ ।

अदालतले दायर भएका दुबै मुद्दाका केही विशिष्ट पक्षमा परामर्श दिन एमिकस क्यूरीका लागि उच्च अदालत बार र जिल्ला अदालत बारलाई गरेको अनुरोध अनुसार एमिकस क्यूरी गठन भएको छ ।

अदालतले एमिकस क्यूरीलाई तीनवटा विषयमा राख्न सुझाएको छ । मुद्दाको हदम्याद, जाहेरी दिने व्यक्तिहरूको कानूनी हैसियत र अभियुक्तहरूविरुद्ध सोझै मुद्दा चलाईएको विषयमा क्यूरीले सुझाव दिनेछ । क्यूरीको सुझाव सर्वसम्मत भए अदालत सोझै मुद्दामा प्रवेश गर्नेछ भने क्यूरीमै मत बाझिएमा बहस हुनेछ ।

क्यूरीले मुद्दाको हदम्याद सकिएको वा नसकिएको भन्नेबारेमा छलफल गर्नेछ । १० साउनमा घटना भएको थियो भने २२ फागुनमा मात्रै मुद्दा दर्ता गरिएको छ । त्यसै गरि क्यूरीले निर्मलाकी आमा दुर्गादेवी प्रमाण मेटाएको विषयमा र दिलिपसिंह विष्टका दाजु खडक विष्टले आफ्ना भाईलाई यातना दिएर नक्कली अभियुक्त बनाउन खोजेको विषयमा जाहेरी दिएका थिए । साथै, आठैजना अभियुक्तविरुद्ध मुद्दा दायर गर्दा विभागीय स्वीकृति लिन आवश्यक भए नभएको बारेमा पनि क्यूरीले सुझाउने छ ।

थुनछेक बहस जारी

प्रहरीविरुद्धको जिल्ला अदालतको प्रारम्भिक आदेशपछि प्रतिवादीको बयान लिने क्रम सकिए पनि थुनछेक बहस जारी रहेको छ ।

जिल्ला अदालत कञ्चनपुरले ६ अभियुक्तको बयानपछि सोमबारबाट सुरु गरेको थुनछेक बहसमा वादी र प्रतिवादीतर्फ सात जनाले बहस गरेका छन् ।

जिल्ला अदालत कञ्चनपुरको एक नम्बर ईजलासमा मंगलबारसम्म वादीतर्फका छ जना कानून व्यवसायीले बहस गरेका छन् भने प्रतिवादी पक्षबाट एक जना वकीलले बहस गरेको जिल्ला अदालत कञ्चनपुरले जनाएको छ । जिल्ला अदालत श्रेस्तेदार हरिकृष्ण अवस्थीका अनुसार वादीतर्फबाट अधिवक्ता बसन्त गौतम, ईन्द्र आर्याल, बद्री प्रसाद भुसाल, जिल्ला न्यायाधिवक्ता देवराज भारती र सहायक जिल्ला न्यायाधिवक्ता मोहनी प्रसाद जोशीले ईजलासमा बहस गरेका हुन् ।

बहसमा उनीहरूले प्रमाण नष्ट र यातनाको अभियोग लागेका अभियुक्त दोषी भएकोले थुनामा राखेर मुद्दा चलाउनुपर्ने बताएको छन् । अभियुक्तहरूले निर्मला हत्याकाण्डको अनुसन्धानमा प्रमाण नष्ट गरेको र निर्दोषलाई मानसिक तथा शारिरीक यातना दिएको वादी पक्षको कानून व्यवसायीको दावी छ ।

त्यस्तै प्रतिवादीको तर्फबाट भने एक जना मात्र कानून व्यवसायिले बहस गरेका छन् । मंगलबार समय अभावले प्रतिवादीतर्फका एक जनाको वकीलले मात्रै बहस गरेको श्रेस्तेदार अवस्थीको भनाई छ । प्रतिवादी वर्खास्तमा परेका इन्स्पेक्टर जगदिश भट्टको तर्फबाट कानून व्यवसायी ईन्द्र प्रसाद लेखकले बहस गरेका थिए ।

उनले घटनामा अभियुक्तद्वारा प्रमाण मेटाउने काम नगरेको र उनीहरूले आफ्नो पदीय जिम्मेवारी पूरा गरेकाले साधारण तारेखमा रिहा गरिनुपर्ने मागदावी गरेका थिए ।

थुनछेक बहसपछि अदालतले अभियुक्तहरूलाई धरौटीमा छोड्ने वा पुर्पक्षका लागि कारागार पठाउने भन्ने निर्णय गर्नेछ ।

२	निर्मला हत्या काण्ड र म विरुद्ध अदालती-मुद्दाका	अवलेहनाको मुद्दा : यस मुद्दामा ममाथि लगाइएका आरोप निराधार हुन् भनी अदालतको फैसला आउने निश्चित छ किनभने मैले दैनिक मानसखण्ड र मेरो फेसबुकमा कहिकतै अदालतको सम्मानमा आँच पुऱ्याउने वा अदालतलाई प्रभावित गर्ने एक शब्द लेखेको छैन । आश्चर्य त के भने जिल्ला बारले मेरा विरुद्ध संकलन गरेका प्रमाणहरूमध्ये केही मैले मेरो फेसबुकमा कुनै व्यक्तिलाई लक्षित गरि लेखेका स्टाटस संलग्न छन् । मिसिलमा सुरक्षित ती स्टाटसको प्रिन्टमा अदालत भन्ने शब्द त छोडौं कुनै व्यक्तिको नाम समेत छैन । नामै नकिटिएको त्यो व्यक्तिले आफूलाई अदालत ठान्दो रहेछ र बार उसका	प्रकाशित: २०७५ चैत्र २४ , ११:५९ बजे मानसखण्ड
---	---	--	--

चाडको वरिपरी नाचदो रहेछ भन्ने प्रष्ट भएको छ । मलाई अल्झ्याउने काममा बार
 अर्थ : एसोसिएसन नै किन उचालियो भन्ने प्रश्नका कारण पो म हैरान छु ।
 खेम अन्तमा, ममाथि भइरहेका आक्रमणलाई मैले सामान्य रूपमा लिएको छु ।
 भण्डा होहल्लाबाट मेराविरुद्ध गरिएका आक्रमणलाई जसरी मैले एकपछि अर्को
 री गर्दै निस्तेज गरिरहेको छु, त्यसरी नै अदालतमा विचाराधीन सबै
 मुद्दामा अदालतबाटै मैले विजय हासिल गर्नेछु । समाजको वृहत्तर
 हितका लागि, अपराध र अपराधीकरणविरुद्ध ३० वर्षे पत्रकारिता
 जीवनमा म लडिरहेको इतिहास जीवन्त छ । म पारदर्शी, सुशासित र
 सभ्य समाजका लागि लडिरहँदा आउने वाधा व्यवधानलाई सहजै चिर्न
 सक्छु किनभने मेरा एजेण्डा मेरो नियत ठीक हुन्छ । म भय र लोभबाट
 मुक्त भएर एजेण्डाको उठान गर्छु र मेरा ९९ प्रतिशत एजेण्डा सफलतामा
 टुंगिएको गौरवपूर्ण इतिहास छ ।

निर्मला भण्डारीविरुद्ध चार मुद्दा

प्रकरण	निर्मला प्रकरणमा अभियुक्त पहिचान गरि मुद्दा नचलाईए पनि यही पहिलोपोस्ट
लाई	प्रकरणसँग सम्बन्धित पाँच वटा मुद्दा कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा 18th
'द्वि	चलिरहेको छ। एउटा मुद्दा अधिकारकर्मीहरूको पहलमा दायर भएको April
स्ट	एसपी विष्टसहित ८ प्रहरी विरुद्ध प्रमाण नष्ट र यातनाको कसुरसँग 2019
एन्ड	सम्बन्धित छ।
टर्न	
गराउने	बाँकी चार मुद्दा पत्रकार खेम भण्डारीविरुद्ध हो। बम दिदीबहिनीमध्ये दिदी ५
ती	अनिता र तत्कालीन एसपी विष्टका छोरा किरणले छुट्टाछुट्टै गाली बैशाख
शक्ति	बेइज्जती मुद्दा दायर गरिसकेका छन्। त्यसैगरी अधिवक्ता विनोद भट्टले २०७६
शाली	प्रतिष्ठा विरुद्धको कसुरमा अर्को मुद्दा दायर गरेका छन्। चौथो मुद्दा प्रस्तुत
व्यक्ति	उनीविरुद्ध जिल्ला अदालत बार एसोसिएसनले अदालतको अवहेलना अनलाईन
(#Wh	गरेको भन्दै हालेको हो । समाचार
o	अदालतमा विचाराधीन विषयमा अदालतलाई प्रभावित गर्ने गरि लेखेको इजलासले
Killed	भन्दै जिल्ला बारले मुद्दा हालेको हो । आठ प्रहरीविरुद्ध चलाउन असंगत तथ्य
Nirma	लागिएको मुद्दामा हद म्याद लगायतका प्राविधिक विषयमा अदालतले Obitor fact)
la	सहयोगका लागि एमिकस क्यूरी गठन गरेको थियो । त्यसका लागि का रूपमा
शृङ्ख	कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले अधिवक्ता हरेन्द्रराज अध्ययन गरेको
ला	विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा पठाउने निर्णय गरेको थियो। छ ।
२६)	यही विषयमा 'निर्मला हत्याकाण्ड : न्यायिक प्रक्रिया नै बिथोल्ने यस्तो
उमेश	डिजाइन!' शीर्षकमा मानसखण्ड दैनिकमा समाचार छापियो। त्यसमा
श्रेष्ठ र	'महेन्द्रनगरमा क्रियाशील एक अधिवक्ताले अधिवक्ता विष्ट अभियुक्त तथा
सविन	वर्खास्तीमा परेका एसपी डिल्लीराज विष्टका नातासम्बन्धी भएको दावी
ढकाल	गरेको' उल्लेख छ । न्यायिक प्रक्रिया नै बिथोल्ने डिजाइन भएको
	शीर्षकमा दावी गरिए पनि समाचारमा 'दैनिक मानसखण्डको संक्षिप्त

अनुसन्धानले अधिवक्ता विष्ट र पूर्व एसपी विष्ट नाता सम्बन्धमा पर्ने देखाए पनि ठोस जानकारी प्राप्त हुन सकेको छैन' लेखिएको छ।

पूर्व एसपी विष्टले हरेन्द्रराज विष्टलाई आफूले अहिलेसम्म देख्दा पनि नदेखेको र चिन्दा पनि नचिनेको दावी गरे । 'वंशावली अनुसार कतै केही आफ्नो पर्ने भए थाहा छैन, तर मैले उनलाई अहिलेसम्म देखेको पनि छैन,' उनले भने।

गत चैत २९ गते प्रारम्भिक सुनुवाईका क्रममा जिल्ला न्यायाधीश डाक्टर राजेन्द्रकुमार आचार्यले एमिकस क्युरीको विषयसहित अदालतको अवहेलना र पत्रकारको पेशागत आचारसंहिता, कानूनी एवम् न्याय सम्बन्धी समाचारको संवेदनशीलताको अवस्था र यस सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास आदिको विषयमा लिखित बहसनोट तयार गर्न वैशाख १५ सम्मको समय दिएको छ ।

उनले फेसबुकमा आफूविरुद्धको मुद्दा प्रेस स्वतन्त्रताको विषयसँग जोडिएको भन्दै सबैलाई सहयोग गर्न आह्वान गरेका छन्। पत्रकार महासंघलाई समेत पत्र लेखी सहयोगका लागि अपील गरेका छन् ।

हाल महेन्द्रनगरमा मानसखण्ड दैनिक अखबार र रेडियो महाकाली सञ्चालन गरिरहेका भण्डारीको प्रभाव त्यहाँको प्रशासन, सुरक्षा निकाय, स्थानीय राजनीतिक दल तथा गैरसरकारी संस्थाहरूमा उत्तिकै छ। यतिखेर उनीविरुद्ध चार वटा मुद्दा परेका छन् । **म विरुद्ध अदालती-मुद्दाका चाडको अर्थ शीर्षकमा उनले आफ्नो पत्रिकामा लेख लेख्दै मुद्दा जित्ने दावी गरिसकेका छन् ।**

जसरी निर्मला प्रकरणमा उनले निरन्तर दिएका दबाबहरू तीनै तहका सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याए, के न्यायालयमा पनि उनको प्रभाव पर्ला? जवाफ छिट्टै देख्न पाइनेछ।

(महेन्द्रनगरमा महेन्द्र बमको सहयोगमा)

३

जाग्यो न्यायको आशा शिर्षकमा ४ उपशिर्षकमा समाचार प्रकाशन भएको छ । उपशिर्षक निम्न बमोजिम रहेका छन्-

क. प्रमाण नष्ट र यातना सम्बन्धि मुद्दा चल्ने

ख. ६ अभियुक्त भारी धरौटी राखेर थुनामुक्त

ग. दुर्गादेवीको यू-टर्नले प्रतिवादीलाई नै झमेला

घ. फिक्का सावित भयो एमिकस क्युरी

...सरकारी वकिलले दर्ता गरेका दुई मुद्दा चलाउने कि नचलाउने भन्ने मूलसिहत अन्य चार प्रश्नमा अदालतले एमिकस क्युरीबाट सुझाव मागेको थियो । उच्च अदालत बारले बरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर प्रसाद भट्ट र

२०७५।१२।१
मा प्रकाशित
समाचार

जिल्ला अदालत बारले अधिवक्ता हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकश क्युरीमा पठाएका थिए ।

अधिवक्ता विष्ट भने एमिकश क्युरीको तर्फबाट उपस्थित भएनन् । उनी बर्खास्तीमा परेका एसपि दिल्लिराज विष्टका नातेदार भन्दै मानसखण्डले बुधबार समाचार प्रकाशित गरेको थियो ।

उच्च अदालत बारका एमिकश क्युरीमा पठाइएका वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वरप्रसाद भट्टले भने बुधवार इजलासमा आफ्नो सुझाव राखेका थिए । उनले करिव ५५ मिनेट बोल्दै दुवै मुद्दाको हदम्याद सकिएकोले मुद्दा नचलाउने सुझाव दिएका थिए । साथै मूल मुद्दा अदालतमा नआएकोले पनि प्रमाण नष्ट र यातना सम्बन्धि मुद्दा चलाउनुको अर्थ नरहेको वरिष्ठ अधिवक्ता भट्टको दलिल थियो ।

वरिष्ठ अधिवक्ता भट्टले अभियोग लगाइएका आठैजना प्रहरी निर्दोष रहेको समेत इजलासमा बताए । उनले दुवै मुद्दा खारेज गर्न अदालतलाई सुझाएका थिए ।

तर एमिकश क्युरीको सुझावभन्दा फरक आदेश जारी भएको छ ।

१४१. खेम भण्डारीले आफ्नो सामाजिक सञ्जाल फेसबुकमा पोष्ट गरेका तथा पोष्टमा गरिएका टिप्पणीहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्-

सि.न.	मिति	पोष्ट गरिएको व्यहोरा
१.	२०१९मार्च ६	आशाको दियो जल्यो । अब अदालतले निर्मलाका बलात्कारी हत्यारा खोज्नेपर्ने बाध्यता उत्पन्न गराउँछ । आज दर्ता भएका मुद्दाका आठ अभियुक्तलाई पुर्पक्षमा राखेर मुद्दा चलाउने आशा छ अदालतले ।
२.	मार्च ७	प्रमाण मेटाएको र जबर्जस्ती दिलिपसिंह विष्टलाई अपराधी बनाउन यातना दिएको अभियोगमा मुद्दा चलाईएका आठ प्रहरीलाई पुर्पक्षमा राख्ने आशा छ अदालतले । र, किन प्रमाण मेटाए, किन जबर्जस्ती अपराधी खडा गर्न खोजे भन्ने उत्तर माग्नुपर्छ अदालतले ।
३.	मार्च ८	मिडियाले आफ्नो भूमिका गन्यो । अब न्याय क्षेत्रको पालो । #निर्मलाहत्याकाण्ड
४.	मार्च १३	एमिकस क्युरी फेल । जिल्ला बारका नोमिनेटले भाग लिएनन्, उच्च बारकाले राजनीतिक भाषणवाजी ! कसरी जोगिन्छ न्यायालयको प्रतिष्ठा ? #निर्मलाहत्याकाण्ड
५.	मार्च १४	अदालतले अभियुक्तहरूबाट मागेको धरौटी रकमको आकार ठूलो छ । अदालतको आदेश सकारात्मक ।

टिप्पणी- मोहन कुमार बोहरा (Mohan Kumar Bohara) कानून बलियो भएको कुन देशमा यसरी अपराध लुकाउने अधिकारिलाई धरौटीमा छोड्छन

भन्या ? पुर्पक्ष को लागि त जेल चलान गर्ने होइन र? रकमको आकार होइन, घटनाको आकार बुझौं, प्रकृति बुझौं । जघन्य अपराधको परिभाषा बुझौं ।

६. मार्च १७ एमिकस क्युरी जस्तो अदालतकै अङ्गमा प्रतिवादिका नातेदार पठाउनेले न्यायालयको गरिमा धान्ने । त्यस्तो गैर व्यवसायिक आचारसंहिताको खिल्ली उडाइएको घटनाको समाचार लेख्ने पत्रकारले मानमर्दन गरेको हुने? जसले एमिकस क्युरी नै अधुरो हुने अवस्था ल्यायो उसैले न्यायालयको सम्मान गरेको हुने र जसले "अदालतको आदेशले न्यायको आशा जगायो" भन्ने लेख्यो उसले मानहानी गरेको हुने? के हामी कानूनी निरक्षर हौं?
७. अप्रिल ५ ज्ञानेन्द्रको कालरात्रीमा मविरुद्ध ६ वटा मुद्दा परेका थिए । सबैमा सफाई पाएको थिएँ । सही नियतले वृहत्तर समाजका लागि गरेको काम कहिल्यै गलत सावित हुन्न ।
८. अप्रिल ५ मेरो एजेण्डाले न्यायिक बहस निम्त्याउँदै । मेरा एक एक दलीलको कानूनी वजन तय गरेर निर्मला हत्याकाण्डलाई सार्थक निष्कर्षमा पुगाउन सहयोग मेरा विपक्षीहरूबाटै भइरहेकोमा खुसी छु । मेरो त पेशा नै लड्ने हो, लडिरहेको छु अनवरत । र, म सँग लडन तम्सिनेहरूको उच्च सम्मान गर्छु ।
९. अप्रिल ५ जित्ने भनेर लडाईं सुरु गरिएको हो । निर्मला हत्याकाण्डको मूल मुद्दासम्म पुग्न नसकिए पनि त्यो मूल मुद्दा चलाउन नसकिने अवस्था उत्पन्न गराउने ८ प्रहरी अदालतको भारी धरौटीमा छुटेका छन् । जीतको पहिलो खुट्किलो हो । अब मेरा विरुद्ध अदालतमा दर्जनाउँ मुद्दा परे पनि म जित्छु । अदालतमा मैले दाखिल गर्ने दस्तावेजहरूले मेरो भावी पुस्तकलाई झन् बैधानिक आधार दिनेछन् । र, म सत्यको बाटोमा छु भन्ने कानूनतः स्थापित हुने छ ।
१०. अप्रिल ७ मेरा विरुद्ध अदालती मुद्दाको संख्या बढ्न सक्छ । के सोचिरहेको छु त म ? भन्दै निर्मला हत्याकाण्ड र म विरुद्ध अदालती-मुद्दाका चाडको अर्थ : खेम भण्डारी

मानसखण्डमा प्रकाशित आलेखयुक्त समाचारको लिडक राखिएको

११. अप्रिल १० कुरा प्रष्ट हुँदै जानेछ । मेरा अगाडि आएका सबै अदालती चुनौतीबाट मेरो कर्मनिष्ठाले वैधानिकता पाउने छ । म जे कुरा सार्वजनिक रूपमा बोल्न वा लेख्न सक्दैन अदालतमा लेख्ने प्रत्युत्तरमा बोल्न सक्छु । यसको अर्थ हो म निर्मला हत्याकाण्डको अभिलेख पनि लेख्दैछु । मेराविरुद्ध ज्ञानेन्द्रको कालरात्रीमा परेका ६ मुद्दा सबैमा मैले विजय हासिल गरेको थिएँ र ती मुद्दाले नै मेरो नाम नेपाली पत्रकारिताको इतिहासमा दर्ज हुन गएको छ । निर्मला हत्याकाण्ड पनि ऐतिहासिक महत्वको हो । यसको केन्द्र बिन्दुका रूपमा मैले आफूलाई उभ्याउन सके यसमा मलाई गर्वछ । निर्मला हत्याकाण्डको रहस्यको गाँठो फुकाउन मैले लेखिरहेको किताबमा अदालतमा मैले वा मेरा कानून व्यवसायीले बोल्ने कुरा छान्ने वैधानिक

अधिकार यी मुद्दाहरूको छिनोफानोसँगै मैले पाउने छु । म एकरत्ति बीचलित भएको छैन । जनतालाई पनि थाहा छ मेरा विरुद्ध मुद्दाका चाडको अर्थ । मेरा शुभचिन्तकहरूलाई मेरा विरुद्ध परिरहेका मुद्दाहरू अवसर हुन् भन्ने बुझिदिन अनुरोध छ ।

१२. ^c अप्रिल १० मेरो लडाईं Free Press र Freedom of Expression सँग पनि जोडिएको छ । But म हारगुहार गर्नेवाला छैन । I will prove it on my own.
१३. अप्रिल १२ पत्रकार खेम भन्डारी विरुद्ध कञ्चनपुर बारले दायर गरेको अदालतको अवहेलना को मुद्दा नेपाल को कानून बिकासमा थप इट्टा राख्ने बताउदै जिल्ला अदालत कञ्चनपुर का न्यायाधीश डा. राजेन्द्र आचार्य ले सुनुवाई को तयारी को समय लिदै आज को ईजलास स्थगन गर्नु भयो ।
१४. अप्रिल १२ जोडिएन त मेरो लडाईं प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतासँग ? मेरो पक्षबाट प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको क्षेत्रमा काम गर्ने राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा निर्मला हत्याकाण्डको पैरवी गरिरहेको नेपाल मानव अधिकार सँगठनका विषयविज्ञ वरिष्ठ अधिवक्ताहरूले बहस नोट तयार पार्ने र बहसका लागि महेन्द्रनगर आउने पक्कापक्की भएको छ ।
- यस अदालतको २०७५।१२।२९।६ को आदेश अपलोड गर्दै सो व्यहोरा उल्लेख गरिएको
१५. अप्रिल १२ अदालतको अवहेलना सम्बन्धी मुद्दा अब प्रेस स्वतन्त्रतासँग गाँसिएर मेरो निजी मुद्दा नरहेकाले (आजसम्म मैरो निजी मुद्दा थियो ।)अदालतको आजको आदेशसहित यो पत्र नेपाल पत्रकार महासंघलाई पठाउँ ।
- निजले पत्रकार महासंघमा निर्मला हत्याकाण्डपछिको अवस्थामा म सम्पादक रहेको दैनिक मानसखण्डले सत्यतथ्य उजागर गर्न काम गरिरहेकै बेला जिल्ला अदालत बार एशफसियसनले म माथी अदालतको अवहेलनामा दायर गरेको मुद्दामा आज मिति २०७५ चैत्र २९ गते अदालतले जारी गरेको आदेशको प्रतिलिपि संलग्न राखी यो मुद्दा उप्रान्त मेरो व्यक्तिगत मुद्दा मात्रै नभई प्रेस स्वतन्त्रतासँग जोडिएको मुद्दा बनेकोले अदालतको आदेश अनुसार विभिन्न प्रश्नमा सम्बन्धित विज्ञको बहसनोट तयार पारिदिन र आवश्यक परे विज्ञ कानून व्यवसायी बहसका लागि पठाई दिन हुन भन्ने व्यहोराबाट पत्र पठाएको भनि सो पत्रको स्वक्यान गरिएको इमेज समेत अपलोड गरिएको छ ।
१६. अप्रिल १२ क्षेत्रीको छोरोलाई तरवार चलाउन सिकाउन पर्दैन । गर्भ मैसिकछौं हामी ।
१७. अप्रिल १२ मेरो लडाईं Free Press र Freedom of Expression सँग पनि जोडिएको छ । But म हारगुहार गर्नेवाला छैन । I will prove it on my own.

- अप्रिल १० को सामाग्री पुन प्रस्तुत गरिएको ।
१८. अप्रिल १२ मेरो जीवनको मूल्यवान दिन बन्यो आज ! धेरै खुसी छु । मेरा एजेण्डा सबै प्रेस र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता सङ जोडिने निश्चित भयो ।
१९. अप्रिल १२ amicus curia को international practice बारे बहस नोट तयार पार्न IFJ को Brussels Headquarter लाई अनुरोध पत्र पठाए ।
२०. अप्रिल १२ black cat (not coat) हरूको आजको परेडले हावा खायो । **अब उत्तर दिनुस एमिकस क्यूरी भनेको**
 क- हावादारी लफ्फाजी बोलेर अदालतको समय नस्ट गर्ने सयन्त्र हो ।
 ख- प्रतिवादी बचाउन नातेदार पठाउने उपाय हो ।
 ग- अदालतलाई उल्लु बनाउने अस्त्र हो
 घ - न्यायालयको गरिमा धुलधुसरित गर्ने उपाय हो।
 तिमी मूलाका पातहरू यो भन्दा अरु लेख्यौ भने फस्छौ । कि कसो ??
२१. अप्रिल १२ न्यायालय को गरिमा भ्वाङ पार्ने तिम्रा काला कोट अब जीवन भर कालै दाग हुनेछन । यो समाज न्यायमूर्तीले बचाएका छन, कालो कोटको आडमा तिमी न्याएका दलाल बनेर त्यो सम्मानित संस्थाको बदनाम गर्दै छौ । अब भोग सजाए !
 टिप्पणी पुलारा स्ट्ट (Phulara Sstt) जे गर्छन यिन ले नै त गर्छन नि दाजु, निर्दोशहरू लाई फसाएर दोशी करार गर्ने म यिनी रु को ठुलो हात छ, जस्को कारण आज पनि धेरै निर्दोश जेलको चिसो सिढी मा जिन्दगी सडाइ रहेका छन ।
 बृद्धा आश्रम शारदा चन्द सत्य हो, कालोदाग वालाले एउटा निर्दोशि एकल महिला र तिन बच्चाहरूलाई रोडमा लाई बिदेशिको अथात सम्पति कब्जा गरेको पनि इतिहास छ जनता माझ भगवानको कृपाले अहिले तिनै बच्चा त्यहि ईखले मास्टर गरिसके जय होस भगवानको ।
२२. अप्रिल १२ मेरो भाइ अब त कुरा बुझ न ! चाटचुटेको सगतले बाउको समेत इज्जत जान थाल्यो । अब त कुरा बुझ न !
२३. अप्रिल १२ क लडछु । यसरी नै लडछु । late night post नसम्झिनु होला म दिनहुँ २४ घण्टा लड्छु । राती २२.५५मा पोष्ट गरिएको ।
२४. अप्रिल २३ · Hemanta Neupane जी भट्ट र Khem Bhandari सँग हुनुहुन्छ ।
 कञ्चनपुरका वरिष्ठ पत्रकार खेम भन्डारीलाई फसाउन ठुलै झुण्ड fake ID बनाएर लागेको रहेछ । यिनीहरूको वास्तविकता र रहस्य पत्ता लाग्दै जाला ! निर्मलालाई न्याय दिलाउन निरन्तर लडिरहेका नेपालकै साहसिक पत्रकार खेम भन्डारीलाई हाम्रो पूर्ण साथ र सहयोग रहनेछ ।

उनले केहि गलत गरेको भए अदालतले भन्ला, अदालतको फैसला मानौंला तर यी मुकुन्डोधारीहरुसँग भने सतर्क हुनुपर्ने बेला छ ।

२५. अप्रिल ३० कानून आफैले रचेको कृति हो, न्यायालय आफ्नै करेसाबारी हो भन्ने भ्रम अब तोडिने छ।
२६. मे ६ अखबारमा प्रकाशित समाचारका आधारमा पत्रकारलाई मुद्दा चलाउने बार एसोसियसनको निर्णयमा पत्रकार नेताहरुकै दस्तखत रहेको पाइयो । पेशागत एकता र प्रेस स्वतन्त्रता रक्षाका लागि जारी लडाईको महान उदाहरणलाई लालसलाम !
२७. मे १० बल्ल तर्सियो पत्रकार महासंघ । मैले यहाँ चौतर्फी घेराबन्दी भोगिरहँदा लेखेकै कारणले मलाई जेल हाल्ने मुद्दा चलाउन पत्रकार महासंघले कञ्चनजपुर बारको निर्णयमा सहिछाप गरेको घटनाको यस्तो परिणाम आयो । 'कमाउ र सार्वजनिक जग्गा आफ्नो बनाउ' अभियानमा लागेका पत्रकार नेताहरु रहुञ्जेल केपी ओलीको दुईतिहाइ वाला दम्भले प्रेसलाई 'फर्सी दोकान'मा परिणत गरि रहनेछ ।
२८. मे १० भोलिबाट त्यसैको नेतृत्वमा आन्दोलन हुने होला,
 १- जसले पत्रकारलाई लेखेकै कारणले मुद्दा चलाउने निर्णयमा हस्ताक्षर गर्छ।
 २- जसले प्रेस स्वतन्त्रता असर पार्ने अदालती मुद्दाको बहस नोट भन्दै बिपक्षको लिखित जवाफ नै टाकटुक गरेर पठाउछ ।
 तिमी नक्कली पत्रकार र सत्ताका दलालहरुलाई अब थाह हुन्छ दालको भाउ !
 टिप्पणी (Narendra) आन्दोलन को नाम नलिए हुन्छ सरजी तपाईंको बारेमा दुनियाँ ले थाहा पाए सके अब अदालतले के गर्छ हेर्न मात्र बाकी हो ...
२९. मे ११ पत्रकार महासंघको भोलिदेखि सुरु हुने भनिएको आन्दोलनको नेतृत्व तिनैले गर्ने होलान जसले लेखेकै कारण पत्रकारमाथि मुद्दा हाल्ने निर्णयमा सहमतिको हस्ताक्षर धस्काए । आफू त त्यस्ता पेशा विरोधीहरुलाई पत्रकार साथीहरुले वहिस्करणमा नपारेसम्म यस्तो पाखण्डी आन्दोलनमा लागिन्न बरु सञ्चार विधेयक पारित होस् ।
३०. मे १३ बरु मिडिया काउन्सिल विधेयक जस्ताको त्यस्तै पास भए राम्रो, कम्तीमा कानून छ भन्ने थाहा त हुन्छ । अहिले त त्यो कानूनभन्दा खतरनाक तत्व नै पत्रकार महासंघका नेता छन् : खुसुक्क पत्रकारलाई मुद्दा चलाउने माइन्सूटमा दस्तखत गरेर दलाली गर्छन र पेशालाई नै कलंकित पारेर लेख्ने पत्रकारको पिठ्यूमा छुरा घोप्छन् ।
३१. मे १४ मिडिया काउन्सिल विधेयकमा प्रेस युनियनका साथीहरुले गोहीका आँशु बगाउनु आवश्यक छैन । समाचार लेखेकै भरमा पत्रकारलाई मुद्दा चलाउने

निर्णयमा दस्तखत धस्काएर प्रेस स्वतन्त्रताको गफ छाट्नु पाखण्ड मात्रै हो । काङ्ग्रेसको जागरण अभियानलाई सहयोग पुऱ्याउनका लागि आन्दोलनको नाटक गर्नु जरूरी छैन । तिम्रो प्रेस स्वतन्त्रताको लडाई नक्कली हो । विधयेक जस्ताको यस्तै पास हुन देउ । लडन सक्ने पत्रकारलाई अहिले पनि त्यो विधयेक भन्दा कम समस्या छन र ?

३२. मे १६ प्रेस स्वतन्त्रताको लडाई कसरी लडिन्छ भन्ने थाहा पाउन भोलि कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा आउनु होला ।

३३. मे १९ काला कोट लगाउनेहरु सङ्ग मिलेर निस्वार्थ लेख्ने पत्रकार को पितृयुँ मा छुरा हानेर प्रेस स्वतन्त्रता को नाम देखावटी आन्दोलन गर्नु कति को जायज हो ?

प्रसङ्ग पत्रकार खेम भण्डारी विरुद्ध लागेको अदालत को अवहेलना मुद्दा प्रकरण ।

जुन मुद्दामा महासंघ का पदाधिकारी खेलेको भूमिका । मेरो बुझाइ मा महासंघ अध्यक्ष र सचीव को पेवा होईन । अझै पनि समय छ आफ्नो भुल स्वीकार गरि पेशागत सँगठनको मर्यादा लाई जिवित राख्नुस । यदि त्यसो गरिएन भने भोलि का पत्रकार पुस्ता ले तपाईं हरू लाई जिन्दगीभर सराप्ने छन । स्वतन्त्र पत्रकार संघ जिल्ला शाखा कञ्चनपुर पत्रकार खेम भण्डारी को साथ मा रहेको जानकारी पनि गराउदछु ।

३४. जुन १ वकिल सापहरुको कालो कर्तुत पर्दाफास !

२१:४२

बजे

निर्मला हत्याकाण्डका मतियार बन्न लाखौं खाएका वकिलहरुको बदमासी कञ्चनपुर बारले आफ्नो निधारको कलंक बनाएर बोक्नु पर्ने भयो । पत्रकार महासंघका अध्यक्ष विष्णु अवस्थी र सचिवलाई झुक्याएर बैठकमा बोलाएछन् र उपस्थितिको माइन्सूटमा दस्तखत गराएर मानसखण्ड र मेरा विरुद्ध अदालतको अपहेलनामा मुद्दा हाल्ने बाटो खोलेछन् । अध्यक्ष विष्णु अवस्थीद्वारा सार्वजनिक गरिएको विज्ञप्तिमा महामहिम वकिल सापहरुको सँगठनमाथि यो आरोप छ त्यो पनि महासंघ जिल्ला समितिको बैठकबाट पारित । निर्मलाका हत्यारालाई बचाउने अभियानको सिकार भयो कञ्चनपुर बारजस्तो प्रतिष्ठित संस्था । यसको जिम्मेवारी क्यूरीवाला ले लिने कि पदाधिकारीले ?

टिप्पणी अम्बा तिवारी (Amba Tiwari) बिज्ञप्ती ढिलो आयो त दाई सम्मानित अदालतले अस्ति फैसला गरेको भए के हुन्थ्यो यो कहा कुरा नमिले जस्तो लाग्छ मलाई भो छोडदिउ का टेन्सन लिने

सितल भट्ट (Sital Bhatt) अध्यक्ष र सचिवलाई नै झुक्याए छन Omg पत्रकारहरुले नै अब तिनिहरुका काला कर्तुत बाहिर ल्याउनु पर्छ । अनि यस्तालाई जुत्ताको माला लगाई ठाउँको ठाउँ स्वागत गरौ ।

ध्रुवराज अवस्थी (Dhurbraj Awasthi) यस्तालाई छोड्नु हुन्न भण्डाफोर गर्नुपर्छ।

फुलारा स्ट्ट (Phulara Sstt) अध्यक्ष र सचिवलाई नै झुक्याए छन Omg पत्रकारहरूले नै अब तिनिहरूका काला कर्तुत बाहिर ल्याउनु पर्छ । अनि यस्तालाई जुत्ताको माला लगाई ठाउँको ठाउँ स्वागत गरौ ।

चुरा अर्याल (Chura Aryal) कसले कसरी झुकाएछन ।

मनोज भट्ट (Manoj Bhatta) go ahead

भीम भट्ट (Bhim Chand) अब होगा झुठोका पर्दाफास । जय बाबा कलपट्टे!

भीम जगारी (Bhim Jagari) Khate vaisake sabai okil

बासु सागर उपाध्याय(Bashu Sagar Upadhyay) -Wakil nyadhis haru nyay ka lagi hoin lutna thagna ra apradhi bachaun kalo kot lagayaka hun ...

बिष्ट सुरेश (Bista Suresh) बातमा दम छैन ब्रो ।

लक्ष्मीकान्त जोशी (Laxmikant Joshi) माथि के लेखेको छ पढ्दै नपढी हस्ताक्षर गर्ने कस्ता पत्रकार हुन् । त्यो पनि वकील ले गराएको ठाउँमा । त्यति सम्म पनि ज्ञान नहुने पनि पत्रकार ।

बिष्ट नरेन्द्र (Bista Narendra) दारु खाएर गएका थिएकी ती हस्ताक्षर गर्ने पत्रकार

३५. जुन १ निर्मलाको हत्याराबाट परिचालित वकिलले पत्रकार महासंघको नेतृत्वलाई
२९:४४ बजे भ्रममा राख्न खोजेर प्रेसलाई कमजोर बनाउन खोजे । काला कोटमा लपेटिएका ती काला नियत वालाहरूलाई अब समाजले नंग्याउने छ ।
३६. जुन १ पत्रकार महासंघ कञ्चनपुरले सँगठनको एकता कायम गर्न बलियो काम
२९:४७ बजे गर्‍यो । वकिलहरूको जालसाझीविरुद्ध संस्थागत निर्णय गर्नुभएकोमा अध्यक्ष विष्णु अवस्थी र कार्यसमितिलाई धन्यवाद ।
३७. जुन १ सितल भट्ट विष्णु अवस्थी (Sital Bhatt Bishnu Awasthi) र अन्य २
२२:५२ बजे सँग हुनुहुन्छ ।
यो माइन्ट बनाएर बस्ने बिषय मात्र होइन ।
नेपाल पत्रकार महासंघ कञ्चनपुर शाखाका अध्यक्षद्वय विष्णु अवस्थी र सचिव अमर ब. चन्द लाई झुक्याउने र तथ्य बझ्याउने गिरोह माथि कडा भन्दा कडा कार्रवाही होस । यहाँ एक दृष्टि र अनेकन कोणको देखिन्छ तसर्थ महासंघले ठोस कदम चालोस् ।
३८. जुन २ कानून व्यवसायीहरूको सँगठन कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार
१०:०३ बजे एसोसियसनले जालसाझी गरेको यो प्रमाण हो । निर्मला हत्याकाण्डमा

लडिरहेको एउटा पत्रकारलाई फसाउन वकिलहरूको सँगठन नै कसरी परिचालित भयो भन्ने प्रश्न उठेको छ । यो प्रमाणको आधारमा अब मैले न्याय माग्छु ।

१४२. खेम भण्डारीले मानस खण्डमा एमिकस क्युरीका बारेमा समाचार प्रकाशित गरेको कारण निजलाई बारले उपस्थित नगराएको अवस्था छ । सो समाचार तथा तत् पश्चात खेम भण्डारीले पोष्ट गरेका सामाग्रीहरूलाई लिएर अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाउने बैठकले निर्णय गरेको अवस्था छ । बार एशोसियसनको निर्णय बमोजिम रहेको छ-

एमिकस क्युरीका सम्बन्धमा स्थानीय पत्रीका तथा पत्रकार खेम भण्डारीबाट निजको फेसबुक आइडीमा पोष्ट गरेका स्टाटसले क्लबतगक ले स्वतन्त्र न्यायपालीका , (सम्मानित कञ्चनपुर जिल्ला अदालत) , कानून व्यवसायीहरू, (कञ्चनपुर जिल्ला अदालत वार तथा उच्च वार) लगायतका सम्बन्धमा अनर्गल टिका टिप्पणी , दुस्प्रचार , भ्रामक समाचार सम्प्रेषण गरे सम्बन्धमा भनि प्रस्ताव प्रस्तुत गरिएको र सो प्रस्तावमा निर्णय गरिएको छ ।

निर्णय - कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट डिल्लीराज बिष्ट समेत प्रतिवादी भएको सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसुर समेतको मुद्दामा कानूनी परामर्शका लागि अदालतको मित्रको रूपमा एमिकस क्युरी पठाइदिने भनि भएको आदेशानुसार यस वारलाई जानकारी प्राप्त भएकोमा उक्त आदेशको सम्मान गर्दै यसबारबाट अधिवक्ता हरेन्द्रराज विष्ट र उच्च अदालत वार एशोसिएशनबाट व.अधिवक्ता श्री थानेश्वर प्रसाद भट्टज्यूलाई एमिकस क्युरीका रूपमा सम्मानित अदालतमा पठाउने निर्णय भएकोमा उक्त सम्बन्धमा सम्मानित अदालतमा विचाराधीन बिषयको कार्यान्वयन हुन नपाउदै उक्त प्रकृत्यालाई प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित पार्न तथा सम्मानित अदालतको न्यायिक स्वतन्त्रतामा गैर न्यायिक हस्तक्षेपकारी भूमिका निभाइ आम जनमानसमा अदालत प्रति अनास्था सृजना गर्ने गरि यस जिल्ला अदालत वारबाट खटाइएका एमिकस क्युरीका बिषयमा मिति २०७५।११।२९ गते दैनिक मानस खण्ड पत्रिकाले निज प्रतिवादीका सम्बन्ध भएको व्यक्ति भनि वहस गर्नु अगावै झुठ्ठा समाचार प्रकाशित गरि यस जिल्ला अदालत बारबाट खटाइएका स्वतन्त्र एमिकस क्युरी सम्मानित अदालतमा उपस्थित हुन असमर्थ रहेका र उपरोक्त न्यायिक प्रकृत्यामा गए पश्चात सो प्रकृत्यालाई सोझै हस्तक्षेपकारी भूमिका निभाएको उक्त समाचारले पुष्टि भइरहेको र उक्त मुद्दाका लागि उच्च वारबाट खटाइएका एमिकस क्युरी व.अ.श्री थानेश्वर प्रसाद भट्टज्यूले आफ्नो वहसबाट सम्मानित अदालतलाई न्यायिक अवरोधका बिषयमा जानकारी गराउने सफा मनसाय राखी निजबाट वहस भै सके पश्चात सम्मानित अदालतबाट न्यायिक आदेश हुन बाँकी बिचाराधिन अवस्थामा रहेकोमा सोही मिति २०७५।११।२९ गते रातीको समयमा **जिल्ला अदालत वारका नोमिनेटले भाग लिएन, उच्च वारको राजनितिक भाषणवाजी ,कसरी जोगिन्छ न्यायालयको प्रतिष्ठा**, निर्मला हत्याकाण्ड जस्ता अशोभनीय अमर्यादित शव्दहरूको प्रयोग गरि न्यायिक आदेश आउन पूर्व नै अदालतको न्यायिक अधिकारमा हस्तक्षेपकारी भूमिका गरि जनमानसलाई भडकाउने तथा न्यायिक प्रकृत्यामा समेत हस्तक्षेप पर्ने गरि उपरोक्त मानसखण्ड पत्रिकाका सम्पादक खेम भण्डारीबाट प्रचार प्रसार गरेको र सम्मानित अदालतको आदेशानुसार उपस्थित भएको कानून व्यवसायीलाई नैतिक बन्धनमा पारी बदनाम गर्ने, बेइज्जत गर्ने , प्रपोगण्डा गरि उफ्रिखल तथा भ्रमात्मक स्टेटस पोष्ट गर्ने कार्य गरि सम्मानित अदालतबाट अपेक्षा गरि भएको आदेश बमोजिम एमिकस क्युरी पठाउदा उपस्थित नै हुन नदिने वातावरण बनाउने ध्येयबाट पत्रिका र समाजिक सञ्जालमा अनावश्यक आपत्तिजनक बिषयक लेखी एमिकस क्युरी जिल्ला वार तथा सरोकार्य व्यक्तिलाई जोडि बदनाम गर्ने

गराउने, आदेश आउनु अगावै आफ्नो राय सार्वजनिक गरि पुनः मास खडा गर्ने कलुषित अवस्था सृजना गरेबाट सम्मानित अदालतको समेत मान मर्दन गरेको हुदा दैनिक मानसखण्ड पत्रिकाका सम्पादक खेम भण्डारी, उक्त पत्रिकाका सरोकार्य कर्मचारी सदस्य, मुद्रण गरि वितरण गर्ने व्यक्ति समेतलाई श्री कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा अभिलम्ब झिकाइ अदालतको अवहेलनामा हदै सम्म कारवाही गरि कानून, न्याय, न्यायालय तथा समाजिक न्यायका लागि श्री कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउने निर्णय पारित गरियो साथै यस बिषय सम्बन्धमा उच्च अदालत वार एकाइ महेन्द्रनगर तथा नेपाल वार एशोसिएशन काठमाडौं समेतमा लेखी पठाउने भनि निर्णय भएको अवस्था छ ।

१४३. माथी प्रकरणहरूमा टिपिएका तथा प्रतिवादीबाट व्यक्त भएका तथ्यहरूको अवलोकनमा अदालतको मानहानी भएको छ छैन भन्ने बारेमा विश्लेषण गर्नु परेको छ ।

१४४. प्रस्तुत सन्दर्भमा नेपाल बारको धारणा के रहेको छ भनेर हेर्नु पर्ने भएको छ । नेपाल बारका तर्फबाट प्रस्तुत गरिएका दलिलहरू हेर्दा निम्न बमोजिम रहेको छ-

क. प्रस्तुत मुद्दाको उठान कञ्चनपुर जिल्लामा मिति २०७५।४।१० मा भएको वलात्कार र हत्या प्रकरण सँग जोडिएको छ । उक्त अपराधजन्ध कृत्याकलापका सम्बन्धमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, कञ्चनपुरबाट भएको अनुसन्धानलाई लक्षित गरि दुर्गा देवी पन्तको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी दिल्लीराज विष्ट समेत ८ जना भएको सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर मुद्दा दर्ता भइ प्रतिवादीहरूको वयान कार्य चलिरहदा अदालतबाट एमिकश क्यूरी उपलब्ध गराइ दिने भनि जिल्ला बारलाई पत्राचार गरिएकोमा आदेश अनुसार अधिवक्ता श्री हरेन्द्रराज विष्टलाई पठाएको र उच्च अदालत वार एशोसिएसन, महेन्द्रनगरले वरिष्ठ अधिवक्ता श्री थानेश्वर प्रसाद भट्टलाई एमिकश क्यूरीका रूपमा पठाइएको हो । निजहरू मिति २०७५।११।२९ मा अदालतमा उपस्थित हुने दिन नै अधिवक्ता हरेन्द्रराज विष्ट एस. पि. दिल्लीराज विष्टका नातेदार रहेको भनि दैनिक मानसखण्डमा समाचार प्रकाशित गरे र सोही विषय नेपाल प्रेस काउन्सिलमा समेत सूचिकृत नभएको(<http://www.manaskhanda.com/newsDetail.aspx?Postid=6756>) अनलाईनमा समेत प्रकाशित भएको छ ।

ख. निज अधिवक्ता हरेन्द्रराज विष्ट दिल्लीराज विष्टका नातेदार नभएपनि नातेदार भनि समाचार प्रकाशित गरि समाजलाई भ्रान्तीमा पार्ने काम गरिएको छ र निज अधिवक्तालाई अदालतमा उपस्थित हुन नदिने धरातल बनाइएको छ । मिति २०७५।११।२९ मा उच्च वार एशोसिएसन, महेन्द्रनगरबाट खटाइएका एमिकश क्यूरीले मात्र बहस गरे र सो दिन बहस लामो चलेकोले आदेश तयार हुन नसकी अर्को दिन मात्र आदेश आउने स्थिति थियो तर विपक्षीले अदालतको आदेश आउनु पूर्व नै निजी फेसवुक वालमा एमिकश क्यूरी फेल लगायतका स्टेटस श्रृंखलावद्ध रूपमा प्रकाशित गर्दै गए ।

ग. अदालतबाट मगाइएका एमिकश क्यूरी अदालतकै हिस्साका रूपमा रहन्छन भन्ने हेक्कासम्म नराखी ब्यक्तिगत रूपमा स्टेटस संप्रेषण गर्नु कदापी पनि क्षम्य हुन सक्ने विषयका रूपमा रहदैनन । सोही विषयलाई बारले गंभीर रूपमा लिइ अदालतको अपहेलनाको विषयको सम्बन्धमा विपक्षीलाई कारवाहीको माग गर्ने निर्णय गरि निवेदन प्रेषित गरिएको अवस्था रहेको छ ।

घ. सो विषयमा निजले म्याद प्राप्त गरि मिति २०७५।१२।१९ मा लिखित जवाफ समेत पेश गरे । मिति २०७५।१२।२२ मा सामाजिक संजाल फेसवुकमा र मिति २०७५।१२।२४ मा मानसखण्ड पत्रिका तथा मानसखण्ड डट कमबाट सम्मानीत अदालतमा न्यायिक प्रकृत्यामा रहेका सवै मुद्दा जित्ने दावा समेत प्रस्तुत गरे ।

ड. मिति २०७५।१२।२९ मा प्रस्तुत मुद्दाको पेशी मुकरर भएकोमा लिखित बहसनोट पेश गर्ने आदेश भयो तर विपक्षीले न्यायालय, न्यायिक प्रकृया, न्यायिक आदेशको समेत उपहाश हुने गरि सोही दिन श्रृंखलावद्ध रूपमा खेम भण्डारीबाट (Khem Bhandari) संचालीत फेसबुक वालमा निजले प्रेस अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताका विषयमा उल्लेख गर्दै आदेशको प्रतिलिपी नै लोड गरे । साथै बहसनोट तयार पार्न IFJ, Brussels Headquarter मा अनुरोध पठाएको, पत्रकार महासंघमा पठाएको पत्र अपलोड गर्दै प्रस्तुत मुद्दा निजी मुद्दा नरहेको, black cat (not coat) हरूको आजको परेडले हावा खायो । अव उत्तर दिनुस एमिकश क्यूरी भनेको (क) हावादारी लफ्फाजी बोलेर अदालतको समय नष्ट गर्ने संयन्त्र हो । (ख) प्रतिवादी वचाउन नातेदार पठाउने उपाय हो (ग) अदालतलाई उल्लु वनाउने अस्त्र हो । (घ) न्यायालयको गरिमा धुलधसरित गर्ने उपाय हो । तिमी मुलाका पातहरु यो भन्दा अरु लेख्यो भने फस्छौ कि कसो ? भनि लेखे ।

च. केही समयमा पुनः न्यायालयको गरिमा भ्वाङ पार्ने तिम्रा कालाकोट अव जिवनभर कालै दाग हुनेछन । यो समाज न्यायमूर्तिले वचाएका छन, कालो कोटको आडमा तिमि न्यायका दलाल बनेर त्यो सम्मानीत संस्थाको वदमान गर्दैछौ । अव भोग सजाय पोष्टहरु गरे । निजका उपरोक्त बर्णीत कृत्याकलापलाई अक्षम्य अदालतको अपहेलनाको रूपमा यस जिल्ला अदालत बार एशोसिएसन कञ्चनपुरको निस्कर्ष रहेको छ ।

छ. न्यायालय तथा न्यायालयको गरिमामा आच पुर्‍याउने कार्य विपक्षीले गरेको विषयमा जिल्ला अदालत वार, कञ्चनपुर संवेदनशील हुनु जायज थियो र छ । तर त्यसरी श्रृङखलाबद्ध रूपमा नै उपर्युक्त विषय संप्रेषण हुनु उदण्डता वाहेक केही हुन सक्दैन । आदेशानुसार लिखित बहस सामाजिक संजालमा नभइ अदालतमा दाखिल गर्नु नै न्यायिक प्रकृया हो तर विपक्षीवाट सो विषय सामाजिक संजालमा राख्नु कसरी न्यायिक र न्याय सँगत हुन सक्दछ । **अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता सदैव सापेक्ष हुन्छ, "अमेरिकाका सोह्रौँ राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनले अठारौँ शताब्दीमा भनेका थिए, 'मेरो स्वतन्त्रताको उपयोग त्यहाँसम्म मात्र सीमित छ, जहाँबाट तिम्रो स्वतन्त्रताको सुरुवात हुन्छ" ।** यसवाट समेत प्रेस र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको आडमा जथाभावी लेख्ने छुट विपक्षीमा कदापी पनि हुन सक्दैन ।

ज. प्रस्तुत मुद्दामा विपक्षीवाट भएका कृत्याकलापहरु पत्रकार, पत्रकारिता तथा निष्पक्ष समाचारका विषय नरहेको, सम्मानीत अदालतमा प्रस्तुत मुद्दा दायर गरेको दिन र सो पश्चात समेत पटक पटक निजले फेसबुक वालमा लेखेका विषय त्यसमा पनि प्रस्तुत मुद्दा सम्मानित इजलाश समक्ष पेश भइ निज तथा यस वारलाई लिखित बहसनोट पेश गर्ने आदेश भए पश्चात विधि सम्मत रूपमा शिष्टताको ख्याल गरि बहसनोट पेश गर्नुको साटो निजले आफ्नो धारणा सोहि आदेश भएका मितिमा रातीका समयमा निजी फेसबुक वालमा स्टेटस लेखि सार्वजनिक गरेको र उक्त स्टेटस धम्काउने र यस जिल्ला वार एशोसिएसनलाई निर्देशित गर्ने गंभीर प्रकृतिको रहेको छ ।

झ. निजले प्रस्तुत मुद्दामा मिति २०७५।१२।१९ गते लिखित जवाफ पेश गरि तारिखमा रहेकै अवस्थामा मिति २०७५।१२।२२ गते ...मेरा विरुद्ध अदालतमा दर्जनौ मुद्दा परे पनि म जित्छु । ...भनि निजी फेसबुक वालमा पोष्ट गरेको र सोही विषयलाई मिति २०७५।१२।२४ गते निजले मानसखण्ड पत्रिकामा **म विरुद्ध अदालती मुद्दाका चाडको अर्थ** समाचारको शिर्षक राखी उक्त समाचारको निरन्तरताको दोश्रो पृष्ठको अन्तिम हरफमा ...**अदालतमा विचाराधीन सबै मुद्दामा मैले अदालतवाटै मैले विजय हासिल गर्नेछु ।** ...भनि लेखेको र सोहि समाचारलाई प्रेस काउन्सिलमा

सूचीकृत नै नभएको अनलाइनमा समेत संप्रेषित गरेको उपरोक्त विषयहरूबाट समाजमा न्याय प्रतिको धारणा, न्यायालयको गरिमा, स्वच्छ न्याय सम्पादनका विषयमा हस्तक्षेपकारी भूमिकाको विकराल स्वरूप विश्व जगतमा कहि नभएको, नदेखिएको निजका कृत्याकलाप भ्रान्तीपूर्ण तथा समाज भडकाउने प्रकृतिको रहेकोले सो कृत्याकलापलाई अदालतबाट गंभीर रूपमा लिनु पर्ने अवस्थाको छ ।

१४५. प्रतिवादी खेम भण्डारीले आफूले गरेको कृत्यबाट अदतको अवहेलना भएको छैन । आफूले गरेको काम सही छ भन्ने हिसावबाट प्रस्तुत हुन भएको छ । निजले प्रस्तुत गरेको विचार निम्न बमोजिम रहेको छ ।

क. विवादित विषयमा एमिकस क्यूरीको नियुक्ति सम्बन्धमा प्रकाशन गरेको समाचारले अदालतको मर्यादा वा कारवाहीमा कुनै असर पर्ने होइन । प्रकाशनहरू अदालतको कारवाहीको सम्बन्धमा वा अदालतको प्रक्रियाका सम्बन्धमा नभई विपक्षी कञ्चनपुर जिल्ला बारको नियुक्ति प्रक्रियाका सम्बन्धमा मात्र हो । अदालतबाट माग भएको एमिकस क्यूरी निष्पक्ष हुनुपर्ने विषयमा ध्यानाकर्षण गराई सो कुरालाई मध्यनजर नै नगरि विपक्षी बारले गरेको निर्णयलाई कानूनको परिधिभित्र रहि गरेको टिप्पणी तथा प्रकाशन विशुद्ध स्वतन्त्रता सम्बन्धी अधिकार र प्रेस स्वतन्त्रताको विषय हो । यसले अदालतको अवहेलना हुने होइन । कानूनको परिधि भित्र रही कुनै प्रशासनिक निकाय वा बार जस्ता गैर सरकारी निकायको काम कारवाहीप्रति प्रश्न उठाउने प्रेस स्वतन्त्रताको महत्वपूर्ण प्रयोग हो र यो सार्वजनिक आवश्यकता पनि हो ।

ख. प्रेस स्वतन्त्रता तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता सम्बन्धि सैद्धान्तिक अवधारणाहरू समेतलाई मध्यनजर गर्दा विपक्षी कञ्चनपुर बारले दायर गरेको निवेदन आधारहित रहेको छ । आधारभूत अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता तथा प्रेस स्वतन्त्रता तथा आम मानिसको सूचना सम्बन्धी हकलाई समेत मध्यनजर गरि उक्त विपक्षीको निवेदन खारेज गरि स्वतन्त्रताको संरक्षण होस् ।

१४६. खेम भण्डारीले लिखित जवाफमा तथा बहसनोटमा एवम छलफलको क्रममा मैले उठाएको विषय ठिक छ । मलाई कुनै पश्चाताप पनि छैन भनेर भन्नु भएको छ । निजले व्यक्त गरेका सामाजिक सञ्जालका अभिव्यक्तिहरूले अदालतप्रति तथा न्याय सम्पादनमा असर पार्ने छ छैन भनेर विश्लेषण गर्न सान्दर्भिक रहेको छ । यस सम्बन्धमा अदालतमा प्रस्तुत गरिएका स्क्रिन सटका प्रिन्टहरू सहित निजले अभिव्यक्त गरेका सामाग्रीहरू माथीका प्रकहरणहरूमा अध्ययन गरिएको छ ।

१४७. खेम भण्डारीका अभिव्यक्तिहरू कतिपय अदालतलाई फकाउने तथा थर्काउने खालका पनि रहेका छन् । जस्तै आशाको दियो जल्यो । अब अदालतले निर्मलाका बलात्कारी हत्यारा खोज्नेपर्ने बाध्यता उत्पन्न गराउँछ । आज दर्ता भएका मुद्दाका आठै अभियुक्तलाई पुर्पक्षमा राखेर मुद्दा चलाउने आशा छ अदालतले भनेर भनिएको छ । निजले भने अनुसार मुद्दा पुर्पक्षको लागि आदेश नभएको अवस्था छ । तत्पश्चातका निजको सामाजिक सञ्जालमा अभिव्यक्त भएका विचारहरू सन्तोषजनक देखिदैन ।

१४८. प्रमाण मेटाएको र जबर्जस्ती दिलिपसिंह विष्टलाई अपराधी बनाउन यातना दिएको अभियोगमा मुद्दा चलाईएका आठ प्रहरीलाई पुर्पक्षमा राख्ने आशा छ अदालतले । र, किन प्रमाण मेटाए, किन जबर्जस्ती अपराधी खडा गर्न खोजे भन्ने उत्तर माग्नुपर्छ अदालतले । मिडियाले आफ्नो भूमिका गर्‍यो । अब न्याय क्षेत्रको पालो । #निर्मलाहत्याकाण्ड । भनेर व्यक्त गरिएको अभिव्यक्तिले न्याय सम्पादनमा निडर हुन सक्ने वातावरण देखिदैन । प्रहरीलाई थुनामै राख् भनेर अप्रत्यक्ष रूपमा भनिएको छ । भने अर्को तर्फ प्रस्तावित मुद्दामा संचार गृहले भूमिका निर्वाह गरेर अदालतमा मुद्दा चलेको हो अब न्यायालयले भने अनुसार गर भनेर भन्न खोजिएको हो ।

खेम भण्डारीले भने अनुसार भएन भने त संचार माध्यममा समाचारको विषय बनिने भन्ने पूर्व जानकारी दिइएको छ ।

१४९. खेम भण्डारीले मैले अदालतको अपहेलना हुने हिसावले भनको छैन भने पनि निजको असल नियत नै भए पनि व्यक्त गरिएका अभिव्यक्तिहरूको सकारात्मक र नकरात्मक दुवै अर्थ लाग्ने हुन्छ । लेखकले लेखेका कुराहरू सर्जकले सिर्जना गरेका कुराहरू वा विधायिकाले बनाएको ऐन कानूनहरूको व्याख्या विश्लेषण अरुले गर्ने हो । विधायकहरूले बनाएको कानूनको यो अर्थ लाग्ने हिसावले बनाएको भनेर कहि पनि भन्न पाउदैनन । भने पनि सो भनाईको कुनै अर्थ हुदैन । समय सन्दर्भ मुद्दा अनुसार त्यसका विभिन्न व्याख्याहरू मतलव निष्कर्षहरू निष्कर्ष हुन्छ । सर्जकले आफ्नो सामान्य सफाई वा प्रतिक्रिया व्यक्त गरे पनि समालोचकले गरेका विश्लेषणहरूमा समाजमा वहस हुने हुन्छ । सर्जकको को त समग्र कृति मात्र उसको हातमा हुने हुन्छ । व्याख्या उसको हातमा हुदैन । यसै कारण खेम भण्डारीले मेरो नियत छैन वा थिएन भनेर भन्नु निजको निजि विचार मात्र हुन जान्छ । यसका अर्थहरू सम्वद्ध पक्षहरूबाट गरिने हुन्छ ।

१५०. यस अदालतबाट विषयवस्तु गम्भिर भएको कारण नै एमिकस क्यूरी माग गरिएको थियो । अदालतले एमिकस क्यूरीको माग गऱ्यो भने पछि के हो त विषय भनेर गम्भिर हुन पर्नेमा विषयवस्तुलाई संचार माध्यमको इच्छामा चलन बाध्य हुने गरि तोडमरोड (ट्विष्टTwist) गर्न खोजिएको देखा पर्दछ । एमिकस क्यूरीका बारेमा खेम भण्डारीले समाचार प्रकाशन गरे पछि नैतिकताको आधारमा अदालतमा उपस्थित हुने हुदैन । वकिल पत्रकार भनेका समाजमा उच्च नैतिक चरित्र भएका व्यक्ति मानिन्छन । पत्रिकाले विवाद उठाइ दिए पछि पनि निज एमिकस क्यूरी अदालतमा आएका भए अदालतले निजलाई भाग लिन दिने कि नदिने भनेर विचार गर्नु पर्ने अवस्था हुन्थ्यो । आफै नआउनु उच्च नैतिकता प्रदर्शन गरेको मान्नु पर्ने हुन्छ । बारले समेत निजलाई उपस्थित नगराएको कार्यलाई सकारात्मक रूपमा लिनु पर्ने हुन्छ ।

१५१. सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर मुद्दा तथा यातना विरुद्धको कसूर मुद्दाका प्रतिवादी दिल्लिराज विष्टका नातेदार नै रहेका भए पनि पत्रिकाले संयमता अपनाउनु पर्ने हुन्छ । सो विषयमा वहस पश्चात आलोचनात्मक टिप्पणी गरेको भए त्यसले न्यायिक तरङ्ग नै ल्याउने हुन्थ्यो । सो भएको छैन । समाचार पनि तथ्यमा आधारित नभएको देखिएको छ । हालसम्म जिल्लाबारले पठाएका एमिकस क्यूरी र निज दिल्लीराज विष्टका बीचको नाता सम्वन्ध स्थापित गरिएको छैन । समाचार हतारमा प्रस्तुत गरेर तरङ्ग ल्याउन खोजिएको अवस्था छ । सो समाचारको कारणले अदालत एमिकस क्यूरीको सेवाबाट बञ्चित हुन पुगेको छ । जटिल कानूनी प्रश्नको व्याख्यामा सकारात्मक वा नकरात्मक जे भए पनि विश्लेषण आउने हुनेमा सो भएको छैन । न्यायालयको आदेश बीचैमा असफल भएको अवस्था छ ।

१५२. खेम भण्डारीले सो समाचार प्रकाशन गरेर मात्र रहेका भए त्यसको एक अर्थ हुने थियो । कहिलेकहिँ असावधानीका साथ प्रकाशित समाचारले पुऱ्याएको हानि नोक्सानी क्षतिमा माफी योग्य भएको अवस्थामा त्यसलाई सुधार गर्न सकिने हुन्थ्यो । न्यायालयले समाचारमा मात्र आएको हो भै हाल्यो भनेर मान्ने हुन्थ्यो ।

खेम भण्डारीले मिति २०७५।११।२९ बुधबार वर्ष ३ अंक २१२ मा प्रकाशित गरेको समाचारले मात्र अदालतको अपहेलना गठन गरेको देखिदैन । तर निजका तत्त पश्चातका गतिविधिहरूले सो समाचार एक सुत्राधार थियो भनेर देखिएको छ । जसलाई *एमिकस क्यूरी फेल । जिल्ला बारका नोमिनेटले भाग लिएनन्, उच्च बारकाले राजनीतिक भाषणवाजी ! कसरी जोगिन्छ न्यायालयको प्रतिष्ठा ? #निर्मलाहत्याकाण्ड* । भनेर व्यक्त गरिएका माथी अवलोकन गरिएका सामाजिक सञ्जालमा प्रकाशन गरे पछि पुष्टि गर्दछ । अपहेलनाको विषयलाई अब गम्भिर एवम सजगताका साथ लिनु पर्ने अवस्था सिर्जना भएको छ ।

१५३. यस पश्चात त जुहारी नै चलेको देखिन्छ । पत्रकार र वकिलको बीचमा कुनै तुष वा दुष्मनी वा कुनै विवाद रहेको भए संस्थागत वा व्यक्तिगत कस्तो प्रकृतिको विवाद हो कानून बमोजिम कारवाही चलाएर न्याय प्राप्त गर्न सकिने हुन्छ । तर सो गरिएको छैन । खेम भण्डारीलाई कञ्चनपुर वा देशका वकिल मन नपर्न सक्छ निजको व्यक्तिगत विचार हो । तर सो मन नपरेको तथ्यलाई वाक्युद्धमा परिणत गरेर त्यसमा न्याय र कानून तथा त्यसका प्रक्रिया एवम न्यायालयमा काम गर्ने पदाधिकारीलाई आँच आउने गरि विचारको प्रस्फुटित गर्न देशको संविधान ऐन कानून तथा पत्रकारको आचार संहिता समेतले दिदैन ।

१५४. खेम भण्डारीले अदालतले अभियुक्तहरुबाट मागेको धरौटी रकमको आकार ठूलो छ । अदालतको आदेश सकारात्मक । भनेर राखेको अभिव्यक्तिमा **मोहन कुमार बोहरा (Mohan Kumar Bohara) कानून बलियो भएको कुन देशमा यसरी अपराध लुकाउने अधिकारिलाई धरौटीमा छोड्छन भन्या? पुर्पक्ष को लागि त जेल चलान गर्ने होइन र? रकमको आकार होइन, घटनाको आकार बुझौं, प्रकृति बुझौं । जघन्य अपराधको परिभाषा बुझौं ।** भनेर टिप्पणी भएको छ । मोहन कुमार बोहराले गरेको टिप्पणीमा निज खेम भण्डारीले कुनै प्रतिक्रिया नजनाएको तथा सो अभिव्यक्ति नहटाएको अवस्था छ । न्यायिक प्रक्रियाबाट गरिएका थुनछेक आदेशमा निजले टिप्पणी गर्ने त्यो पनि भ्रामक तथ्य राखेर टिप्पणी गर्ने अधिकार कहाँबाट पाए ? खेम भण्डारीले प्रारम्भमा **दिलिपसिंह विष्टलाई अपराधी बनाउन यातना दिएको अभियोगमा मुद्दा चलाईएका आठ प्रहरीलाई पुर्पक्षमा राख्ने आशा छ अदालतले** भन्नु र मोहन कुमार बोहरा (Mohan Kumar Bohara) कानून बलियो भएको कुन देशमा यसरी अपराध लुकाउने अधिकारिलाई धरौटीमा छोड्छन भन्या? पुर्पक्ष को लागि त जेल चलान गर्ने होइन र ? रकमको आकार होइन, घटनाको आकार बुझौं, प्रकृति बुझौं । जघन्य अपराधको परिभाषा बुझौं । भनेर टिप्पणी गर्नु कुनै संयोग होइन । त्यसो भए प्रस्तुत मुद्दाको सुनुवाइ गर्न निजहरुलाई दिनु पर्ने नै हो कि कसो भनेर न्यायालयले प्रश्न किन नउठाउने ? प्रस्तावित कसूर र त्यसमा हुने सजाय कति छ न्याय पद्धती के छ भन्ने हेक्का नहुने भन्ने हुदैन । देशको कानून नजान्ने मानिस देशप्रति कर्तव्यमा छ भनेर मान्न सकिदैन ।

१५५. खेम भण्डारी कोसँग वाक्युद्धमा रहेका छन र थिए भन्ने प्रस्तुत मुद्दाको रोहमा खुल्दैन । तर निजले सिङ्गो वकिल संस्थाप्रति निरन्तर आक्रमण गरि राखेको देखिएको छ । निजले अमुक वकिलले यो विषय भनेको हुँदा त्यसको जवाफमा सो लेखेको हुँ भनेर पनि आजसम्म भनेको अवस्था छैन । **एमिकस क्युरी जस्तो अदालतकै अङ्गमा प्रतिवादिका नातेदार पठाउनेले न्यायालयको गरिमा धान्ने । त्यस्तो गैर व्यवसायिक आचारसंहिताको खिल्ली उडाइएको घटनाको समाचार लेख्ने पत्रकारले मानमर्दन गरेको हुने? जसले एमिकस क्युरी नै अधुरो हुने अवस्था ल्यायो उसैले न्यायालयको सम्मान गरेको हुने र जसले "अदालतको आदेशले न्यायको आशा जगायो" भन्ने लेख्यो उसले मानहानी गरेको हुने? के हामी कानूनी निरक्षर हौं? भनेर थर्काएको देखिएको छ । उच्च बारले पठाएका **एमिकस क्युरी वरिष्ठ अधिवक्ता रहेका छन ।** के उनको लडाइ निजप्रति हो ? निजप्रति हो भने कानून बमोजिम आफ्ना सरोकारका विषयमा अदालतमा मुद्दा ल्याउदा हुन्छ । निजलाई मुछेर सिङ्गो न्याय पद्धतीको खिल्ली उडाउने तथा व्यङ्ग्य कस्ने अधिकार निज खेम भण्डारीलाई विश्वको कुनै पनि न्यायिक मूल्य र मान्यताले दिदैन ।**

१५६. पटक पटक एमिकश क्युरी माथी किन आक्रमण ? यो खेम भण्डारी एकलैले महसुस गरेर हुदैन । न्यायालय पनि थाह पाउनु पर्दछ । उच्च बारबाट आउनु भएका एमिकश क्युरी वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर भट्टले मात्र बहस गर्नु भएको छ । जिल्ला बारले मनोनयन गरेका एमिकस क्युरीका हकमा त विवादित समाचार प्रकाशन हुनासाथ निजको उपस्थिति रोकिएको थियो । **आजको परेडले हावा खायो, एमिकश क्युरी भनेको, क्युरीवाला** भनेर यसरी थर्काउने अधिकार अधिकार खेम भण्डारीले कहाँबाट पाएका हुन । अदालतले एमिकश

क्युरी मागे पछि मात्र एमिकश क्युरीको जन्म भएको हो । अन्यथा यसमा केही थिएन । यदि अदालतले एमिकश क्युरी माग नगरेको भए यो खालको बबण्डर मच्चिने थिएन भन्ने देखिएको छ । परिकल्पना गर्न सकिन्छ, खेम भण्डारीको विशेष चासोको विषय रहेको निर्मला हत्या काण्डमा एमिकश क्युरीको विषय नआएको भए अर्को विषय जन्माउने थिए । यस्तो खालको पत्रकारिता र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता नेपालको संविधानले गरेको छैन । अप्रत्यक्ष रूपमा व्यक्त गरिएका कुराहरू न्यायिक काम कारवाहीमा प्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव पर्ने घाम जस्तै छर्लङ्ग छ ।

१५७. प्रस्तुत अवहेलनाको विषयमा त्रिकोणात्मक भिडन्त देखिन आएको छ । एकातर्फ न्यायालय रहेको छ भने अर्को तर्फ पत्रकार र वकिल रहेका छन् । पत्रकार र वकिल भनेका समाजका उच्च नैतिक चरित्र भएका व्यक्ति तथा संस्थाहरू हुन् । वकिल र पत्रकारहरूको प्रस्तुत मुद्दामा आ-आफ्नै स्वार्थ रहेका छन् । यस्तो स्वार्थमा न्यायालयलाई बीचमा हालिएको हुनाले विशेष सतर्कताकासाथ विचार गर्नु पर्ने हुन आएको छ ।

१५८. उच्च नैतिक चरित्रको विद्यमानता “ख्याति” का लागि आवश्यक हुन्छ । अर्को शब्दमा भन्दा ख्याति प्राप्त गर्नका लागि अन्य कुराहरूका अतिरिक्त “उच्च नैतिक चरित्र” कायम राखिएको छ भन्ने पनि देखिनु पर्दछ । “ख्याति” वा “उच्च नैतिक चरित्र” पदेन आर्जन (Ex-Officio Achievement) हुँदैन । राज्य संयन्त्रको कुनै उच्च पदमा आसिन हुनु स्वयम्मा “ख्याति” वा “उच्च नैतिक चरित्र” को अन्तिम निर्णायक मापन आधार हुन पनि सक्छ । कुनै पदमा रहेर वा नरहेर पनि राष्ट्रिय जीवनमा ख्याति आर्जन गर्न सकिन्छ । अर्कोतर्फ राज्यको कुनै उच्च वा विशेष जिम्मेवारीको पदमा रहेको भएपनि कुनै व्यक्तिको सम्बन्धमा बदनामी र समाजको नजरमा विकृत छवी वा व्यक्तित्व कायम हुन पुगेको पनि हुन सक्छ । तसर्थ ख्याति प्राप्त गरेको कुराको निर्धारण गरिएका सत्कर्मका आधारमा गरिनु पर्ने हुन्छ (अधिवक्ता ओमप्रकाश अर्याल विरुद्ध सम्माननीय राष्ट्रपतिको कार्यालय, सितलनिवास, काठमाडौं समेत नि.नं. १७१० ने.का.प. २०७३ अंक ११)। यसर्थ म पत्रकार वा म वकिल हुँ भन्दैमा ख्यातिप्राप्त गरेको भन्ने हुँदैन । यसका लागि ठुलो त्याग र तपस्याको आवश्यकता पर्दछ ।

१५९. पत्रपत्रिका अति संवेदनशील व्यवसाय हो । यसले जनताको सुसूचित हुने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दछ । प्रकाशनको स्वतन्त्रताको आडमा कुनैपनि पत्रकार स्वच्छन्द हुन सक्दैन । बदला लिन कुनै पत्रिकालाई हतियारको रूपमा लिइयो भने सो समाजको लागि निकै घातक हतियार हुन जान्छ । त्यसैगरि वकिलले पनि कसैलाई कारवाही गरि आफ्नो भित्रि रहस्य पूरा गर्नमा सो झनै खतरनाक हुन्छ ।

१६०. अवहेलनाको कारवाही कस्तो हुन्छ भन्ने तर्फ हेरेमा अवहेलनाको कारवाही यस्तो किसिमबाट हुन्छ भन्ने कुनै खास कार्यविधि छैन । अवहेलनासम्बन्धी अपराधको प्रकृति हेरी उपयुक्त कार्यविधि अपनाउन पाउने अदालतको अधिकार रहेको हुन्छ (सर्वोच्च अदालत विरुद्ध एडभोकेट कुशुम श्रेष्ठ निर्णय नं. ३२७ ने.का.प. २०२३ अंक: १) ।

१६१. स्वच्छ तवरले निर्भिक भएर व्यवसायिक आचरण प्रस्तुत गर्नु पत्रकारको धर्म हो कर्तव्य पनि हो । आफ्नो कर्तव्य पुरा गर्न निडर हुनु पर्छ । यसको माने यो होइन कि कसैको पनि मर्यादा नराखी जथाभावी बक्दै जाने धन्ने होइन । निडर पत्रकार त्यो हो, जसले आफ्नो व्यवसायिकताको आचरण प्रदर्शन गर्दै मर्यादित ढङ्गबाट सही सत्य तथ्ययुक्त विश्वसनीय सूचनाहरू समाजमा प्रस्तुत गर्दछ । अर्कोतर्फ **निडरको मतलव झगडा गर्ने कसैलाई होच्याउने वा अपमान गर्ने होइन** । होच्याउने प्रवृत्तिले अप्रासांगिक कुराहरू जथाभावी बोल्ने लेख्ने वा विचार तथा अभिव्यक्ति भन्दै अपमान एवम हेलनायुक्त भाषा प्रयोग गर्ने कार्य असल हुनै सक्दैन । कानूनी राजको स्थापना गर्ने काममा पत्रकारहरूको हात रहन्छ । त्यसैगरि वकिलको पनि कानूनी राजको स्थापना गर्नमा महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । निरडकुशताको विरुद्धमा चलेका आन्दोलनहरूमा वकिल र पत्रकारहरू हातेमालो गरेर हिडेको तथ्य एवम इतिहासलाई विर्सन मिल्दैन । कैयन पत्रकारहरूका हकमा

बन्दीप्रत्यक्षीकरणका निवेदनहरू अदालत समक्ष प्रस्तुत गरेर पत्रकारहरूका हितमा गरिएका कामहरू समुचित मूल्याङ्कन हुन पर्ने हुन्छ । यस्ता कुराबाट पत्रकार खेम भण्डारी पक्कै पनि अनविज्ञ हुनुहुन्न । अनविज्ञता प्रदर्शन हुन्छ भने निजको पत्रकारिता छैन भनेर भन्दा अतिशयोक्ति हुदैन ।

१६२. असल चरित्रवान व्यक्तिहरू नै असल वकिल र पत्रकार बन्न सक्दछन । व्यक्तिगत स्वतन्त्रता लगायतका मौलिकहकको संरक्षण तब सम्भव हुन्छ, जब संविधान एवम कानूनको संरक्षण गर्ने, नागरिकहरूका हक अधिकारहरूलाई प्रवर्तन गराउने अदालतको कार्यमा अदालतको सहयोगी भएर असल वकिल तथा असल पत्रकारहरू एक जुट भएर लाग्दछन । समाजका न्यायका उच्चतम आदेशलाई बिर्सेर वकिल र पत्रकारहरू एक आपसमा भिडन लागे भने त्यो समाजको लागि घातक हुन्छ । वकिललाई मुद्दा बोकहा भन्ने अर्थमा प्रस्तुत गर्ने र पत्रकारलाई पत्रकार भनेर प्रस्तुत गर्ने कार्य आफैमा अशोभनीय काम हो ।

१६३. पत्रकार खेम भण्डारीले पटक पटक बहस तथा छलफलमा मेरो प्रेस स्वतन्त्रता र विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता भनेर वचावमा प्रस्तुत गरेको छ । यस विषयमा माथिका प्रकरहरूमा पनि चर्चा गरिएको छ । उहाँले अन्तिम पटक पनि मैले अवहेलना गरेको छैन । यो मेरो स्वतन्त्रता हो भनेर भनेर आफ्नो छलफल टुङ्ग्याउनु भएको छ । पटक पटक स्वतन्त्रता भनेर प्रतिरक्षामा के भन्न खोजेको भन्ने पनि प्रश्न उठेको छ ।

१६४. अभिव्यक्ति भित्र वाक् प्रकाशन लगायत जुनसुकै माध्यमबाट व्यक्त हुने कुरा पर्दछ । यस अर्थमा अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताले साविकको वाक् तथा प्रकाशनको स्वतन्त्रता भन्दा व्यापक दायरालाई समेटेछ । यसको अलावा वर्तमान संविधानले नेपाली नागरिकलाई विचारको स्वतन्त्रता समेत प्रदान गरेको छ । वास्तवमा विचार र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता यस्ता आधारभूत स्वतन्त्रता हुन् जसमा सम्पूर्ण प्रजातान्त्रिक शासन प्रणाली आधारित हुन्छ । प्रजातन्त्रको मेरुदण्ड तथा संविधानका आधार मानिने यी स्वतन्त्रताहरूमा नै हाम्रो संविधानले प्रदान गरेका अरु स्वतन्त्रताको प्रचलन पनि निर्भर रहेको छ । यथार्थमा विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतालाई अन्य स्वतन्त्रता तथा हकको मुटु मान्नुमा कुनै अत्युक्ति हुँदैन । तर जतिसुकै उदार र प्रजातान्त्रिक भए पनि सभ्य समाजले यी स्वतन्त्रताहरूलाई निरपेक्ष रूपमा छाड्न भने सक्दैन । त्यसको निश्चित परिधि तोक्नै पर्ने हुन्छ । वस्तुतः बन्देज रहित स्वतन्त्रता सम्भव पनि छैन । यसले त मानव समाजलाई सभ्यतातर्फ होइन अराजकता तथा विनास तर्फ धकेल्छ । स्वतन्त्रता सम्बन्धी उत्तम प्रावधान त्यो हुन्छ जसमा कर्तव्यको उचित समन्वय पनि रहन्छ । जसले जे मन लाग्छ त्यो गर्न पाउने हो भने समाजमा मत्स्य न्यायको बोलवाला हुन्छ । संविधानले विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतामा मनासिब प्रतिबन्ध लगाउन सकिने कुरालाई संविधानले स्वीकार गरेको देखिन्छ । प्रतिवन्धको आधारमा अदालतको अवहेलना हुने वा अपराध गर्न दुरुत्साहन दिने वा सार्वजनिक शिष्टाचार वा नैतिकताको समेत विषय राखिएको छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) । यो विषयमा खेम भण्डारी सचेत रहेको हुन पर्दछ ।

१६५. वाक् तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता प्रजातान्त्रिक समाजको आधारशिला हो । यसो भएको कारण नागरिकले जे जे भने पनि उनीहरूलाई बोल्न खुला छाडिदिनु पर्दछ भन्ने पनि भन्ने गर्दछन । शुरुमै प्रतिवन्ध लगाउने होइन कि असर परे पछि कारवाही गर्ने हो । प्रारम्भ मै त्रसाउने होइन भन्ने पनि गरिन्छ । यो मान्यता अझै सुस्थापित भै सकेको छैन । चित्त नबुझ्दो वाक् स्वतन्त्रतालाई सामना गर्ने उत्कृष्ट तरिका वाक् स्वतन्त्रताको थप प्रयोग भन्ने मान्यता पनि विस्तारै आउदैछ । यसो भन्दा अदालतको मानहानी भएको अवस्थामा अदालतले वाक् स्वतन्त्रताको प्रयोग गर्न सक्दैन । यसको माध्यम भनेको नै मुद्दा मामिला नै हो ।

व्यक्तिको हकमा भने थप वाक स्वतन्त्रताको प्रयोग गर्न सक्दछ । तर यसले हिंसात्मक उपद्रव मच्चाउन सक्ने हुनाले यो मान्यतालाई स्विकार गर्न सकिने हुदैन ।

१६६. खेम भण्डारीले सामाजिक संजालमा व्यक्त गरिएका कुराहरु मेरा नितान्त निजि अवधारणा हुन यसमा अदालतको सरोकार छैन भनेर बहसको क्रममा भन्नु भएको छ । सामाजिक सञ्जालमा हामी कुनै पनि विषयमा तुरुन्तै आफ्नो विचार व्यक्त गरिरहेका हुन्छौं । व्यक्त गरिएका विचारहरु निकै असभ्य र अश्लील समेत हुने गरेको पाइन्छ । छिटो विचार व्यक्त गर्ने र लोकप्रिय हुने नाममा अभिव्यक्ति अधिकारको दुरुपयोग तथा कर्तव्य र जिम्मेवारी त भुलिरहेको देखा पर्दछ । बिचार अभिव्यक्त कुनै संस्थाको वा कसैको व्यक्तिगत चरित्रमा धावा बोलि राखेको अवस्था हुन्छ । क्षणभरमै त्यस्ता कारहरु हजारौं लाखौं मानिसहरुले अध्ययन अवलोकन गरि सकेका हुन्छन । एकक्षणलाई आनन्द आए पनि त्यसको दुरगामी असर हुन सक्छ । अभिव्यक्त गरिएका विचारले स्वतन्त्र छलफल र विचारको स्वतन्त्र विनिमय गर्ने हुन्छ ।

१६७. हाम्रो मुलुकमा मात्र हैन अन्य प्रजातान्त्रिक मुलुकमा समेत विचार तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता तथा प्रेस सम्बन्धी हक निश्चित सीमाभित्र आवद्ध गरिएको छ । विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताले अदालतको अवहेलना गर्ने छुट प्रदान गर्न सक्दैन । कानून बमोजिम अदालतबाट न्याय सम्पादन गर्ने वा न्यायको माग गर्ने वा त्यसमा कानून बमोजिम सहयोग वा सकृय रहने कार्यमा बाधा अवरोध वा अनुचित प्रभाव पार्ने वा अदालत वा न्यायाधीशको सम्मान वा मर्यादा वा प्रतिष्ठामा आघात पुर्‍याउने जुनसुकै कार्य वा आचरणलाई अदालतका अवहेलना हुने कार्य वा आचरण भन्न सकिन्छ । हुन त मुद्दाको प्रकृति, अभियुक्तको कार्य वा आचरण आदि कार्यहरुलाई दृष्टिगत गरि मुद्दा अनुसार छुट्टाछुट्टै यसको निरोपण गर्न आवश्यक हुन्छ । तापनि मूल रूपमा अदालतको आज्ञा, आदेश वा फैसलाको अवज्ञा वा निरादर गर्नु जनसाधारणमा अदालत वा त्यसबाट हुने न्याय प्रशासनको कार्य प्रति अविश्वास वा अनास्था हुने वा हुन सक्ने कुनै कार्य गर्नु वा अदालत वा अन्य कुनै प्रकारले अदालतको सम्मान मर्यादा वा प्रतिष्ठामा आघात पुग्ने कुनै कार्य गर्नु अवहेलनाजनक कार्य हुन्छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१६८. त्यस्तै गरि न्यायाधीशप्रति जनसाधारणको भावना प्रतिकूल वा शंकायुक्त हुने वा हुनसक्ने कुनै कार्य गर्नु वा न्यायाधीशको निष्पक्षता सद्बिवेक वा कार्य क्षमतामा कुनै प्रकारको शंका उठाउनु वा त्यस्तो शंका उत्पन्न हुनसक्ने वातावरणको श्रृष्टि गर्नु वा न्यायाधीशलाई स्वतन्त्र र निर्भिकतापूर्वक आफ्नो कर्तव्य पालन गर्नबाट बीचलित गराउने कुनै कार्य गर्नु वा कुनै प्रकारले न्यायाधीशको मर्यादा सम्मान वा प्रतिष्ठामा आघात पर्न सक्ने कुनै कार्य अवहेलनाजनक हुन्छ । त्यस्तै गरेर अवहेलना भित्र विचाराधीन मुद्दामा प्रभाव पार्ने वा प्रभाव पर्ने गरेर कुनै कुरा व्यक्त गर्ने, मुद्दा मामिलाका सम्बन्धमा अदालतको कुनै कर्मचारी वा कानून व्यवसायीलाई बाधा विरोध गर्ने, गाली बेइज्जती गर्ने, अदालतमा इन्साफ माग्न आउने मुद्दाका पक्ष वा कुनै मुद्दाका साक्षीलाई निजले मुद्दामा व्यक्त गरेको कुरालाई लिएर गाली बेइज्जती वा बाधा विरोध गर्ने जस्ता कार्यहरु पनि पर्दछन् (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१६९. अदालत वा न्यायाधीश यस्तो संस्था वा व्यक्ति होइन जस्को कुनै आलोचना नै नहोस् । न्यायाधीशले कतिपय अवस्थामा धेरै अप्रिय आलोचनाहरु सुन्न परिरहेको पनि हुन्छ, तर जब आलोचनाले न्यायको नियमित प्रवाहमा नै असर पुर्‍याउँछ न्यायाधीशको निष्पक्षता तथा उसको क्षमतामा अनुचित टिका-टिप्पणी गरि सर्वसाधारण जनताको नजरमा अदालतलाई गिराउने कार्य गर्छ तब त्यस्तो कार्य अदालतको अवहेलनाको विषय वस्तु बन्दछ । न्यायपालिकालाई अवान्छनीय रूपमा होच्याएर वा विवादमा मुछेर जनसाधारणमा

अदालतप्रति अनास्था उत्पन्न गराउने प्रयास गरि निष्पक्ष रूपमा न्याय दिन नसक्ने स्थितिमा पुर्‍याइयो भने त्यसको परिणाम न्यायाधीशले वा अदालतले मात्र होइन सम्पूर्ण राष्ट्रले नै भोग्नु पर्ने हुन्छ । अतः न्याय प्राप्त गर्ने जनताको हकहितको संरक्षणको निम्ति अदालतको अवहेलनाको कार्यलाई रोक्न जरुरी हुन्छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) । आलोचनाको नाममा वकिल र न्यायाधीशहरू भनेका अपराधी उम्काउने हुन भन्ने जस्ता भनाई स्विकारयोग्य कथनहरू होइनन । यी शब्दहरू आपत्तिजनक तथा कारवाहीयोग्य रहेका छन ।

१७०. कुनै कार्य अवहेलनाजनक छ छैन भन्ने कुराको निरोपण वस्तुनिष्ठ रूपमा गरिन्छ । कुनै लेख वा अभिव्यक्ति वा कार्यलाई हेरेर सो कार्य अवहेलनाजनक छ वा छैन भन्ने सम्बन्धमा सामान्य व्यक्तिको समझले (Man of general prudence) निकाल्न सक्ने निष्कर्ष नै अवहेलना सम्बन्धी कार्यको परीक्षणको आधार बन्दछ । अवहेलना मुद्दामा निवेदकको हैसियत एउटा सूचनाकर्ताको सम्म रहन्छ । अवहेलनामा अदालत आफैले पनि अवहेलना सम्बन्धी कारवाही उठाउन सक्दछ । तसर्थ यस्तो कारवाहीमा निवेदकले के जिकिर लिनु भएको छ भन्ने भन्दा पनि विवादित विषयवस्तु अवहेलनाजनक छ वा छैन भन्ने हेरिन्छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७१. अवहेलना देवानी र फौजदारी प्रकृतिको हुन्छ । फौजदारी अवहेलनाको कारवाहीमा अभियुक्तको अवहेलना गर्ने मनसाय थियो वा थिएन भन्ने कुराले नै गौण महत्व राख्दछ । केवल अभियुक्तलाई के कति सजाय हुनु पर्ने हो भन्ने सम्बन्धमा मात्र मनसाय तत्वलाई हेरिने हुन्छ । अन्य फौजदारी मुद्दाहरू जसमा अपराध गर्ने अभियुक्तको मनसाय थियो वा थिएन भन्ने कुराले निर्णायक महत्व राख्दछ त्यस्ता मुद्दाहरूमा पनि कुनै व्यक्तिले गरेको कार्य कस्तो छ सो हेरी निजले गरेको अपराधजन्य कार्यबाट नै मनसाय तत्व पहिल्याउनु पर्ने हुन्छ । त्यसैगरि देवानी अवहेलना भन्नाले अदालतको कुनै फैसला आदेश निर्देश वा आज्ञा वा अदालती कारवाहीको हठपूर्ण अवज्ञा वा अदालतलाई दिएको आवश्‍यासनको बदलनियतपूर्ण उल्लंघन हो भन्ने जनाउँदछ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७२. कुनै कार्य अवहेलनाजनक छ छैन भन्ने कुराको निरोपण वस्तुनिष्ठ रूपमा गरिन्छ । कुनै लेख अभिव्यक्ति वा कार्यलाई हेरेर सो कार्य अवहेलनाजनक छ वा छैन भन्ने सम्बन्धमा सामान्य व्यक्तिको समझ (Man of General Prudence) ले निकाल्न सक्ने निष्कर्ष नै अवहेलना सम्बन्धी कार्यको परीक्षणको आधार बन्दछ भनी ने.का.प. २०४९, अंक ८, नि.नं. ४६०४ निवेदक थिरप्रसाद पोखरेल विरुद्ध हरिहर विरही भएको अदालतको अवहेलना मुद्दामा मिति २०४९।७।३०।१ मा सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ । सो तथ्य माथीको प्रकरणमा पनि उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै कुनै कार्य अवहेलनाजनक छ वा छैन सो कार्य वा प्रकाशनमा व्यक्त भएका कथनबाट नै विचार गरिन्छ । मनसाय छ वा छैन भन्ने कुराको विचार गरिन्न । अवहेलनाको कारवाहीमा अवहेलनाजनक मनसायको अभावको तर्क ग्राह्य हुन सक्ने देखिन्न भनी ने.का.प. २०३९, नि.नं. १५६७ निवेदक कर्ण शम्शेर राणा विपक्षी प्रकाश वस्ती भएको अवहेलना सम्बन्धी मुद्दामा सिद्धान्त प्रतिपादन भएको छ (अधिवक्ता श्री गुणनिधि न्यौपाने विरुद्ध सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री मनमोहन अधिकारी, प्र.मं.को कार्यालय सिंहदरबार समेत) ।

१७३. ऐतिहासिक रूपमा हेर्दा प्रेस स्वतन्त्रताको धारणाको जन्म बेलायतमा भएको मानिने हुनाले बेलायतमा प्रेस स्वतन्त्रतालाई कुन अर्थ र सन्दर्भमा लिइएको रहेछ त्यहाँ यो स्वतन्त्रता बन्देजरहित रहेछ, रहेनछ, भए के

कस्ता प्रकृतिका बन्देजहरू लगाइएका रहेछन् र अदालतको अवहेलना हुने गरी प्रेस स्वतन्त्रताको उपभोग गर्न स्वच्छन्दता प्रदान गरिएको रहेछ रहेछ, भनि त्यसतर्फ हेर्दा प्राचीनकालदेखि नै पश्चिममा विज्ञान र दर्शनको क्षेत्रमा पनि विचारको अभिव्यक्तिको लागि चर्च एवम् राज्य दुवैले तथाकथित पुरातनपन्थी विचार सित बाझिने वा नास्तिक विचार व्यक्त गर्ने (heresy) युवाहरूलाई भ्रष्ट गर्ने तथा राजद्रोह (Sedition) गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गरेको पाइन्छ । पन्ध्रौं शताब्दीको उत्तरार्धमा छापा (Printing) को आविष्कार र सत्रौं शताब्दीमा समाचारपत्रको प्रकाशन पछि यस्तो नियन्त्रणको रूपमा लाइसेन्स र सेन्सरशिपको व्यवस्थालाई अवलम्बन गरेको पाइन्छ । तर प्रकाशन पूर्वको बन्देजको विरोध भएपछि लाइसेन्सिङ एक्ट (Licensing Act) १६६२ लाई सन् १६९४ मा गएर संसदले नविकरण गर्न इन्कार गरेको देखिन्छ । वास्तवमा जानकारी प्राप्त गर्ने, व्यक्त गर्ने र अन्तरआत्मा (conscience) ले देखेको कुरामा तर्क गर्न पाउने स्वतन्त्रतालाई शिर्षस्थता प्रदान गर्ने उद्देश्यबाट बेलायतमा पूर्व नियन्त्रणलाई विरोध गरिएको पाइन्छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७४. अठारौं शताब्दीमा प्रेस स्वतन्त्रतालाई कुन रूपमा लिइएको थियो भन्ने कुरा R.V. Dean of St. Asaph (1784) 3 T.R. 4 28 (431) को मुद्दामा निम्न व्याख्या गरिएको छ । **सो तथ्य नेपालको सर्वोच्च अदालतले** थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही (निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) भएको मुद्दामा समेत उद्धरण गरिएको छ ।

"...(F)freedom of the press in England means the right to print and publish anything which is not prohibited by law or made an offence, such as sedition, contempt of court. obscenity defamation, blasphemy. The Liberty of the press consists in printing without any previous license, subject to the consequences of law."

१७५. प्रेसले आफूले प्रकाशन गर्न चाहेको कुरा प्रकाशित गर्न सक्दछ । तर प्रकाशन पश्चात उसले कुनै कानून उल्लंघन गरेको पाइन्छ भने उ कानूनी कारवाहीको भागिदार बन्नु पर्ने हुन्छ । त्यस्तै गरेर त्यस्तो प्रकाशनबाट न्यायिक प्रकृत्यामा हस्तक्षेप हुन्छ भने उ अदालतको अवहेलनाको कारवाहीबाट उन्मुक्त हुन सक्दैन । यति मात्र नभई कुनै पत्रिकामा प्रकाशित गरिएको कुराले कुनै निर्दोष नागरिकको इज्जत वा मर्यादामा आँच आउँछ भने उजुरी परेको अवस्थामा उ क्षतिपूर्ति तिर्नु पर्ने दायित्वबाट मुक्त हुन सक्दैन (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७६. *De Jonge Vs Oregon* (1937) 299 Us. 353 को मुद्दामा अमेरिकी सर्वोच्च अदालतले प्रेस स्वतन्त्रताको दुरुपयोग गरिन्छ भने राज्यले त्यसलाई रोक्न हस्तक्षेप गर्न सक्ने व्याख्या गरेको छ । यस्तो अवस्थामा यद्यपि प्रेस स्वतन्त्रतालाई अपहरण गर्न नसकिएला तर यस्ता स्वतन्त्रताको दुरुपयोगलाई दण्डनीय बनाई सजाय गर्न सकिन्छ । यसै सन्दर्भमा *Gitlow vs Newyork* (1925) को मुद्दामा प्रेस स्वतन्त्रता बेलगामको इजाजतपत्र नभएको बताउँदै सार्वजनिक कल्याण (Pubic Welfare) को निमित्त प्रेस स्वतन्त्रताको दुरुपयोग हुनबाट रोक्न सकिने व्याख्या गरेको पाइन्छ । *Rosenbloom vs. Metromedia* (1971) 403 Us. 29 (51) को मुद्दामा त प्रेसलाई यस्तो शक्तिशाली इन्जिन मानिएको छ जुन अति नरात्रो सित दुरुपयोग गरिन सकिन्छ । त्यसैले *Dennis vs. Us* (1951) (341 Us. 494) को मुद्दामा प्रेस स्वतन्त्रता निरपेक्ष हुन

नसक्ने बताउँदै सामुहिकहित रक्षा (Collective interest) को लागि यो स्वतन्त्रतामा पनि नियन्त्रण हुन सक्ने र त्यस्तो नियन्त्रण नगरिएमा सो स्वतन्त्रता विनाशको कारण पनि बन्न सक्छ भन्ने उल्लेख गरिएको पाइन्छ । संविधान र कानूनले त्यसको सीमाना तोकी दिएको छ भने ती संवैधानिक र कानूनी सीमाना भित्र आबद्ध रहनु प्रेसको कर्तव्य हुन्छ र त्यस्ता सीमा नाघ्नु कर्तव्यको उल्लंघन मात्र होइन दण्डनीय पनि हुन सक्छ भन्ने अमेरिकीहरूको दृष्टिकोण रहेको पाइन्छ (थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७७. अमेरिकामा व्यक्तिगत स्वतन्त्रतामा बन्देज लगाउने सन्दर्भमा त्यहाँको अदालतले स्पष्ट र तत्काल खतरा (Clear and present danger) को परीक्षण प्रणालीको विकास गरिएको छ । *Schenck v. United states* (249 US 47. 1919) को मुद्दामा यो परीक्षण सम्बन्धी अवधारणा प्रस्तुत गर्दै न्यायमूर्ति होम्स (Justice Holmes) को यस्तो भनाई छ- “The question in every case is whether the words are used in such circumstances and are of such a nature as to create a clear and present danger that they will bring about the substantive evils that congress has a right to prevent.” (विस्तृत- थिरप्रसाद पोखरेल, कर्मचारी सर्वोच्च अदालत विरुद्ध विमर्श प्रकाशन (प्रा.) लि. का निमित्त प्रकाशक एवम् सम्पादक हरिहर विरही निर्णय नं. ४६०४ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ८) ।

१७८. संयुक्त राज्य अमेरिकामा प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतामा कसैले लेखेको, बोलेको वा गरेको कार्य स्पष्ट रूपमा तत्कालका लागि खतरनाक देखिन्छ (Clear and Present Danger) भने नियन्त्रण लगाउन सकिने मान्यताको विकास गरिएको छ । सन् १९५१ मा डेनिसको मुद्दामा ‘Grave 33 and Probable danger theory’ [341 U.S. 494 1951] बाट नयाँ विधिशास्त्रको विकास भएको हो । संयुक्त अधिराज्यमा पनि राष्ट्रिय सुरक्षालाई प्रतिकूल प्रभाव पर्ने सूचना सामग्री भनी D-notice committee (also known as a DSMA-Notice or Defence and Security Media Advisory Notice) ले निर्णय गरेको कुरा त्यहाँको प्रेसले आफ्नो कर्तव्यकै रूपमा स्वीकार गरेको अवस्था छ । त्याँहा त्यस्ता सूचनाहरू प्रकाशन गर्दैनन । यसमा Self-regulation र Co-regulation को समेत व्यवस्था समेत रहेको छ । प्रेस संयमित, सक्षम र भरपर्दो हुनु पर्दछ । यसमा कुनै विवाद छैन । प्रेसलाई यस्तो गर्न हुन्छ वा हुदैन भनेर नियन्त्रण गर्नु भन्दा स्वअनुशासनबाट आचार संहिता पालना गर्ने प्रेस भएमा सार्थक र आदर्श हुन जान्छ ।

१७९. प्रेस स्वतन्त्रता अरुको स्वतन्त्रताको रक्षार्थ हुनुपर्दछ । अभिव्यक्ति भनेर आफ्नो रिस राग वमन गर्ने होइन । यो जे मन लाग्यो त्यो गर्ने लाइसेन्स होइन । यस्तो स्वतन्त्रता संयमपूर्वक आचार संहिता अनुकूल हुने गरी सार्वजनिक हितको लागि हुनु पर्दछ । सर्वजनिक हित समुदायलाई उत्तेजित तुल्याउने वा आन्दोलित तुल्याउने होईन । प्रेस र वाक् एवम् अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता संविधान प्रदत्त नागरिकका मौलिक हक हुन् । मौलिक अधिकार प्रचलनको दायित्व मात्रै प्रेसले पाएको हो । न्यायालय र प्रेस स्वतन्त्रता वास्तविमा एक अर्काका परिपूरक पनि हुन । एउटा सत्य कुरा हो कि यदि राज्यमा न्याय मर्न पुग्यो भने सो दिन हरेक व्यक्तिले सम्झने भनेकै प्रेस नै हो । यस्तो आस्थाको धरोहर रहेको प्रेस उछिडल भयो भने के होला ? यसैले प्रेस आफैले आफ्नो प्रतिष्ठा र वर्चस्व बचाइराख्न सक्नु पर्दछ ।

१८०. प्रेसले पूर्व सूचना प्रस्तुत गर्ने माध्यम पनि हो । प्रेसलाई सूचना दिने हिसावले **क्यानरी चरासँग** तुलना गरिन्छ । इतिहास हेर्दा खानीमा काम गर्ने कामदारले खतरनाक ग्यासको पूर्वसूचना पाउने प्रयोजनका लागि क्यानरी चरालाई लिएर जान्थे। क्यानरी चरा जिउँदो रहेसम्म खानीका कामदारहरू सुरक्षित हुन्थे। क्यानरी चरा चुप लागेमा वा बेहोश भएमा खतरा भनेर सुरक्षित रूपमा खानी बाहिर निस्कने हुन्थ्यो । प्रेसले प्रजातान्त्रिक

पद्धतीमा आई परेका खतराको पूर्व सूचना दिने गर्दछ । शक्तिशालीलाई उत्तरदायी बनाउने, तथा आवाजविहीनहरूको आवाज भन्नु नै प्रेस हो ।

१८१. कहिलेकहिँ पत्रकार तथा प्रेसले समाजमा आफ्नो अस्तित्व रहेको छ भन्ने देखाउन पनि बलिया क्षेत्रमाथी आक्रमण गर्ने पनि गर्दछन । सत्य कुरा प्रकाशन गर्ने भन्दापनि के के न हो भन्ने प्रश्न उत्पन्न गर्ने खालका समाचार पनि प्रकाशन गर्ने गर्दछन । यो भनेको प्रेस तथ अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको ठाडो दुरुपयोग हो यस्तो अवस्थालाई दुर्भाग्यपूर्ण भन्न पर्ने हुन्छ ।

१८२. यस पृष्ठभूमिमा अदालतको अवहेलना र प्रेस स्वतन्त्रता एक अर्काका अन्तरसम्बन्धी हुन् वा एक अर्काका शत्रु ? भन्ने अहम सवाल उत्पन्न हुन्छ । नेपाली प्रेसको प्रस्तुत हेर्दा न्यायालय स्वेच्छाचारी भएको तथा नागरिकले न्याय पाउने अवस्थाको अन्त्य भएको अर्थ लाग्ने गरि जनमानसमा भावना उत्पन्न गरिएको पाइन्छ । यसको मुख्य कारणमा कहि कतै भएका एकाध गल्तीलाई निकै बढाई चढाई गरि प्रस्तुत गर्ने तर भएका सकारात्मक कुराहरूलाई नजरअन्दाज गर्ने प्रकाशन तथा प्रसारण नै नगरिदिनु नै हो । सिद्धाततः अदालतको अवहेलना र प्रेस स्वतन्त्रता एक अर्काका परिपूरक तथा अन्तरसम्बन्धि हुन् । एक अर्काका शत्रु हुन सक्दैनन ।

१८३. प्रेसले गर्दा नै न्यायिक प्रक्रिया शुरू भएको छ । अहिलेको प्रेस शक्तशालि र जागरूक भएको हुनाले न्यायिक गतिविधि सञ्चालन भएका हुन भन्ने जस्ता अर्थ लाग्ने गरि प्रस्तुत मुद्दामा तथ्यहरू तथा तर्कहरू प्रस्तुत भएको सन्दर्भमा हिजो २०४६ सालपूर्व के नेपाली नागरिकले न्याय नपाएका थिएन त ? के अहिलेको न्यायालयको न्यायिक साख नै समाप्त भएको हो ? नागरिकहरूले न्याय पाएका छैनन न्याय के प्रेसले दिएको छ कैयन सवालहरू उत्पन्न हुन्छन । यसको जवाफ अब नखोजिने हो नेपाली न्यायालयको अब गरीमा समाप्त प्रायः हुने देखिन्छ । खेम भण्डारीले पनि आफ्नो अभिव्यक्तिमा निर्मला पन्तका हत्यारा उम्काउने भनिएका प्रस्तावित प्रहरी कर्मचारीलाई हामीले गर्दा कारवाही भएको हो अब न्यायलय तेरो काम आयो मान्छे थुन भन्ने जस्ता अभिव्यक्ति दिनुले यो छाडातन्त्र नै हो । राजनैतिक रूपमा खेम भण्डारीले कहाँ के गर्नु भयो त्यो न्यायलयको सरोकार वा चासोको विषय बन्न सक्दैन । तर असंगत तथ्यको रूपमा निजको बारेमा व्यक्त गरिएको अनलाइन समाचार **जसरी निर्मला प्रकरणमा उनले निरन्तर दिएका दबाबहरू तीनै तहका सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याए, के न्यायालयमा पनि उनको प्रभाव पर्ला? जवाफ छिट्टै देख्न पाइनेछ** भनि उल्लेख गरिएको सन्दर्भले सडक तताउने कार्य समाप्त भयो अब न्यायालयलाई तताउने भन्न खोजिएको तथा निजको भित्री नियतको पटाक्षेप त होइन भनेर असंगत तथ्यको रूपमा अध्ययन गर्नु पर्ने अवस्था आइ परेको छ । एमिकश क्युरीका बारेमा प्रकाशित समाचार त्यसैको सुरुवात त थिएन ? न्यायलय नै झस्किनु पर्ने अवस्था छ । निजले आफ्नो पत्रिकामा जे लेख्थे सोही अनुसार घटना हुनथ्यो भनेर गरिएको टिप्पणी खतरनाक रहेको छ । निर्मला प्रकरणलाई 'ट्विस्ट एन्ड टर्न' गराउने ती शक्तिशाली व्यक्ति (#Who Killed Nirmala शृङ्खला २६) भनेर आएको समाचारलाई खेम भण्डारीको क्रियाकलापसँग जोडेर पनि हेर्न जरूरी रहेको छ । यो समाचारले खेम निकै शक्तिशाली छन यिनको सूचनाको श्रोत निकै तगडा छ निजले चाहे पनि जे पनि हुन्छ भनेर जो कोहीले पनि भन्न सक्छ । खेम भण्डारीले अदालतमा प्रहरीका विरुद्धमा मुद्दा दायर भए पछि निरन्तर आफ्ना विचारहरू सम्प्रेषित गरि रहेको अवस्था छ ।

१८४. नेपालको संविधान २०७२ ले प्रेस स्वतन्त्रताको ग्यारेण्टी गरेको छ । विगतका केही नमिठा अनुभवले गर्दा प्रकाशित सामाग्रिको आधारमा प्रकाशन संस्था वा गृह बन्द नगरिने गरि बचाव प्राप्त छ । यस्तो बचाव बन्दुक गोली हुन सक्दैन साथै यो बचाव दोहोरो फायरिङको नाममा कसेको गुप्त हत्या गरे जस्तो पनि होइन ।

१८५. नेपालको संविधानले स्वतन्त्र, निष्पक्ष र सक्षम न्यायपालिकाको कल्पना गरेको छ । यी दुवै कुरा संविधानको प्रस्तावनाको एउटै हरफमा प्रेस स्वतन्त्रता तथा स्वतन्त्र, निष्पक्ष र सक्षम न्यायपालिका र कानूनी राज्यको अवधारणा भनेर लेखिएको छ । प्रेस स्वतन्त्रताको ग्यारेण्टी गर्न धारा १९ (१) मा व्यवस्थापन गरिएको छ । साथै नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता वा सङ्घीय एकाइबीचको सु-सम्बन्ध वा विभिन्न जात, जाति, धर्म वा सम्प्रदाय बीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, राज्यद्रोह, गाली बेइज्जती वा अदालतको अवहेलना हुने वा अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार, नैतिकताको प्रतिकूल कार्य गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने र जातीय छुवाछूत एवं लैङ्गिक भेदभावलाई दुरुत्साहन गर्ने कार्यमा मनासिव प्रतिबन्ध लगाउन सकिने सुरक्षा पनि रहेको छ ।

१८६. अहिले देशमा प्रेस बलियो कि अदालत भन्ने अघोषित अभियान चलाएको देखा पर्दछ । यी दुवैमा कोही बलियो छैन । सबैका आ आफ्नै परिसिमाहरू रहेका छन् । तर पनि देशको कून न्याय पद्धती संस्कार मान्य सिद्धान्तहरू जे भए पनि तिनीहरूको व्याख्या विश्लेषण एवम प्रवर्तन गर्ने अधिकार अदालतको मात्रै रहको छ । यस्ता विषयको व्याख्या अरुले गरेर मान्य हुँदैन । अरुले गर्ने तर्क मात्र प्रस्तुत गर्न सक्छन । कुनै व्यक्ति, संस्था, सरकार वा कानूनी व्यक्ति वा दलले आफ्ना संवैधानिक एवम कानूनी अधिकार हनन भएको अवस्थामा जाने अन्तिम निकाय अदालत नै हो । अन्यायका विषयमा न्याय खोज्ने अन्तिम विकल्प एवम निकाय पनि अदालत हो । यसर्थ अदालत व्यक्ति नभएर संस्था हो ।

१८७. भारतीय संविधानमा प्रेस सम्बन्धी हकलाई उल्लेख नगरे पनि संविधानको धारा १९(१)(a) ले प्रदान गरेको वाक तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता अन्तर्गत प्रेसले आफ्नो हकहरूको उपभोग गरि आएको छ । भारतमा पनि सार्वभौमसत्ता तथा अखण्डता राज्यको सुरक्षा, विदेशी मुलुकसँगको मित्रतापूर्ण सम्बन्ध, सार्वजनिक शान्ति नैतिकता वा अदालतको मानहानी गर्ने आदि कुराहरूमा मनासिव प्रतिबन्ध लगाउने विद्यमान कानूनको प्रचलन वा कानून बनाउन सक्ने अधिकार संविधानले नै प्रदान गरेको छ ।

१८८. कुनै कार्य वा प्रकाशन अवहेलनाजनक छ वा छैन सो कार्य वा प्रकाशनमा व्यक्त भएका कथनबाट नै अवहेलनाजनक छ वा छैन विचार गरिन्छ, अवहेलनाजनक मनसाय छ वा छैन त्यो कुराको विचार गरिन्छ । अवहेलनाको कारवाईमा अवहेलनाजनक मनसायको अभावको तर्क ग्राह्य हुन सक्ने देखिन्छ (कर्ण शमशेर राणा विरुद्ध बागमती अञ्चल का.जि.का.न.पं.वडा नं. १७ कालधारा बस्ने अधिवक्ता प्रकाश वस्ती निर्णय नं. १५६७ ने.का.प. २०३९ अङ्क ६) ।

१८९. समाचारहरू पनि अवहेलनाको विषय हो भन्ने सम्बन्धमा पैरवी नामक त्रैमासिकको बर्ष १ अङ्क १ मा प्रकाशित श्री प्रकाश वस्ती लिखित लेख “सन्दर्भ एक चर्चित मुद्दाको” भन्ने विषयका उपरमा चलेको अवहेलना मुद्दामा विश्लेषण गरिएको छ । सो आलेखलाई अवहेलनाजन्य ठहर गरिएको छ । यसमा लेखक शिक्षित, विद्वान अधिवक्ता समेत भएको देखिन आएकोले भविष्यमा यस्तो अवहेलनाजनक कुनै कार्य वा प्रकाशनको आवृत्ति नहुने आशा र विश्वास राख्दै प्रतिवादीलाई थोरै थोरै सजायको आदेश दिँदा पनि न्यायको मकसद पूरा हुन सक्ने भनि रु.५।-पाँच जरिवाना गरिएको छ (कर्ण शमशेर राणा विरुद्ध बागमती अञ्चल का.जि.का.न.पं.वडा नं. १७ कालधारा बस्ने अधिवक्ता प्रकाश वस्ती निर्णय नं. १५६७ ने.का.प. २०३९ अङ्क ६)।

१९०. निर्मला हत्याकाण्ड : न्यायिक प्रक्रिया नै विथोल्ने यस्तो डिजाइन भनेर खेम भण्डारीले मानसखण्डमा प्रकाशित गरेको समाचारको शिर्षक सबैको ध्यान आकर्षित गर्ने हिसावबाट प्रस्तुत गरिएको छ । सो डिजाइनमा कञ्चनपुर बार पनि संलग्न रहेको भन्ने अर्थ जाने हिसावले कञ्चनपुर जिल्ला बार एसोसियसनले मंगलबार अधिवक्ता हरेन्द्रराज विष्टलाई एमिकस क्यूरीमा पठाउने निर्णय गरेको छ । महेन्द्रनगरमा क्रियाशील एक अधिवक्ताले अधिवक्ता विष्ट अभियुक्त तथा वर्खास्तीमा परेका एसपी डिल्लीराज विष्टका नातासम्बन्धी भएको

दावी गरेका छन् भन्दै समाचार प्रकाशित गरेर वकिल वकिलमा नै भिडन्त गराउने तथा न्याय सम्पादनमा वकिलको साथमा न्यायालय समेत बीचलित हुने भन्ने हिसावबाट आएको समाचार “सन्दर्भ एक चर्चित मुद्दाको” भन्ने आलेख सरह रहेको छ । न्यायिक सन्दर्भमा डिजाइन भनेर राखिएको शब्दले निकै गहिरो अर्थ बोध गर्दछ । डिजाइन अनुसार अन्तिममा न्यायाधीशलाई नै प्रभावित पार्ने भन्ने अर्थका साथ समाचार प्रकाशन भएको अवस्था छ । डिजाइनको शुत्राधारमा वकिलहरू हुन भनेर सो समाचार अध्ययन गर्ने जो कोहीले भन्न सक्ने अवस्था छ ।

१९१. आलोचना गरिएको कुनै खास न्यायाधीश वा न्यायाधीशहरूको आचरणको सत्यता प्रमाणित गर्नको लागि अवहेलना सम्बन्धी कारवाई गरिन्न, बल्की न्याय सम्पादनको संरक्षणको लागि गरिन्छ । अवहेलनाको कारवाई कुनै न्यायाधीशको सम्बेदनशीलता (Sensitiveness)को संरक्षणको लागि गरिन्न । अदालतको गौरव (dignity) र प्रतिष्ठा (prestige) लाई जब तल झुकाईन्छ वा जब तल झुकाउने प्रवृत्त हुन्छ तब अदालतको अवहेलनाको कारवाई हुन्छ (कर्ण शमशेर राणा विरुद्ध बागमती अञ्चल का.जि.का.न.पं.वडा नं. १७ कालधारा बस्ने अधिवक्ता प्रकाश वस्ती निर्णय नं. १५६७ ने.का.प. २०३९ अङ्क ६)। त्यसैगरी अवहेलनाको कारवाहीबाट कुनै पनि समाचारको सत्यताको खोज गरिदैन । त्यो पत्रकारको कर्तव्य हो । प्रकाशित विषय अवहेलनाजन्य छ वा छैन यसले के असर पारेको छ वा पार्न सक्छ भन्ने विषयमा हेरिने हुन्छ ।

१९२. अदालतले प्रतिशोधको भावना लिएर वा आवेशमा आएर कुनै कारवाई वा निर्णय गर्दैन । विषय परिस्थितिलाई चर्काउने वा नचाहिंदो होहल्ला वा विवादलाई बढाउने कार्य अदालतले गर्दैन (सर्वज्ञरत्न तुलाधर विरुद्ध सम्माननीय अध्यक्ष राष्ट्रिय पञ्चायत, सिंहदरवार ग्यालरी बैठक समेत निर्णय नं. १९९७ ने.का.प. २०३५ अंक: १)।

१९३. अवहेलनाको क्षेत्राधिकारको प्रयोग दुवै पट्टी धार भएको लाग्ने तरबार जस्तो भएकोले अदालतहरूद्वारा अबहेलना सम्बन्धी क्षेत्राधिकारको प्रयोग संयमित रूपले नगरिने हो र जथाभावी एवम् विवादास्पद किसिमले गरिने प्रचलन बस्दै जाने हो भने सो स्थिति न्याय प्रशासनको हितमा हुदैन । हाम्रो जस्तो मुलुकमा जहाँ न्यायिक प्रकृयाबाट न्याय र अन्यायको निरोपण भन्दा बेग्लै किसिमको न्याय र अन्यायको आफ्नै अवधारणा बनाएर बस्ने अज्ञान र अशिक्षामा रूमलिएका जनसामान्यले आफूले आफ्नो धारणाको प्रतिकूल कुनै व्यक्तिले न्यायलाई प्रभावित गर्न लागेको छ भन्ने आशंकाले आवेशमा कुनै काम कुरा गर्छ भने त्यस्तो घटना प्रति सम्बन्धित न्यायाधीश कति हदसम्म क्षमाशील र कति हदसम्म कारवाही र सजाय उन्मुख हुनुपर्छ भन्ने कुरा गम्भीर चिन्तनको विषय हुन आउँछ (नेपाल बार एसोसिएशनका सचिव अधिवक्ता हरिहर दाहाल विरुद्ध मन बहादुर गुरुङ समेत निर्णय नं. ४६८४ ने.का.प. २०५० (क) अङ्क १)।

१९४. कार्यालय वा सँगठित संस्थाबाट त्यस्तो कार्य भए गरेमा त्यस्तो कार्य गर्न गराउन निर्णय गर्ने र सो निर्णय बमोजिम त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्ति अपराधिक दायित्व बहन गर्नु पर्ने हुन्छ । कार्यालय वा सँगठित संस्था स्वयंले कुनै अपराध गर्ने नभई त्यसमा कार्य गर्ने व्यक्तिले अपराध गर्ने र अपराधिक दायित्व पनि तिर्नेले वहन गर्नु पर्ने हुन्छ । त्यसैले कार्यालय वा सँगठित संस्थाहरूबाट भएको अवहेलनामा सम्बन्धित कर्मचारीहरूले नै त्यसको अपराधिक दायित्व वहन गर्नु पर्ने हुन्छ (मुनीर अहमद दर्जी विरुद्ध श्री ५ को सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बबरमहल काठमाडौंसमेत निर्णय नं. ४६०७ ने.का.प. २०४९ (ग) अङ्क ९)।

१९५. उल्लिखित पृष्ठभूमिको रोहमा खेम भण्डारीबाट अभिव्यक्त गरिएका पत्रिका एवम् अनलाईनका समाचार एवम् फेसबुकका टिप्पणीहरूको अर्थ सकारात्मक छन भनेर भन्न सकिने आधारहरू देखिएका छैनन । निजले मैले अदालतको मानहानि गरेको छैन भन्ने तर भित्र भित्रै करौती काटेको अवस्था छ । मेरो मनशाय छैन भन्ने तर अवहेलना हुने सामाग्रीमा आफ्नो सामाजिक सञ्जालमा राखि रहने कार्यलाई न्यायालयले असल नियतले

भए गरेको हो भनेर भन्न कठिनाई उत्पन्न भएको छ । खेम भण्डारीको अभिव्यक्तिमा बासु सागर उपाध्याय(Bashu Sagar Upadhyay)को टिप्पणी - वकिल न्यायाधीशहरू न्यायका लागि होइन लुट्न ठग्न र अपराधी बचाउन कालो कोट लगाएका हुन (Wakil nyadhis haru nyay ka lagi hoin lutna thagna ra apradhi bachaun kalo kot lagayaka hun .) भन्ने अभिव्यक्ति खेम भण्डारीले भने जस्तो अदालतको सम्मानको लागि हो ? भनेर निजैलाई प्रश्न गर्नु पर्ने हुन आएको छ । मैले भनेको होइन भनेर सुख पाइदैन । निजको निजि सामाजिक सञ्चालमा अरु कसैले यसरी नकरात्मक तथा ठाडै वकिल र न्यायाधीश लुटने ठग्ने तथा अपराधी बचाउने भनेर के भन्न खोजेको हो । सन्दर्भ निर्मला हत्या कण्डसँग जोडिएको हुनाले के कञ्चनपुरका वकिल र न्यायाधीश मिलेर अपराधी बचाउन लागेका हुन ? **निर्मला हत्याकाण्ड : न्यायिक प्रक्रिया नै विथोल्ने यस्तो डिजाइन** भन्ने समाचारको सन्देश यही हो ? के कञ्चनपुर जिल्ला अदालत निर्मला हत्याकाण्डका दोषीहरूलाई उम्काउन उद्यत छ ? **फिक्का सावित भयो एमिकश क्युरी भनेको के हो ?** एमिकश क्युरीको बारेमा अनर्गल प्रचार गर्नु के प्रेस स्वतन्त्रता हो ? यो प्रश्नको जवाफ आधार कारण सहित निज खेम भण्डारीले दिनु पर्ने हुन्छ । यदि त्यस्तो छ भने निज खेम भण्डारीले वकिलका हकमा कानून व्यवसायी परिषदमा न्यायाधीशका हकमा न्याय परिषदमा र अन्य कर्मचारिका हकमा सर्वोच्च अदालतमा तथ्य प्रमाण सहित उजुरी पठाउन सक्ने नै हुन्छन । अन्यथा यस्ता भ्रामक तथ्यहरू सामाजिक सञ्जालमा राख्ने कार्य पत्रकारको प्रेस स्वतन्त्रता तथा व्यक्तिको विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता होइन । यो आफैमा एक अपराध हो ।

१९६. खेम भण्डारीले मैले सही समाचार प्रकाशन गरेको हुँ । जसको कारण प्रतिवादीको नाता पर्ने व्यक्ति अदालतमा एमिकस क्युरी भएर आउन पाएनन । मैले सही काम गरेको हो भनेर आफ्नो प्रकाशनको वचाव गरेको अवस्था । सो समाचार हेर्दा नाता पर्ने भने पनि पुष्टि हुन नसकेको भन्ने तथ्य पनि साथै राखेको अवस्था छ । एउटा पत्रकारले यस्ता अपुष्ट समाचार राख्ने कार्य त्यति शोभनीय कार्य होइन ।

१९७. कुनै पनि जिम्मेवार पत्रिकाले आफूले प्रकाशन गरेको सामाग्रीले जनतामा के कस्तो प्रभाव पार्दछ ? त्यो प्रभाव प्रजातान्त्रिक तथा मर्यादित समाजको लागि हितकर हुन्छ, हुँदैन भनी बुझ्नु पर्ने हुन्छ । छापाखानाको स्वतन्त्रता कुनै स्वतन्त्रता कुनै स्वतन्त्र अधिकार नभै संविधान अन्तर्गतको विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता नै हो । तसर्थ सो अधिकारको सीमालाई ख्याल गर्नु अपरिहार्य हुन्छ । कुनै पनि सूचना प्रवाहले गाली बेइजती वा अदालतको अवहेलना हुने वा त्यस्तो अपराध गर्न दुरुत्साहन दिने वा सार्वजनिक शिष्टाचार वा नैतिकताको प्रतिकूल हुनु हुँदैन । यस्ता लक्ष्मण रेखाको मर्यादा समेत राखिनु पर्ने हुन्छ (मदन शर्मा विरुद्ध पृष्ठभूमि साप्ताहिकका सम्पादक तारा न्यौपाने समेत नि.नं. ६५४१ ने.का.प. २०५५अङ्क ४)।

१९८. न्यायालयको काम कारवाहीको सम्बन्धमा जानकारी दिँदा गलत सूचना प्रवाह गर्न हुँदैन । विभिन्न मुलुकमा अदालतको काम कारवाहीको सम्बन्धमा सूचना प्रवाह गरिन्छ । त्यस्तो सूचना प्रवाह गर्नेको लागि कानून र अदालतको कार्यविधि सम्बन्धी ज्ञान राख्ने व्यक्तिहरू अदालतमा मुद्दा सुनुवाईको अवस्थामा उपस्थित भई यथार्थ सूचना संकलन गर्छन र आ-आफ्नो संचार माध्यमबाट सूचना प्रवाह गर्दछन । यसरी यथार्थ सूचना प्रवाह गर्ने दायित्वको निर्वाहको महत्व समेत झल्कन्छ । यथार्थ (Accurate) र ठिक (Appropriate) सूचना प्रवाहबाट जनताले सूचित हुने अवसर पाई ज्ञान हासिल गर्छ र सकारात्मक (Positive) समाजको जग बलियो हुन्छ । यसको ठिक विपरितको गलत (Inaccurate) सूचना प्रवाहले सम्बन्धित संस्था प्रति जनताको धारणा नकारात्मक (Negative) हुन जान्छ । त्यस्तै अदालतको काम कारवाहीको सम्बन्धमा गलत सूचना प्रवाह भएमा अदालतको काम प्रति गलत धारणाको विकास भई

न्यायालयको विश्वसनियता हास हुने उपक्रम शुरु हुन्छ (मदन शर्मा विरुद्ध पृष्ठभूमि सामाहिकका सम्पादक तारा न्यौपाने समेत नि.नं. ६५४१ ने.का.प. २०५५अङ्क ४)।

१९९. प्रतिवादी खेम भण्डारीले मैले मुद्दा जित्छु भनेको भनाईले न्यायालयलाई कुनै प्रभाव पर्दैन र पारेको छैन भनि भन्नु भयो । अदालतमा मुद्दा परेको व्यक्ति जतिसुकै ठूलो ओहदाको भए पनि उ वादी प्रतिवादीको हैसियतमा रहेको हुन्छ । अदालतमा निजका विरुद्धमा मुद्दा दायर परे पछि प्रस्तुत मुद्दाको विषयलाई केही टिप्पणीहरू प्रस्तुत भएका छन । जसमा म विरुद्धका मुद्दाका चाडका अर्थ भन्ने समाचार आलेख प्रकाशित नै भएको छ । अनलाइनमा निजले निर्मला घटनाको सम्वन्धमा आजसम्म सबै घटनामा सफल भएका छन । अब निजको विरुद्धमा परेको मुद्दामा परेको मुद्दामा सफल हुन्छन कि हुन्नन भन्ने विषय अनलाइनमा लामो स्टोरी प्रकाशन भएको छ । मैले न्यायालयबाट मेरा विरुद्धमा सबै मुद्दामा जित हासिल गर्दछु भनेर व्यक्त गरेका तथ्यहरू रहेका छन । निजको सो भनाई अध्ययन गर्ने हेर्ने सुन्ने सबैले अब अदालतले के गर्दछ भनेर अनावश्यक चासो खडा गरिदिएको छ । यदि निजले मुद्दा जिते भने सामाजिक सञ्जालमा अर्को लफडा उत्पन्न हुने अवश्य छ । पहिले नै ठोकुवा गरेको तथ्य आज मिल्यो न्यायालय प्रभावमा प्यो । नत्र भने निर्णय आउनु पूर्व कसरी भन्न सके जस्ता विभिन्न अविश्वासका प्रश्नहरू तेर्सिने हुन्छ । यदि हारे भने न्यायालय पूर्वाग्रही भयो भन्ने आरोप खेप्नु पर्ने हुन्छ । एक सभ्य व्यक्तिले अदालतमा मुद्दा विचारधीन भएको अवस्थामा मुद्दाको परिणामका बारेमा पहिल्यै बोल्दैन । मुद्दाको परिणाम कुनै खेलमा बाजी थापे जस्तो होइन ।

२००. खेम भण्डारी माथी प्रस्तुत मुद्दा बाहेक अरु मुद्दा पनि दायर भै सकेको देखिन्छ । ति मुद्दाहरूमा सोही मुद्दामा विश्लेषण हुने हुँदा यहा उल्लेखन गर्न सान्दर्भिक देखिएन । निज माथी मुद्दा दायर भए पछि निजले कहिले अदालतको पक्षमा हुने हिसावबाट कहिले त वकिलका विरुद्धमा तथ्यहरू निरन्तर पोष्ट गर्दै गएको देखिन्छ । यहाँसम्म कि मैले विगतमा मुद्दा जितेको थिए यस पल्ट पनि जित्छु भन्ने पोष्ट गरेकोबाट निजले भने जस्तो भयो भने आम जनताले न्यायालयको बारेमा खैरौ खेद्ने कुरामा विवाद छैन । जवकि त्यसो गर्न पाइदैन । निजका अभिव्यक्ति प्रस्तुत प्रकरणमा पुनः हेर्न आवश्यक छ -

क. ज्ञानेन्द्रको कालरात्रीमा म विरुद्ध ६ वटा मुद्दा परेका थिए । सबैमा सफाई पाएको थिएँ । सही नियतले वृहत्तर समाजका लागि गरेको काम कहिल्यै गलत सावित हुन्न ।

ख. मेरो एजेण्डाले न्यायिक बहस निम्त्याउँदै । मेरा एक एक दलीलको कानूनी वजन तय गरेर निर्मला हत्याकाण्डलाई सार्थक निष्कर्षमा पुगाउन सहयोग मेरा विपक्षीहरूबाटै भइरहेकोमा खुसी छु । मेरो त पेशा नै लड्ने हो, लडिरहेको छु अनवरत । र, म सँग लडन तम्सिनेहरूको उच्च सम्मान गर्छु ।

ग. जित्न भनेर लडाई सुरु गरिएको हो । निमैला हत्याकाण्डको मूल मुद्दासम्म पुग्न नसकिए पनि त्यो मूल मुद्दा चलाउन नसकिने अवस्था उत्पन्न गराउने ८ प्रहरी अदालतको भारी धरौटीमा छुटेका छन् । जीतको पहिलो खुट्टिको हो । अब मेरा विरुद्ध अदालतमा दर्जनाँ मुद्दा परे पनि म जित्छु । अदालतमा मैले दाखिल गर्ने दस्तावेजहरूले मेरो भावी पुस्तकलाई झन् बैधानिक आधार दिनेछन् । र, म सत्यको बाटोमा छु भन्ने कानूनतः स्थापित हुने छ ।

घ. मेरा विरुद्ध अदालती मुद्दाको संख्या बढ्न सक्छ । के सोचिरहेको छु त म ? भन्दै निर्मला हत्याकाण्ड र म विरुद्ध अदालती मुद्दाका चाडको अर्थ : खेम भण्डारी [मानसखण्डमा प्रकाशित आलेखयुक्त समाचारको लिङ्क राखिएको]

ङ. कुरा प्रष्ट हुँदै जानेछ । मेरा अगाडि आएका सबै अदालती चुनौतीबाट मेरो कर्मनिष्ठाले वैधानिकता पाउने छ । म जे कुरा सार्वजनिक रूपमा बोल्न वा लेख्न सक्दैन अदालतमा लेख्ने

प्रत्युत्तरमा बोल्न सक्छु । यसको अर्थ हो म निर्मला हत्याकाण्डको अभिलेख पनि लेख्दैछु । मेरा विरुद्ध ज्ञानेन्द्रको कालरात्रीमा परेका ६ मुद्दा सबैमा मैले विजय हासिल गरेको थिएँ र ती मुद्दाले नै मेरो नाम नेपाली पत्रकारिताको इतिहासमा दर्ज हुन गएको छ । निर्मला हत्याकाण्ड पनि ऐतिहासिक महत्वको हो । यसको केन्द्र विन्दुका रूपमा मैले आफूलाई उभ्याउन सके यसमा मलाई गर्व छ । निर्मला हत्याकाण्डको रहस्यको गाँठो फुकाउन मैले लेखिरहेको किताबमा अदालतमा मैले वा मेरा कानून व्यवसायीले बोल्ने कुरा छाप्ने वैधानिक अधिकार यी मुद्दाहरूको छिनोफानोसँगै मैले पाउने छु । म एकरत्ति बिचलित भएको छैन । जनतालाई पनि थाहा छ मेरा विरुद्ध मुद्दाका चाडको अर्थ । मेरा शुभचिन्तकहरूलाई मेरा विरुद्ध परिरहेका मुद्दाहरू अवसर हुन् भन्ने बुझिदिन अनुरोध छ ।

२०१. अदालतमा मुद्दा चलेको अवस्थामा पहिले बोल्यो भने के असर पर्दछ भनेर तत्कालिन नेपाल अधिराज्यको महान्यायधिवक्ता श्री सर्वज्ञरत्न तुलाधर समेत भएको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतमा बोलिएको छ । सो फैसला अवलोकन गर्न प्रस्तुत मुद्दाको रोहमा अनिवार्य रहेको छ (*अधिवक्ता मातृका प्रसाद निरौला विरुद्ध नेपाल अधिराज्यको महान्यायधिवक्ता श्री सर्वज्ञरत्न तुलाधर समेत नि. नं. ६८७०ने.का.प. २०५७ अङ्क ३*)।

क. रघु पन्त प्रधान सम्पादक रहेको दृष्टी साप्ताहिक (वर्ष १२, अंक ४०, २०५२।५।७ गते बुधबार) को प्रथम पृष्ठमा प्रकाशित **ढुक्क हुनुहोस रिट निवेदन खारेज हुन्छ** (महान्यायधिवक्ता तुलाधर) भन्ने शीर्षकमा महान्यायधिवक्ता तुलाधर रिट निवेदन खारेज हुने कुराको ठोकुवा गर्नु हुन्छ । वरिष्ठ अधिवक्ता तुलाधर प्रतिनिधि सभा तथा पुनर्स्थापना भएमा राष्ट्रले संवैधानिक संकट व्यहोर्नु पर्ने धारणा गर्नु हुन्छ । महान्यायधिवक्ताले भन्नु भयो हेर्नुहोस रिट निवेदन खारेज भएमा चुनाव हुन्छ, के हुन्छ कसो हुन्छ, सबैलाई चिन्ता हुन्छ । तर ढुक्क हुनुहोस् रिट निवेदन खारेज हुन्छ भन्ने विषय रहेको अवस्था छ।

ख. लिखित जवाफवाला मध्येका रघुपन्तले व्यक्त भएको उक्त अभिव्यक्ति विपक्षी सर्वज्ञरत्न तुलाधरको होइन भन्ने नभई सो अभिव्यक्ति र प्रकाशनले अदालतको अवहेलना नभएको जिकिर लिएको अवस्था छ । **"ढुक्क हुनुहोस रिट निवेदन खारेज हुन्छ"** भन्ने शीर्षक दिई मैले बोलेको वा त्यस्तो खबर छाप्न नलगाएको र फैसला सरकारको पक्षमा होला भन्ने आशासम्पन्न व्यक्त गरेकोमा दृष्टि पत्रिकामा उपरोक्त शीर्षकको समाचार प्रकाशित भएको पर्सिपल्टै प्रतिपक्ष साप्ताहिक मार्फत खण्डन गरिसकेको छु भन्ने सर्वज्ञरत्न तुलाधरले लिखित जवाफ प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । लिखित जवाफसाथ पेश गरेको प्रतिपक्ष साप्ताहिक (वर्ष ४, अंक २, २०५२।५।९) को प्रथम पृष्ठमा (छाँया प्रति) महान्यायधिवक्ता भन्नु हुन्छ भन्ने शीर्षक अन्तर्गत रिट निवेदकको बहस भन्दा हाम्रो बहस कुनै मानेमा पनि कम प्रभावकारी थिएन । अदालतले सबै पक्षलाई ध्यानदिएर फैसला गर्ने हुनाले मैले फैसला सरकारकै पक्षमा हुने ठूलो आशा व्यक्त गरेको हुँ भन्दै केही संचार माध्यममा आफ्नो भनाईको गलत ढंगले व्याख्या गरिएको कुरा पनि वहाँले बताउनु भयो भनी उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।

ग. प्रस्तुत विषय सर्वोच्च अदालतमा संसद पुनर्स्थापना हुने नहुने सम्बन्धमा विचाराधीन मुद्दाका सम्बन्धमा व्यक्त विचार प्रकाशित गरिएकोमा थियो ।

घ. छापाखाना र पत्रपत्रिका सम्बन्धी हक पनि निरपेक्ष नभई यसको परिसीमा तोकिएको र अदालतको अपहेलना हुने कार्य उक्त हकको प्रयोगको आडमा हुन नहुने संवैधानिक प्रावधान भै रहेको परिप्रेक्ष्यमा सार्वजनिक व्यक्तित्व तथा पत्रकारले सही र ठीक कुरा व्यक्त गर्नुको सट्टा संयम धारण नगरी जथाभावी बोल्ने र लेख्ने अस्वस्थ टिप्पणी गर्नाले न्यायालयलाई मात्रै होइन अन्ततः प्रजापन्त्रप्रति नै वितृष्णा उत्पन्न हुन सक्छ ।

ड. यसरी अदालतमा विचाराधीन मुद्दाका सम्बन्धमा त्यसको परिणामलाई असर पर्ने तथा जनमानसमा अदालत र अदालतको न्यायिक काम कारवाही प्रति नकारात्मक प्रभाव पर्ने गरी विवादीत समाचार संप्रेषित भएको देखिन आएकोले आइन्दा मर्यादापूर्वक अभिव्यक्ति प्रकट गर्न तथा प्रकाशन गर्न विपक्षीहरूलाई सचेत हुने गरी न्यायिक निर्णय भएको छ ।

२०२. सर्वोच्च अदालतबाट गरिएको सो विश्लेषण समेतका आधारमा **प्रतिवादी खेम भण्डारीले मैले मुद्दा जित्छु भन्दै गरेका प्रकाशनहरू ढुक्क हुनुहोस रिट निवेदन खारेज हुन्छ भने सरह नै हो ।** खेम भण्डारीले आफूमाथी परेका मुद्दामा के म हाँछु भनेर लेख्ने भनेर बहसमा ओठे जवाफ प्रस्तुत गर्नु भएको छ । यो शोभनीय होइन । अदालतमा मुद्दा परे पछि के हुन्छ के हुदैन कसैले पनि अनुमान गर्न सक्दैनन । प्रमाणको आधारमा हुने निर्णयमा पहिले ठोकुवा गर्ने आँट कहाँबाट आयो ? खेम भण्डारी जस्तो आफूलाई पूरै जीवनमा पत्रकारितामा विताएको भनेर गर्व गर्ने व्यक्तिले यस्तो भनाई लेख्न सुहाउदैन । यो आपत्तिजनक भनाई एवम लेखाइ हो । यसरी सार्वजनिक रूपमा विचार अभिव्यक्तिको नाममा न्यायालयमा प्रभाव पर्ने पार्ने अवस्थाका विचारहरू व्यक्त गर्न पाइदैन । यो प्रतिवन्ध संवैधानिक एवम कानूनी रहेको छ । सामान्य रूपमा अदालतमा विचाराधीन भईरहेको विषयवस्तुमा अदालतको निर्णय नपर्खी आफैले टिप्पणी गर्नु राम्रो काम होइन । अदालतको निर्णय पर्खनु पर्ने नैतिक एवम कानूनी जिम्मेवारी विपक्षी खेम भण्डारीको रहेको छ ।

२०३. खेम भण्डारीले आफूलाई प्रेस स्वतन्त्रताको पक्षमा लडेको तथा लडि रहेको आफू नै हिमायति रहेको भन्ने अहमताका साथ सामाजिक सञ्जालमा पोष्ट गरिएको छ । निजका केही पोष्टहरू प्रस्तुत प्रकरणमा पुनः उल्लेखन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ ।

क. मेरो लडाई Free Press र Freedom of Expression सँग पनि जोडिएको छ । But म हारगुहार गर्नेवाला छैन । I will prove it on my own.

ख. पत्रकार खेम भण्डारी विरुद्ध कञ्चनपुर बारले दायर गरेको अदालतको अवहेलना को मुद्दा नेपाल को कानून बिकासमा थप इट्टा राख्ने बताउदै जिल्ला अदालत कंचनपुर का न्यायाधीश डा. राजेन्द्र आचार्यले सुनुवाईको तयारीको समय लिदै आज को ईजलास स्थगन गर्नु भयो ।

ग. जोडिएन त मेरो लडाई प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतासँग ? मेरो पक्षबाट प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको क्षेत्रमा काम गर्ने राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा निर्मला हत्याकाण्डको पैरवी गरिरहेको नेपाल मानव अधिकार सँगठनका विषयविज्ञ वरिष्ठ अधिवक्ताहरूले बहस नोट तयार पार्ने र बहसका लागि महेन्द्रनगर आउने पक्कापक्की भएको छ । [यस अदालतको २०७५/१२/२९/६ को आदेश अपलोड गर्दै सो व्यहोरा उल्लेख गरिएको ।]

घ. अदालतको अवहेलना सम्बन्धी मुद्दा अब प्रेस स्वतन्त्रतासँग गाँसिएर मेरो निजी मुद्दा नरहेकाले (आजसम्म मेरो निजी मुद्दा थियो ।) अदालतको आजको आदेशसहित यो पत्र नेपाल पत्रकार महासंघलाई पठाउँ ।

ड. मेरो जीवनको मूल्यवान दिन बन्यो आज ! धेरै खुसी छु । मेरा एजेण्डा सबै प्रेस र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता सडः जोडिने निश्चित भयो ।

च. Amicus curia को international practice बारे बहस नोट तयार पार्न आफूजो (IFJ) को ब्रसेलेस मुख्यालयलाई (Brussels Headquarter) अनुरोध पत्र पठाए ।

छ. Hemanta Neupane जी भट्ट र Khem Bhandari सँग हुनुहुन्छ ।-कञ्चनपुरका वरिष्ठ पत्रकार खेम भण्डारीलाई फसाउन तुलै झुण्ड फेक आ डि (Fake ID) बनाएर लागेको रहेछ । यिनीहरूको वास्तविकता र रहस्य पत्ता लाग्दै जाला ! निर्मलालाई न्याय दिलाउन निरन्तर लडिरहेका नेपालकै साहसिक पत्रकार खेम भण्डारीलाई हाम्रो पूर्ण साथ र सहयोग रहनेछ । उनले केहि गलत गरेको भए अदालतले भन्ला, अदालतको फैसला मानौंला तर यी मुकुन्दोधारीहरूसँग भने सतर्क हुनुपर्ने बेला छ ।

ज. अखबारमा प्रकाशित समाचारका आधारमा पत्रकारलाई मुद्दा चलाउने बार एसोसियसनको निर्णयमा पत्रकार नेताहरूकै दस्तखत रहेको पाइयो । पेशागत एकता र प्रेस स्वतन्त्रता रक्षाका लागि जारी लडाईको महान उदाहरणलाई लालसलाम !

झ. बल्ल तर्सियो पत्रकार महासंघ । मैले यहाँ चौतर्फी घेराबन्दी भोगिरहँदा लेखेकै कारणले मलाई जेल हाल्ने मुद्दा चलाउन पत्रकार महासंघले कञ्चनजपुर बारको निर्णयमा सहिछाप गरेको घटनाको यस्तो परिणाम आयो । 'कमाउ र सार्वजनिक जग्गा आफ्नो बनाउ' अभियानमा लागेका पत्रकार नेताहरू रहुञ्जेल केपी ओलीको दुईतिहाइ वाला दम्भले प्रेसलाई 'फर्सी दोकान'मा परिणत गरि रहनेछ।

ञ. भोलिबाट त्यसैको नेतृत्वमा आन्दोलन हुने होला,

१. जसले पत्रकारलाई लेखेकै कारणले मुद्दा चलाउने निर्णयमा हस्ताक्षर गर्छ ।
२. जसले प्रेस स्वतन्त्रता असर पार्ने अदालती मुद्दाको बहस नोट भन्दै बिपक्षको लिखित जवाफ नै टाकटुक गरेर पठाउछ ।

तिमी नक्कली पत्रकार र सत्ताका दलालहरूलाई अब थाह हुन्छ दालको भाउ ! टिप्पणी Narendra आन्दोलन को नाम नलिए हुन्छ सरजी तपाईंको बारेमा दुनियाँ ले थाहा पाए सके अब अदालतले के गर्छ हेर्न मात्र बाकी हो ...।

ट. पत्रकार महासंघको भोलिदेखि सुरु हुने भनिएको आन्दोलनको नेतृत्व तिनैले गर्ने होलान जसले लेखेकै कारण पत्रकारमाथि मुद्दा हाल्ने निर्णयमा सहमतिको हस्ताक्षर धस्काए । आफू त त्यस्ता पेशा विरोधीहरूलाई पत्रकार साथीहरूले वहिस्करणमा नपारेसम्म यस्तो पाखण्डी आन्दोलनमा लागिन्न बरु सञ्चार विधेयक पारित होस् ।

ठ. बरु मिडिया काउन्सिल विधेयक जस्ताको त्यस्तै पास भए राम्रो, कम्तीमा कानून छ भन्ने थाहा त हुन्छ । अहिले त त्यो कानूनभन्दा खतरनाक तत्व नै पत्रकार महासंघका नेता छन् : खुसुक्क पत्रकारलाई मुद्दा चलाउने माइन्सूटमा दस्तखत गरेर दलाली गर्छन र पेशालाई नै कलंकित पारेर लेख्ने पत्रकारको पिठ्यूमा छुरा घोप्छन् ।

ड. प्रेस स्वतन्त्रताको लडाई कसरी लडिन्छ भन्ने थाहा पाउन भोलि कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा आउनु होला ।

ढ. काला कोट लगाउनेहरू सङ्ग मिलेर निस्वार्थ लेख्ने पत्रकार को पिठ्यू मा छुरा हानेर प्रेस स्वतन्त्रता को नाम देखावटी आन्दोलन गर्नु कति को जायज हो ? प्रसङ्ग पत्रकार खेम भण्डारी विरुद्ध लागेको अदालत को अवहेलना मुद्दा प्रकरण । जुन मुद्दामा महासंघ का पदाधिकारी खेलेको भूमिका । मेरो बुझाइ मा महासंघ अध्यक्ष र सचीव को पेवा होईन । अझै पनि समय छ आफ्नो भुल स्वीकार गरि पेशागत सँगठनको मर्यादा लाई जिवित राख्नुस । यदि त्यसो गरिएन भने भोलिका पत्रकार पुस्ताले

तपाईंहरूलाई जिन्दगीभर सराप्ने छन । स्वतन्त्र पत्रकार संघ जिल्ला शाखा कंचनपुर पत्रकार खेम भण्डारी को साथमा रहेको जानकारी पनि गराउदछु ।

ण. वकिल सापहरूको कालो कर्तुत पर्दाफास !- निर्मला हत्याकाण्डका मतियार बन्न लाखौं खाएका वकिलहरूको बदमासी कञ्चनपुर बारले आफ्नो निधारको कलंक बनाएर बोक्नु पर्ने भयो । पत्रकार महासंघका अध्यक्ष विष्णु अवस्थी र सचिवलाई झुक्याएर बैठकमा बोलाएछन् र उपस्थितिको माइन्सूटमा दस्तखत गराएर मानसखण्ड र मेरा विरुद्ध अदालतको अपहेलनामा मुद्दा हाल्ने बाटो खोलेछन् । अध्यक्ष विष्णु अवस्थीद्वारा सार्वजनिक गरिएको विज्ञप्तिमा महामहिम वकिल सापहरूको सँगठनमाथि यो आरोप छ त्यो पनि महासंघ जिल्ला समितिको बैठकबाट पारित । निर्मलाका हत्यारालाई बचाउने अभियानको सिकार भयो कञ्चनपुर बारजस्तो प्रतिष्ठित संस्था । यसको जिम्मेवारी **क्यूरीवाला ले लिने कि पदाधिकारीले ?**

टिप्पणी अम्बा तिवारी (Amba Tiwari) बिज्ञप्ति ढिलो आयो त दाई सम्मानित अदालतले अस्ति फैसला गरेको भए के हुन्थ्यो यो कहा कुरा नमिले जस्तो लाग्छ मलाई भो छोडदिउ का टेन्सन लिने

सितल भट्ट (Sital Bhatt) अध्यक्ष र सचिवलाई नै झुक्याए छन Omg पत्रकारहरूले नै अब तिनिहरूका काला कर्तुत बाहिर ल्याउनु पर्छ । अनि यस्तालाई जुत्ताको माला लगाई ठाउँको ठाउँ स्वागत गरौं ।

ध्रुवराज अवस्थी (Dhurbraj Awasthi) यस्तालाई छोड्नु हुन्न भण्डाफोर गर्नुपर्छ।

फुलारा स्ट्ट (Phulara Sstt) अध्यक्ष र सचिवलाई नै झुक्याए छन Omg पत्रकारहरूले नै अब तिनिहरूका काला कर्तुत बाहिर ल्याउनु पर्छ । अनि यस्तालाई जुत्ताको माला लगाई ठाउँको ठाउँ स्वागत गरौं ।

चुरा अर्याल (CHura Aryal) कसले कसरी झुकाएछन ।

मनोज भट्ट (Manoj Bhatta) go ahead

भीम भट्ट (Bhim Chand) अब होगा झुठोका पर्दाफास ।जय बाबा कलपट्टे !

भीम जगारी (Bhim Jagari) Khate vaisake sabai okil

बासु सागर उपाध्याय (Bashu Sagar Upadhyay) -Wakil nyadhis haru nyay ka lagi hoin lutna thagna ra apradhi bachaun kalo kot lagayaka hun ...

बिष्ट सुरेश (Bista Suresh) बातमा दम छैन ब्रो ।

लक्ष्मीकान्त जोशी (Laxmikant Joshi) माथि के लेखेको छ पढ्दै नपढी हस्ताक्षर गर्ने कस्ता पत्रकार हुन्। त्यो पनि वकील ले गराएको ठाउँमा। त्यति सम्म पनि ज्ञान नहुने पनि पत्रकार।

बिष्ट नरेन्द्र (Bista Narendra) दारु खाएर गएका थिएकी ती हस्ताक्षर गर्ने पत्रकार

त. पत्रकार महासंघ कञ्चनपुरले सँगठनको एकता कायम गर्न बलियो काम गर्‍यो । वकिलहरूको जालसाजी विरुद्ध संस्थागत निर्णय गर्नुभएकोमा अध्यक्ष विष्णु अवस्थी र कार्यसमितिलाई धन्यवाद ।

थ. सितल भट्ट विष्णु अवस्थी (Sital Bhatt Bishnu Awasthi) र अन्य २ सँग हुनुहुन्छ । यो माइज्युट बनाएर बस्ने बिषय मात्र होइन । नेपाल पत्रकार महासंघ कञ्चनपुर शाखाका अध्यक्षद्वय विष्णु अवस्थी र सचिव अमर ब. चन्द लाई झुक्याउने र तथ्य बङ्ग्याउने गिरोह माथि कडा भन्दा कडा कारवाही होस । यहाँ एक दृष्टि र अनेकन कोणको देखिन्छ तसर्थ महासंघले ठोस कदम चालोस् ।

द. कानून व्यवसायीहरूको सँगठन कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले जालसाजी गरेको यो प्रमाण हो । निर्मला हत्याकाण्डमा लडिरहेको एउटा पत्रकारलाई फसाउन वकिलहरूको सँगठन नै कसरी परिचालित भयो भन्ने प्रश्न उठेको छ । यो प्रमाणको आधारमा अब मैले न्याय माग्छु ।

२०४. अदालतको मानहानी गर्न सिधै कुरा गर्नु पर्दछ भन्ने हुदैन । अप्रत्यक्ष रूपमा व्यङ्ग्यात्मक रूपमा चित्र वा कार्टुन आदिबाट पनि गर्न सकिन्छ । कहिपनि अदालत वा न्यायाधीश भन्ने उल्लेख नगरिकनै पनि मानहानी हुन जान्छ विमर्श साप्ताहिकमा २०४९ सालमा छापिएको बहुचर्चित कार्टुनको विषयमा परेको मानहानिको विषयमा यसमा विषद व्याख्या भएको छ । प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले भारतसँग गरेको टनकपुर जलविद्युत् आयोजनासम्बन्धी विषय सन्धि सम्झौता हो वा समझदारी भन्ने विषयमा बहस भइरहेको अवस्थामा विमर्शले कार्टुन प्रकाशन गरेको थियो । सो कार्टुनमा नरिवलको रुखमा बाँदर चढेर हातमा नरिवल लिइरहेको सन्धि र सम्झदारीका पक्षमा विभाजित नागरिक रुखको दुईतिर उभिएका थिए । दुवै पक्षले नरिवललाई 'यता खसाल' भनेर बाँदरलाई आग्रह गरिरहेका थिए । कार्टुनमा देखिएको बाँदरको अनुहार तत्कालीन प्रधान न्यायाधीश विश्वनाथप्रसाद उपाध्यायसँग मिल्दोजस्तो देखिन्थ्यो । सो कार्टुनमा कहिपनि अदालत शब्द थिएन । त्यसैगरी न्यायाधीश पनि लेखिएको थिएन । यो आशयमा बुझ्नु पर्ने कार्टुन थियो । यसमा चलेको मानहानीको विषयमा सम्पादक हरिहर बिरहीले अदालतको अवहेलना गर्ने आफ्नो आशय नभएको र अदालतलाई त्यस्तो लागेको भए क्षमायाचना गर्छु भनेका भए पनि सो क्षमायाचनालाई स्वीकार गरिएन । फैसलापछि विरहीले अदालतको कुनै विरोध नगरी चुपचाप जेल बस्नु भयो र जरिवाना पनि तिर्नु भयो ।

२०५. खेम भण्डारीले अभिव्यक्त गरेका कुरामा केही यस्ता लाक्षणिक संवाद तथा अभिकथनहरू रहेका छन । जसले आशयबाट बुझ्नु पर्ने हुन्छ । निजले बहसमा पनि मैले कहि पनि अदालत शब्दको उच्चारण गरेको छैन भन्ने भएको छ । केही अभिव्यक्ति अवलोकन गरौं-

क. एमिकस क्युरी जस्तो अदालतकै अङ्गमा प्रतिवादिका नातेदार पठाउनेले न्यायालयको गरिमा धान्ने । त्यस्तो गैर व्यवसायिक आचारसंहिताको खिल्ली उडाइएको घटनाको समाचार लेख्ने पत्रकारले मानमर्दन गरेको हुने? जसले एमिकस क्युरी नै अधुरो हुने अवस्था ल्यायो उसैले न्यायालयको सम्मान गरेको हुने र जसले "अदालतको आदेशले न्यायको आशा जगायो" भन्ने लेख्यो उसले मानहानी गरेको हुने? के हामी कानूनी निरक्षर हौं?

ख. Black cat (not coat) हरूको आजको परेडले हावा खायो । अब उत्तर दिनुस एमिकस क्युरी भनेको

क- हावादारी लफ्फाजी बोलेर अदालतको समय नस्ट गर्ने सयन्त्र हो ।

ख- प्रतिवादी बचाउन नातेदार पठाउने उपाय हो ।

ग- अदालतलाई उल्लु बनाउने अस्त्र हो

घ - न्यायालयको गरिमा धुलधुसरित गर्ने उपाय हो।

तिमी मूलाका पातहरू यो भन्दा अरु लेख्यौ भने फस्छौ । कि कसो ??

ग.मेरो भाइ अब त कुरा बुझ न ! चाटचुटेको सगतले बाउको समेत इज्जत जान थाल्यो । अब त कुरा बुझ न !

घ. प्रेस स्वतन्त्रताको लडाई कसरी लडिन्छ भन्ने थाहा पाउन भोली कञ्चनपुर जिल्ला अदालतमा आउनु होला ।

ङ. काला कोट लगाउनेहरू सङ्ग मिलेर निस्वार्थ लेख्ने पत्रकार को पिठ्युँ मा छुरा हानेर प्रेस स्वतन्त्रता को नाम देखावटी आन्दोलन गर्नु कति को जायज हो ? प्रसङ्ग पत्रकार खेम भण्डारी विरुद्ध लागेको अदालत को अवहेलना मुद्दा प्रकरण ।

च. निर्मला हत्याकाण्डका मतियार बन्न लाखौँ खाएका वकिलहरूको बदमासी कञ्चनपुर बारले आफ्नो निधारको कलंक बनाएर बोक्नु पर्ने भयो । पत्रकार महासंघका अध्यक्ष विष्णु अवस्थी र सचिवलाई झुक्याएर बैठकमा बोलाएछन् र उपस्थितिको माइन्सूटमा दस्तखत गराएर मानसखण्ड र मेरा विरुद्ध अदालतको अपहेलनामा मुद्दा हाल्ने बाटो खोलेछन् । अध्यक्ष विष्णु अवस्थीद्वारा सार्वजनिक गरिएको विज्ञप्तिमा महामहिम वकिल सापहरूको सँगठनमाथि यो आरोप छ त्यो पनि महासंघ जिल्ला समितिको बैठकबाट पारित । निर्मलाका हत्यारालाई बचाउने अभियानको सिकार भयो कञ्चनपुर बारजस्तो प्रतिष्ठित संस्था । यसको जिम्मेवारी क्यूरीवालाले लिने कि पदाधिकारीले ?

२०६. माथीको प्रकरणमा उल्लेखन गरिएको तथ्यहरूले खेम भण्डारी सुपर इगोबाट (Supper ego) ग्रसित भएको देखिन्छ । देशको न्याय प्रणाली माथी भरोषा विश्वास आस्था नभएर अन्तराष्ट्रिय संस्था गुहादैँ हिडेको भनेर किन नभन्ने ? कहिले पत्रकार महासंघ त कहिले अन्तराष्ट्रिय सँगठनको मुख्य कार्यालय ब्रसेल्समा सहयोग मागेको जस्ता तथ्य प्रकाशित गरेर आम रूपमा अब के के हुने हो ? न्यायालयले के गर्ने हो ? भन्ने जस्ता भावनाहरू सम्प्रेषित गरे न्यायालय थर्काएको अवस्था छ । वकिलले पत्रकारले तथा न्यायाधीशले आफ्फजे (IFJ) ले के कुन हदसम्म काम गर्दछ पत्रकारका सम्बन्धमा के कस्तो सहयोग गर्दछ भनेर नबुझ्ने होइनन । आफ्फजे (IFJ) को मुख्यालय ब्रसेल्समा सहयोगको लागि याचना गर्न निज पत्रकार माथी सरकारले वा न्यायालयले के त्यस्तो चरम यातना दिएको छ वा अन्य त्यस्तै राज्य निकायले निजलाई त्यसो अन्तराष्ट्रिय गुहार लगाउन पर्नेसम्मको काम गरेको छ भन्न सक्नु पर्ने हुन्छ । न्यायिक प्रक्रियाको नियमित काम लिखित वहसको माग गरेकोमा अदालतको आदेश नै सामाजिक सञ्जालमा अपलोड गरेर म त प्रेस स्वतन्त्रताको लागि लडदै छु मलाई त यहाँ सिध्याइ नै सके भने जस्तो गरि देशको न्यायालयलाई विश्वास नगरी कथित संस्था विश्वासिलो हुने भन्ने कस्तो मानसिकता हो र के गर्न खोजिएको भनेर निजलाई नै प्रश्न गर्नु पर्ने भएको छ ।

२०७. मेरो पक्षबाट प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको क्षेत्रमा काम गर्ने राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा निर्मला हत्याकाण्डको पैरवी गरिरहेको नेपाल मानव अधिकार सँगठनका विषयविज्ञ वरिष्ठ अधिवक्ताहरूले बहस नोट तयार पार्ने र बहसका लागि महेन्द्रनगर आउने पक्कापक्की भएको जस्ता अभिव्यक्तिले न्याय सम्पादनमा प्रत्यक्ष एवम परोक्ष रूपमा प्रभाव पार्न खोजिएको हो । न्यायालय तँ प्रेस स्वतन्त्रताको पक्षमा अन्यथा गर्लास खबरदार भन्ने जस्ता अर्थ लाग्ने गरि विचारहरू संप्रेषित गर्नाले न्यायालयको अवमानको गठन गर्दछ । यस्ता व्यवहारहरू कुण्ठाको अभिव्यक्ति पनि हो ।

२०८. न्यायालय हमेशा प्रेस स्वतन्त्रताका पक्षमा रही आएको छ । प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यताको पक्षमा रही आएको छ । जतिसुकै तानाशाह नै भए पनि उसले आफूले गरेका कामहरू न्यायालयबाट अनुमोदन गरेर विश्व समुदायमा देखाउछ । यद्यपि तानाशाहीमा भएका न्यायाधीशहरूले कति निर्भिक भएर निर्णय गर्दछन त्यो

अर्को खोजिको पाटो हुन्छ । भलै कानूनको शासन नभएर कानूनद्वारा शासन (Rule by law) नै किन नहोस न्यायालयको खोजि नै गरिएको हुन्छ । प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्थामा होस वा तानाशाहीमा नै किन नहोस सबै शासन व्यवस्थामा न्यायालयप्रति उत्तिकै आस्था एवम भरोषा रहेको हुन्छ । **खेम भण्डारीलाई देशको न्याय प्रणालीमा विश्वास छैन । बरु हिरो हुन परेको छ । यसको लागि जेल जान पनि तयार भएको अवस्था छ । निजको भित्रि मनशाय पनि प्रस्तुत अवहेलनाको मुद्दा ठहर होस र आफूलाई कारवाही होस् भन्ने देखिएको छ । निजको व्यवहार अभिव्यक्ति उत्तेजना ल्याउने प्रकृतिको रहेको छ ।**

२०९. पत्रकार तथा सञ्चार माध्यमले रातारात स्टार बन्ने सोच राख्ने तथा व्यक्ति एकाएक स्वतन्त्रताको मसिहा बनेर पुजिने सोच राख्ने निकै घातक हुन्छ । सञ्चार माध्यमले तथा पत्रकार एवम व्यक्तिले आफूले जेसुकै लेख्ने छुट पाएको सोच्नु गलत हुन्छ । विचार अभिव्यक्तिको नाममा 'घरमै बसेर रातविरात जे पनि लेख्न सक्नुहुन्छ ? के यो पत्रकारिता हो ? प्रेस स्वतन्त्रताको नाममा कसैका बारेमा जेजस्तो पनि लेख्न-बोल्न छुट छ ? ' भन्ने प्रश्नको जवाफ कसले दिने ? प्रेस स्वतन्त्रता भनेको छाडातन्त्र होइन । वाक स्वतन्त्रताको अर्थ जहाँपायो त्यही वाक्ने/वमिट गर्ने होइन । न्यायको मखमलमा वमिट गरेर दुर्गन्धित बनाउने कार्यलाई कुनै पनि वहानामा स्विकार गर्न सकिने हुदैन ।

२१०. सुपर इगोबाट ग्रसित भएकाहरू म अमुक कार्य वा पद्धतीको लागि जेल गएको हुँ भनेर आत्म गौरव गर्ने हुन्छन । यसको लागि न्यायालयलाई भडकाउने वा आफू विरुद्धको कसूर स्थापित नै होस भन्ने चाहना राख्ने हुन्छन । यहाँसम्मकी माफि मागेर विवाद सल्टाउ न त भनेर कसैले भन्यो वा विकल्प सुझायो भने पनि मैले के गरेको छु र माफी मान्ने भनेर ढिपि गर्दै मेरो विरुद्धमा फैसला होस भन्ने चाहना राखेका हुन्छन । यस्तो अवस्था जो सुकैलाई पनि हुन सक्छ ।

२११. प्रेस स्वतन्त्रता भनेको मात्र प्रेस स्वतन्त्रता नै हो । सुपर इगोको प्रोग गर्ने तथा अभिव्यक्ति गर्ने माध्यम होइन । अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता सुपाच्य आवाज हो । विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता महत्वपूर्ण भए पनि यसले अन्तर्राष्ट्रिय हकको केही विशेषता गुमाएको छ । किनकी यो व्यवस्था 'नागरिक'का लागि मात्रै लागू हुन्छ । जे जसो भए पनि अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता प्रजातन्त्रको प्राणवायु हो । प्रतिवन्ध वा नियन्त्रणलाई स्विकार गर्नुको दास मनोवृत्तिको स्विकारोक्ति पनि होइन । संवैधानिक मौलिक हकका रूपमा आम नागरिकलाई अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार प्राप्त छ । तर स्वतन्त्रताको प्रयोग संवैधानिक एवम कानूनी व्यवस्थापन अनुसार गर्नु पर्ने हुन्छ ।

२१२. प्रेसले नागरिकले प्राप्त गरेको भन्दा विशेष अधिकार पाउछ वा पाउदैन भन्ने सवाल महत्वपूर्ण छ । यो विषयमा भारतमा संविधान निर्माण गर्ने वेलामा यो प्रश्न उठेको पाइन्छ । "नागरिकले पाउन नहुने वा नागरिकले उपभोग गर्न नहुने तर प्रेसलाई दिनुपर्ने विशेष कुनै अधिकार हुँदैन । प्रेसका सम्पादक वा व्यवस्थापक सबै नागरिक हुन् । यस कारण उनीहरूले अखबारमा लेख्नु भनेको उनीहरूको अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता उपभोग गर्नु हो । यसैले मेरो विचारमा प्रेस स्वतन्त्रता विशेष उल्लेख गरिराख्नु आवश्यक छैन ।" भनेर अम्बेडकरले विशेष अधिकारको विषयलाई अस्विकार गरे । यसर्थ प्रेस स्वतन्त्रताको नाममा सञ्चारमाध्यमलाई मनगढन्ते समाचार लेख्ने अधिकार हुदैन । साथै पत्रकारलाई मुद्दा नै लाग्न हुदैन तथा लागे पनि सफाई पाउनु पर्दछ भन्ने मान्यता अस्विकार्य हुन्छ । नेपालको न्यायालय प्रेस स्वतन्त्रताको पक्षधर भए पनि हावादारी समाचारको पक्षमा उभिन सक्दैन । साथै मानहानिकारक कथनलाई संरक्षण प्रदान गर्न सक्दैन स्वतन्त्रता उपयोग गर्न चाहनेले आफ्नो जिम्मेदारी पनि बिसर्ग हुदैन ।

२१३. कहिलेकहिँ वकिलहरू पनि सुपर इगोबाट ग्रसित भए भने न्यायालयको अपमानमा उद्यत रहने हुन्छ । मैले अदालतलाई त टेरिन तिमीहरूलाई त औलाले नचाइ दिन्छु भन्ने जस्ता अरु भन्दा पृथक देखिने

व्यवहारहरू गर्ने हुन्छन । त्यस्तै हामी अदालतको मानसम्मान इज्जतको लागि लडेका अभियन्ता हौं भनेर न्यायालयलाई मौका मौकामा थर्काउने तर्साउने गर्ने पनि हुन्छ । यस्ता कुराहरूमा न्यायालयले सतर्कतापूर्वक विचार गर्दछ ।

२१४. प्रस्तुत मुद्दा चल्नुपूर्व जिल्ला स्थित पत्रकार सँगठनसँग छलफल गरिएको रहेछ । जिल्ला अदालत बार एसोसिएशन कञ्चनपुरले पठाएको निर्णय प्रतिलिपि हेर्दा प्रस्तुत मुद्दा चलाउने निर्णय गर्दाको अवस्थामा अधिवक्ता प्रकाशवहादुर पाण्डेय अध्यक्ष जिल्ला बार कञ्चनपुर, अधिवक्ता देवराजपन्त सचिव जिल्ला बार कञ्चनपुर अधिवक्ता हरेन्द्र राज विष्ट कोषाध्यक्ष जिल्ला बार कञ्चनपुर अधिवक्ता भगीरथजोशी सदस्य जिल्ला बार कञ्चनपुर अधिवक्ता उमेशप्रसाद विष्ट सदस्य जिल्ला बार कञ्चनपुर अधिवक्ता कृष्णदेव जोशी सदस्य जिल्ला बार कञ्चनपुर अधिवक्ता भुपेन्द्र वहादुर विष्ट सदस्य उच्च अदालत बार अधिवक्ता आनन्दप्रसाद जोशी सदस्य उच्च अदालत बार अधिवक्ता प्रकाशराज पाठक सदस्य उच्च अदालत बार अधिवक्ता विरसिंह साउद सदस्य उच्च अदालत बार विष्णु अवस्थी नेपाल पत्रकार महासंघ कञ्चनपुर अध्यक्ष अधिवक्ता दयाकृष्ण जोशी सदस्य उच्च अदालत बार अधिवक्ता निरञ्जन बिष्ट सदस्य उच्च अदालत बार अमर वहादुर चन्द ने.प.म. कञ्चनपुर सचिवको उपस्थितिमा यि प्रतिवादी खेम भण्डारीका विरुद्धमा मुद्दा चलाउने संस्थागत निर्णय गरिएको देखिन्छ । पत्रकारका पदाधिकारीहरू आमन्त्रित रहेको देखिन्छ ।

२१५. बारको निर्णयको आधारमा मुद्दा चले पछि अन्तिम सुनुवाई बेलामा पत्रकारको तर्फबाट बारले हामीलाई झुक्याएर सही गरायो भन्ने जस्ता निर्णय गराएर विज्ञप्ति समेत प्रकाशित गरि अन्तिम सुनुवाईको दिनमा समेत प्रस्तुत गरियो । अन्तिम सुनुवाई हुने एकाध दिन अघि निर्णय गरे गराएर अदालतमा सो निर्णय प्रस्तुत गरेको कार्यलाई झेली भनेर भन्नु पर्ने भएको छ । ऐनमौकामा कुनै प्रतिक्रिया नआएर निर्णय हुने दिन पारेर निर्णय हुने तथा विज्ञप्ति आउने कार्यले न्यायालाई प्रभावित पारिएको हो । सो निर्णय गर्न गराउनको लागि खेम भण्डारीले आफ्नो सामाजिक सञ्जालमा निरन्तर पोष्ट गर्दै गएको देखिन्छ । पत्रकार विरुद्ध खेम भण्डारीले गरेको पोष्टमा न्यायालयको आपत्ति नहुने पर्ने तर त्यसमा प्रस्तुत मुद्दाकोप्रसङ्ग जोडिएकोबाट न्यायिक चासो सरोकारको विषय उत्पन्न हुन पुगेको छ । अदालतमा फैसला हुने समयमा वारका विरुद्धमा निर्णय गरेर अदालतमा प्रमाण प्रस्तुत हुने र खेम भण्डारीले सामाजिक सञ्जालमा वकिलहरू जालसाज गर्ने व्यक्ति भएको भनेर पोष्ट गरि फैसला गर्नमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न खोजिएको छ । **नेपाल पत्रकार महासंघ जस्ता पत्रकारका संघ संस्थाले पेशीको समयमा निर्णय गर्न हुदैन हाम्रा निर्णयले न्यायिक काम कारवाहीमा प्रभाव असर पर्दछ भन्ने पनि हेक्का राख्दैनन भने निजहरूले कस्तो पत्रकारिता गर्दछन भनेर भन्नु पर्ने भएको छ ।** यो घुमाएर कान समाउने काम हो । न्यायालय माथी सँगठित रूपमा गरिएको प्रहारको एक नमूना हो । कलमले चलाउने जहाँ पायो त्यही कलमको मसीलाई वमिट गराउन हुन्न भन्ने हेक्का राखेन भने कलम पनि रूँदो हो भनेर भावनात्मक कुरा गर्नु पर्ने हुन आएको छ ।

२१६. खेम भण्डारीलाई एमिकस क्यूरीप्रति कति रिस उठेको हो र किन भन्ने प्रश्नको समुचित जवाफ आएको छैन । सो जवाफ आएको भए वकिलहरूको कुनै गलफत्ति रहेको भए त्यसलाई न्यायिक समाधानको विषय बनाउन सकिने हुन्थ्यो । सो गरेको पाइँदैन । वकिललाई गाली गर्ने बहाना न्यायालय तथा न्यायाधीशलाई समेत प्रभाव पार्ने गरि आफ्ना विचारहरू राखेको पाइन्छ । त्यस्ता विचारको प्रतिरक्षा गर्न आफ्ना (IFJ) को मुख्यालय ब्रसेल्समा गुहार लगाउनाले खेम भण्डारीको कार्य सकारात्मक देखिँदैन । प्रतिरक्षा गर्न पाउनु निजको अधिकार हो । तर सो अधिकारको प्रयोग गर्दा सुपर इगो प्रदर्शन गर्न पाइँदैन । निजले सो संस्थामा गुहार नै लगाएको भए चुपचाप काम गर्न सकिन्छ । सो नगरेर सामाजिक सञ्जालबाट प्रकासन गरे गराएर टिप्पणी प्राप्त गर्ने र त्यस्ता टिप्पणिहरू न्यायाधीशकै विरुद्धमा हुने रहेका छन ।

२१७. न्यायाधीश र वकिलको ड्रेस कोडमा कालो कोट रहेको हुन्छ । सेतो कोट भने पछि स्वास्थ्यसेवा भन्ने बुझिए जस्तै कालो कोट भन्ने वित्तिकै न्यायालय बुझिन्छ । यो अन्तराष्ट्रिय रूपमा स्विकार गरिएको तथ्य हो । पत्रकारले यति कुरा पनि बुझ्दैन भने सो भन्दा नालायकी पन अरु के होला ? खेम भण्डारीले कालो कोटका सम्बन्धमा गरेको टिप्पणी प्रस्तुत प्रकरणमा पुनः उल्लेखन गर्न सान्दर्भिक रहेको छ । यि तथ्यहरूले न्यायको गरिमा कायम राख्छ भनेर भन्ने सकिने आधार छैन । न्यायालयमा कसले के बहस गर्‍यो के भन्यो भन्ने समाचारको विषय रहे पनि आफ्नो दृष्टिकोण प्रस्तुत गर्न पाइदैन । न्यायिक समाचारमा समाचार (News) प्रस्तुत गर्ने हो दृष्टिकोण (Views) होइन ।

क. Black cat (not coat) हरूको आजको परेडले हावा खायो । अब उत्तर दिनुस एमिकस क्यूरी भनेको

क- हावादारी लफ्फाजी बोलेर अदालतको समय नस्ट गर्ने सयन्त्र हो ।

ख- प्रतिवादी बचाउन नातेदार पठाउने उपाय हो ।

ग- अदालतलाई उल्लु बनाउने अस्त्र हो

घ - न्यायालयको गरिमा धुलधुसरित गर्ने उपाय हो।

तिमी मूलाका पातहरू यो भन्दा अरु लेख्यौं भने फरछौं । कि कसो ??

ख. न्यायालय को गरिमा भ्वाङ पार्ने तिम्रा काला कोट अब जीवन भर कालै दाग हुनेछन । यो समाज न्यायमूर्तिले बचाएका छन, कालो कोटको आडमा तिमी न्याएका दलाल बनेर त्यो सम्मानित संस्थाको बदनाम गर्दै छौ । अब भोग सजाए ! टिप्पणी पुलारा स्ट्ट (Phulara Sstt) जे गर्छन यिन ले नै त गर्छन नि दाजु, निर्दोशहरू लाई फसाएर दोशी करार गर्ने म यिनी हरू को ठुलो हात छ, जस्को कारण आज पनि धेरै निर्दोष जेलको चिसो सिढीमा जिन्दगी सडाइ रहेका छन । बृद्धा आश्रम शारदा चन्द सत्य हो, कालोदाग वालाले एउटा निर्दोषी एकल महिला र तिन बच्चाहरूलाई रोडमा ल्याई बिदेशीको अथाह सम्पति कब्जा गरेको पनि इतिहास छ । जनता माझ भगवानको कृपाले अहिले तिने बच्चा त्यहि ईखले मास्टर गरिसके जय होस भगवानको ।

ग. मेरो भाइ अब त कुरा बुझ न ! चाटचुटेको सगतले बाउको समेत इज्जत जान थाल्यो । अब त कुरा बुझ न ! कानून आफैले रचेको कृति हो, न्यायालय आफ्नै करेसाबारी हो भन्ने भ्रम अब तोडिने छ।

घ. निर्मलाको हत्याराबाट परिचालित वकिलले पत्रकार महासंघको नेतृत्वलाई भ्रममा राख्न खोजेर प्रेसलाई कमजोर बनाउन खोजे । काला कोटमा लपेटिएका ती काला नियत वालाहरूलाई अब समाजले नंग्याउने छ ।

२१८. खेम भण्डारीले न्यायका दलाल र निर्मला हत्या काण्डका मतियार भनेको भनाई पनि विचारणीय छ । बहसको क्रममा खेम भण्डारीले न्यायको दलाल भनेर मैले केही गल्ती गरेको छैन । शेयरको पनि दलाल हुन्छ भनेर तर्क प्रस्तुत गर्नु भयो । न्यायलाईलाई शेयर बजारसँग तुलना गरिन्छ यो भन्दा असभ्य र जडगली पन अरु के होला र । के न्याय शेयर बजारमा जस्तै विकनै कुरा हो ? न्यायको दलाल भन्ने आपतन्तिजनक छ । यस्ता कुराहरू स्विकारयोग्य छैन । यस्तै यस्तै कुराहरू लेखेर समाजमा न्यायालयको साख गिराउने काममा सरिक भएको देखिएको छ । त्यसैगरि निर्मला हत्या काण्डका मतियार भनेर वकिलहरूलाई भन्नुको मतलव के हो यो निजले ऐतिहासिक रूपमा पनि प्रष्ट पार्नु पर्ने हुन्छ । मतियारा भनेर अपराधिक आरोप लगाइएको छ । कि त यो तथ्य स्थापित हुन पर्दछ अन्यथा सामाजिक अशान्ति मच्चाउने गरि अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको आडमा यस्ता

अनर्गल कुराहरू लेख्ने छुट हुन सक्दैन । आफू माथी मानहानीको मुद्दा परे पछि पनि निरन्तर लेख्ने र त्यस्ता लेखिएका तथ्यहरू अपमानजनक तथा मानहानिकारक रहेका छन् । यसले म निर्भिक छु कसैसँग डराउदिन भनेर अरूलाई देखाउने मनोगत शान्ति बाहेक अरू केही हुन सक्दैन ।

२१९. अतः माथीका प्रकरणहरूमा गरिएका विश्लेषणहरूको आधारमा निष्कर्षमा पुग्नको लागि खेम भण्डारीले मानस खण्डमा प्रकाशित *निर्मला हत्याकाण्ड : न्यायिक प्रक्रिया नै विथोल्ने यस्तो डिजाइन; निर्मला हत्याकाण्ड र म विरुद्ध अदालती-मुद्दाका चाडको अर्थ : खेम भण्डारी देखि निजको प्रस्तुत मुद्दाको अन्तिम सुनुवाई हुँदाको दिनसम्म पोष्ट गरिएको कानून व्यवसायीहरूको संगठन कञ्चनपुर जिल्ला अदालत बार एसोसियसनले जालसाजी गरेको यो प्रमाण हो । निर्मला हत्याकाण्डमा लडिरहेको एउटा पत्रकारलाई फसाउन वकिलहरूको संगठन नै कसरी परिचालित भयो भन्ने प्रश्न उठेको छ । यो प्रमाणको आधारमा अब मैले न्याय माग्छु भन्नेसम्मका प्रकाशित समाचार एवम समाजिक सञ्जालका अभिव्यक्तिलाई निम्न कसौटीमा लगेर परिक्षण गर्दा निजले वकिलसँगको रिसइवीलाई माध्यम बनाउदै न्यायालयको काम कारवाहीलाई प्रभावित पार्ने तथा अवहेलना हुने काम कारवाही गरेको एवम अवहेलनाजन्य सामाग्री आफ्नो वालमा सुरक्षित राखेको हुनाले अदालतको अवहेलना गरेको ठहर्छ ।*

क. निर्दोष प्रकाशन एवम त्यसको विवरणको कसौटीमा खेम भण्डारीका काम कारवाहीहरू सकारात्मक रहेन ।

ख. न्यायिक काम कारवाहीको समुचित प्रकाशन नभएर समाजमा के के न हुन्छ भन्ने आधारमा प्रकाशन गरी भ्रम सिर्जना गरे गराएको ।

ग. न्यायिक कृत्यको समालोचना नभएर व्यक्तिगत गालीगलौजमा उत्रिएको देखिएको छ ।

घ. वकिलहरूले कुनै गल्ती गरेका भए त्यसको न्यायालय समक्ष इमान्दारीका साथ प्रस्तुत गर्नु पर्नेमा सो तथ्य लुकाइएको छ ।

ङ. मुद्दाको सही प्रकाशन नभएर अतिरञ्जित तवरबाट प्रकाशन गरिएको छ ।

च. विषयवस्तुलाई अनावश्यक रूपमा प्रस्तुत गरि म त प्रेस स्वतन्त्रता तथा विचार एवम अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको लागि लडि रहेको छु भन्ने देखाउदै न्यायालयको मानहानी गरेको ।

छ. मानहानी/अवहेलना हुने सामाग्रीहरू अरूबाट गरिएको टिप्पणी समेत नहटाएर यथावत राखिएको छ ।

२२०. प्रतिवादी खेम भण्डारीलाई अदालतको अवहेलनामा कसूर कायम भएकाले सजाय सम्वन्धमा हेर्नु परेको छ । अदालतको अवहेलनाका सम्वन्धमा कारवाही एवम सजायका सम्वन्धमा न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा १७ अवलोकन गर्न बाञ्छनीय रहेको छ ।

१७. अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाउने: (१) सर्वोच्च अदालतले आफ्नो र उच्च अदालत वा जिल्ला अदालतको न्याय सम्पादनको कार्यमा कसैले अवरोध गरेमा वा आदेश वा फैसलाको अवज्ञा गरेमा अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाउन सक्नेछ ।

(२) उच्च अदालतले आफ्नो र मातहतका जिल्ला अदालत वा न्यायिक निकायको न्याय सम्पादनको कार्यमा कसैले अवरोध गरेमा वा आदेश वा फैसलाको अवज्ञा गरेमा अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाउन सक्नेछ ।

(३) जिल्ला अदालतले आफ्नो र मातहतको अदालत वा न्यायिक निकायको न्याय सम्पादनको कार्यमा कसैले अवरोध गरेमा वा आदेश वा फैसलाको अवज्ञा गरेमा अदालतको अवहेलनामा कारबाही चलाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१), (२) वा (३) बमोजिम कारबाही चलाउँदा अदालतको अवहेलना गरेको ठहरेमा सम्बन्धित अदालतले कसूरदारलाई एक वर्षसम्म कैद वा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय वा अन्य उपयुक्त आदेश गर्न सक्नेछ ।

(५) अदालतको अवहेलनामा कारबाही चलाइएको व्यक्तिले मुद्दाको फैसला नहुँदै जुनसुकै अवस्थामा अदालत समक्ष क्षमा माग्न सक्नेछ । त्यसरी क्षमा मागेको कुरामा अदालत सन्तुष्ट भएमा त्यस्तो मुद्दाको कारबाही तामेलीमा राख्न सक्नेछ ।

(६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अदालतको अवहेलनामा सजाय पाएको व्यक्तिले अदालतलाई सन्तोष हुने गरी क्षमा मागेमा अदालतले त्यस्तो सजाय कार्यान्वयन नगर्न, घटाउन, परिवर्तन गर्न वा शर्त तोकी त्यस्तो शर्त पूरा गरेमा सजाय कार्यान्वयन नगर्ने आदेश गर्न सक्नेछ ।

२२१. अदालत स्वभावैले क्षमाशील हुन्छ । नेपालको न्यायलयले यो कुराको पटक पटक विभिन्न मुद्दाहरूमा उद्घोषण गरेको छ । विपक्षीको लिखित जवाफ हेर्दा सम्पूर्ण लिखित जवाफमा वहाँले वहाँद्वारा प्रकाशित समाचारलाई र फेसबुकको वालमा प्रस्तुत गरिएका विषयवस्तुहरूलाई उचित ठहर्‍याउन खोज्नु भएको देखिन्छ । लिखित जवाफमा कार्यविधिगत त्रुटिमा मात्र क्षमायाचना गर्दछु भन्नु भएको देखिन्छ । यो शुद्ध हृदयले गरिएको शर्तरहित क्षमायाचना भएन । यो त आफ्नो कुरालाई उचित हो भन्दै सजायबाट उम्किने अभिप्राय राखेको देखिन्छ । साथै सजाय गरे पनि कस्तो सजाय गर्ने होस हेरौ त भन्ने खालको अहमयुक्त लिखित जवाफ देखिएको छ । साथै वहसको क्रममा समेत उहाँले आफूले प्रस्तुत गरेका विषयहरूले कहि कतै न्यायलयको अवहेलना हुन्छ भने म माफी माग्दछु क्षमा याचना गर्दछु भनेर भन्नु भएन अपितु मैले गरेको कार्यमा कुनै पश्चाताप छैन भनेर इजलासको भरिएको महफिलमा आफ्नो उच्चता प्रदर्शन गर्नु भएको छ । एक न्यायको याचक तथा स्वतन्त्रताको पहरेदार उहाँ जस्तो अनुभवि एवम सम्मानित पत्रकारलाई सुहाउने कुरा होइन ।

२२२. यसका साथै प्रस्तुत मुद्दाको अन्तिम सुनुवाई हुँदाको दिनमा समेत निर्णय सुनाउने मिति तोकि निजले कुनै समालोचना आत्मलोचना गर्ने भए गर्नु भनेर यस अदालतले समय समेत प्रदान गरेको थियो । निजलाई न्याय प्रशासन ऐन २०७३को दफा १५ को देहाय ५ तर्फ पनि न्यायालय आफैले ध्यानाकर्षण गराएकोमा निजले प्रस्तुत गरेको निवेदन हेर्दा काइते एवम चलाखीपूर्ण तवरबाट अदालतको अवहेलना गरेको छैन न्यायलयप्रति उच्च सम्मान छ भनेर प्रस्तुत गरेको अवस्था छ । यसबाट निजले निस्वार्थ माफी (Unqualified Apology) मागेको नभइ अदालतले दिएको आदेशको कथित सम्मान गर्ने भन्ने हिसावबाट निवेदन प्रस्तुत गरेको देखिन आएको छ । यसबाट निजले मलाई सजाय गर भन्ने सुपर इगोबाट प्रभावित रहेको भन्ने देखिन आएको छ ।

२२३. प्रतिवादी खेम भण्डारीलाई अन्तिम छलफल बहस भए पछि निजको अन्तिम पटक आत्मालोचना समालोचना वा माफी मान्ने भए भनेर मौका प्रदान गरिएकोमा निजले २०७६।३।१५ मा प्रस्तुत गर्नु भएको निवेदनको व्यहोरामा २ प्रकारको अभिव्यक्ति रहेको देखिन्छ । पहिलो अभिव्यक्ति वकिलका सन्दर्भमा रहेको छ । दोश्रो कुरा अदालतप्रति रहेको छ । अदालत प्रतिको विषय अरु प्रकरणमा उल्लेखन गरिएको छ । वकिलका

सन्दर्भमा निजले आफ्नो अडान यथावत राखेको अवस्था छ । अडान राख्ने क्रममा निजले व्यक्त गरेका तथ्यहरू निम्न बमोजिम रहेको अवस्था छ-

विपक्षीले प्रस्तुत अवहेलना मुद्दा मैले कहिकतै अदालतको अपहेलना हुने गरी समाचार सम्प्रेषण वा अभिव्यक्ति गरेको छैन । विपक्षीले एमिकस क्युरीले सम्मानित अदालतमा गर्नु भएको बहस पैरवी प्रस्तुति कानून व्यवसायीको पेशागत आचारसंहिता विपरितको भनी प्रकाशित समाचारको सन्दर्भमा दायर गर्नु भएको हो । एमिकस क्युरीको रूपमा अदालतमा बहस पैरवी गर्नु हुने कानून व्यवसायीले नेपाल कानून व्यवसायी परिषद ऐन २०५१ को दफा २७ अन्तर्गत जारी भएको नेपाल कानून व्यवसायीको आचारसंहिता २०५१ को दफा ३(१)क मा उल्लिखित आचारसंहितामा उहाँको ध्यान आकर्षित होस भन्ने उद्देश्य लिएर मैले मानसखण्ड दैनिकमा समाचार प्रकाशित गरेको हुँ र आफ्नो फेसबुकमा पनि सोही उद्देश्यले लेखेको हुँ । कानून व्यवसायीको पेशागत मर्यादा एवम आचार संहिताको ध्यानाकर्षण हुने किसिमले प्रकाशित समाचार वा अभिव्यक्तिबाट अदालतको अवहेलना हुने होइन । विपक्षीको दावी अनुसार मैले क्षमायाचना गर्नुपर्ने होइन ।

२२४. खेम भण्डारीले निवेदनको माध्यमबाट फेरी अर्को तथ्य थपेको अवस्था छ । एमिकस क्युरीको रूपमा अदालतमा बहस पैरवी गर्नु हुने कानून व्यवसायीले नेपाल कानून व्यवसायी परिषद ऐन २०५१ को दफा २७ अन्तर्गत जारी भएको नेपाल कानून व्यवसायीको आचारसंहिता २०५१ को दफा ३(१)क मा उल्लिखित आचारसंहितामा उहाँको ध्यान आकर्षित होस भन्ने उद्देश्य लिएर मैले मानसखण्ड दैनिकमा समाचार प्रकाशित गरेको हुँ र आफ्नो फेसबुकमा पनि सोही उद्देश्यले लेखेको हुँ भनेर व्यक्त गरेबाट आचारसंहितामा के रहेछ भनेर हेर्न आवश्यक देखियो ।

२२५. नेपाल कानून व्यवसायीको आचारसंहिता २०५१ को दफा ३(१)क मा कानून व्यवसायीले नैतिकताका आधारभूत सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी कुनै कार्य गर्न हुँदैन भनेर लेखिएको छ । एमिकस क्युरीको रूपमा बहस गर्नु हुने वरिष्ठ अधिवक्ता थानेश्वर भट्टले यो इजलासमा उपस्थित भएर इजलासको सम्मानपूर्वक बहस गर्नु भएको छ । इजलासले सो मुद्दामा भएको आदेशमा एमिकस क्युरीको रूपमा उपस्थित भएर इजलासलाई सहयोग गरेकोमा धन्यवाद समेत ज्ञापन गरेको छ । इजलासमा बहस गर्दा निजले कुनै अनैतिक कार्य गरेको महसुस भएको छैन । भएको भए तत्कालै इजलासले कुनै निर्देशन दिने हुन्थ्यो । अनैतिकताको आरोप के कुन सन्दर्भमा लगाएको हो स्पष्ट छैन । अदालतमा भएको भएको कसैको बहस नैतिक भयो वा अनैतिक भयो भन्ने निर्णय गर्ने अधिकार इजलास बाहेक विश्वको कुनै पनि निकायलाई छैन । अदालती कक्षको (Court room) गतिविधिका बारेमा समाचार संकलन गर्न आएको पत्रकारलाई नैतिकताको फैसला गर्ने हिम्मत के कुन ऐनले दिएको हो बुझ्न सकिँदैन । यस्तो व्यवहार एक प्रकारको हाँक तथा प्रेस मिडियाले चाहेमा जे पनि गर्न सक्दछ भन्ने धम्कि हो । यस्ता कुरालाई यो इजलास अस्विकार गर्दछ ।

२२६. न्यायालय दुवै संस्था वकिल तथा पत्रकार भनेका देशका न्यायिक मूल्य मान्यताका संवाहकहरू हुन । स्वतन्त्रताको पक्षका लाग्ने सहयात्री रहेका विज्ञ एवम सम्मानित हैसियत भएका व्यक्तित्व पनि हुन भनेर यो अदालतले प्रस्तुत मुद्दालाई विकल्पबाट प्रस्तुत गरि सामञ्जस्यता ल्याउन खोजेको थियो । सो कार्यमा प्रतिवादी खेम भण्डारी अनिच्छुक रहनु भएको छ । उहाँमा म प्रेस स्वतन्त्रताको लागि लडिरहेको एक योद्धा हुँ भन्ने देखाउने मनसुवा लालसा रहेको पाइयो । देशका शिर्ष नेताहरूले पनि न्यायालयको अवहेलनाको मुद्दामा मैले गरेका बोलेका कुराहरूबाट यदि अवहेलना हुन गएको रहेछ भने म माफी चाहन्छु भनेर लिखित जवाफमा प्रस्तुत गर्ने र न्यायालयमा माफी मागेका कैयन उदाहरणहरू छन । माथी विभिन्न प्रकरणहरूमा

उल्लेखन गरिएका सर्वोच्च अदालतबाट फैसला भएका अवहेलनाका मुद्दाहरूमा प्रायः जसो माफीबाट टुङ्ग्याइको छ । जहाँ सजाय गरिएको छ सो गंभीरतम विषय रहेको कारण माफी नदिएको अवस्था छ ।

२२७. खेम भण्डारीले अदालतको सन्दर्भमा २०७६।३।१५मा पेश गरेको निवेदनमा विपक्षीले मलाई दुर्नियतपूर्ण तरिकाले यो मुद्दामा अल्झाउने प्रयास गरेको भए पनि म अदालतको मानमर्यादा, इज्जत तथा गरिमा प्रति सदैव सचेत तथा सजग छु । म सम्पादक तथा नेपाली नागरिकको हैसियतले मैले सम्मानित अदालतको मान मर्यादामा तथा श्रीवृद्धिको लागि लागिरहेको र लाग्ने नै छुँ । यदि मैले प्रकाशित गरेको समाचार वा दिएका अभिव्यक्तिबाट यस अदालतको अवहेलना भएको भन्ने यस अदालतलाई लागेमा म उक्त कार्यको आत्मालोचना गर्दै सम्मानित अदालत समक्ष यसै निवेदनबाट माफी माग्न चाहन्छु भनि उल्लेख गरेको अवस्था छ ।

२२८. यस पृष्ठभूमिमा निज खेम भण्डारीलाई सजाय गर्ने माफी क्षमा दिने वा अन्य विकल्प अनुसार काम कारवाही गर्ने भनेर विचार गर्नु परेको छ । अवहेलनाको निर्णय भए पछि माफी अर्थात क्षमा दिनाले निजले कसूर गरेको कुरा त कायमै रहन्छ । तर प्रतिवादीले आफूलाई रुपान्तरण गरि एक सभ्य शिष्ट नागरिकमा प्रस्तुत गरेको कारण सजाय नगरी मुलतवीमा राखिने हुन्छ । यसले व्यक्तिको नागरिकको न्यायालयप्रतिको श्रद्धाभाव आस्थामा श्रीवृद्धि गराउछ । कसैलाई सजाय गरे गराएर जेल वा जरिवाना गरेर भन्दा पनि मैले गरेको कार्य वास्तवमा गलत रहेछ भन्ने कुराको बोध गराउनु नै न्यायको मकसद हो । निजले अदालतको आदेश अनुसार भए पनि माफी मागेको अवस्था रहेको छ । अतः प्रस्तुत मुद्दामा निज खेम भण्डारीलाई न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा १७ को उपदफा ४ मा रहेको अन्य **उपयुक्त आदेश गर्न सक्नेछ** भन्ने व्यवस्था अनुसार देहाय बमोजिमको आदेश जारी गरिएको छ ।

क. प्रस्तुत फैसलामा माथी विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेखन गरिएका मानहानीकारक सामाग्रीहरू आजका मितिले ७ दिन भित्र समाजिक सञ्जालबाट तथा पत्रिकाको अनलाईनबाट हटाउन निर्देश गरिएको छ ।

ख. आजैको मितिदेखि बार तथा बारका पदाधिकारीका विरुद्धमा अनर्गल विषयवस्तुहरू पोष्ट नगर्न तथा त्यसमा न्यायिक काम कारवाहीहरू नजोडन पत्रकार खेम भण्डारीलाई आदेश जारी गरिएको छ । कुनै कारण रहेको भए कानून बमोजिम मुद्दा दायर गरि न्याय प्राप्त गर्ने हक निज पत्रकार खेम भण्डारीको सुरक्षित नै रहेको छ ।

ग. पत्रकार खेम भण्डारीको पत्रिका मानस खण्ड तथा निजको सामाजिक सञ्जालमा न्यायालयको अवहेलनाका सम्बन्धमा आजका मितिले ३ दिन भित्र विना शर्त आत्मालोचना गर्न निर्देश गरिएको छ । चाहेमा तत्त सम्बन्धि आलेख प्रकाशन गर्न अनुमति प्रदान गरिएको छ ।

२२९. उल्लिखित आदेशको पालना नगरेमा वा आदेशको पालना गर्दा पनि कसैप्रति आक्षेप लगाउने होच्याउने वा अवमानजनक शब्द एवम वाक्यांशको प्रयोग गरेमा वा न्यायिक अवहेलना हुने गरि व्यङ्ग्य प्रस्तुत गरेमा निज **पत्रकार खेम भण्डारीलाई देहाय बमोजिमको तपसिल खण्डमा लेखिएका रितसँग तुच्छ सजाय (Mean/Damn punishment) सजाय गर्नु ।**

क. १ घण्टा कैद र रु १ जरिवाना गर्नु ।

ख. सो सजाय गरिएको कुरा यस अदालतको सूचना पाटिमा टाँस गर्नु ।

२३०. प्रस्तुत मुद्दा जिल्ला अदालत बार एशोसिएशन कञ्चनपुरको आधिकारिक निर्णय अनुसार कारवाही चलेको अवस्था छ । न्यायालयको अवहेलनाको विषय अति संवेदनशिल विषय भएकाले अव उपरान्त सम्बद्ध पक्षले दोहोरो वाक्युद्ध हुने प्रकृतिका भनाईहरू राख्न तथा प्रस्तुत फैसलाका सम्बन्धमा हामीले जित्यो वा हार्यो भनेर उत्तेजित परिस्थिति निर्माण नहुने वातावरण निर्माण तर्फ ध्यानाकर्षण गरिएको छ । अरु तपसिल बमोजिम गर्नु ।

तपसिल

१. प्रतिवादीका तर्फबाट आफै इजलास समक्ष उपस्थित भई बहस पैरवी गर्नु भएको फौजदारी कार्यविधि संहिता ऐन २०७४ को दफा १३४(३) बमोजिम फैसला भएको जानकारी पाएको मानिने हुनाले प्रस्तुत इन्साफमा चित्त नबुझे प्रतिवादी आफैले प्रस्तुत फैसला प्रमाणिकरण भएका मितिबाट ३० दिन भित्र उच्च अदालत दिपायल महेन्द्रनगर इजलासमा पुनरावेदन गर्न पाउने हुनाले पुरावेदनको म्याद जारी गरी रहन परेन ।

२. प्रतिवादीलाई माथी प्रकरण २२८मा जारी गरिएको ३ बुँदे निर्देशनको पालना भए नभएको विषयमा अनुगमन गर्न यस अदालतका तहसिलदारलाई निर्देश गरिएको छ । साथै प्रतिवादी खेम भण्डारीले यस अदालतको निर्देश अनुसारको कार्य सम्पादन गरेको भनि आजका मितिले १५ दिनमा प्रकाशन सामाग्री सहित निवेदन प्रस्तुत गरि प्रकरण २२९ को सजाय कार्यान्वयन नगर्न निवेदन पेश गर्न निर्देश गरिएको छ । सो निवेदन आए इजलास समक्ष सजाय स्थगन वा कार्यान्वयनको आदेशको लागि पेश गर्नु ।

३. प्रकरण २२९ को सजाय कार्यान्वयन गर्नु परेमा देहाय बमोजिम गर्नु ।

क. प्रतिवादीलाई कैद गर्नु पर्दा व्यवस्थापकीय कार्यमा लाग्ने समय अवधि, कारागार भित्र र बाहिर गराउदा लाने समय अवधी कटाएर १ घण्टा कैद गर्नु ।

ख. जरिवाना वापतमा निज प्रतिवादीलाई रु १ जरिवाना भएकाले निजले रु १ नबुझाइ धिडन्याइ गरेमा निजलाई सो वापतमा दिन १ कैद गर्नु । जरिवाना दिए असुल गर्नु ।

ग. जरिवाना वापतमा दिन १ कैद गर्नु पर्ने अवस्था भएमा निजलाई लागेको १ घण्टा कैदलाई दिन १ मा रूपान्तरण गरि दिन २ कैद गर्नु ।

४. माथी प्रकरण २२८ र २२९ बमोजिमको दुवै कलमको लगत फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालयको फारम नं. १ मा लगत राख्नु ।

५. सरोकारवालाले नक्कल मागे नियमानुसार नक्कल दिनु ।

६. प्रस्तुत फैसला अपलोड गर्नु ।

७. प्रस्तुत फैसला प्रमाणिकरण भएको सूचना यस अदालतको सूचना पाटीमा प्रकाशन गर्नु ।

८. प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियम बमोजिम अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

डा. राजेन्द्र कुमार आचार्य

मा. न्या. ज्यूले बोली टिपाए बमोजिम

तथ्य/फैसला टिपोट गर्ने कर्मचारीको नाम र सहीछाप: ना. सु. दुर्गाप्रसाद लामिछाने

इति सम्बत २०७६ साल असार ३० गते रोज २ शुभम्.....